

70 ILUS
TRES
70 ILU
STRAS
DOS

| MUÑOZ DEGRAIN | IGNACIO PINAZO | EMILIO SALA | JOSÉ VICIANO
MARTÍ | JOSÉ BENLLIURE GIL | CECILIO PLA | MARIANO BENLLIURE |
JOAQUÍN SOROLLA | VICENTE BAÑULS ARACIL | MODESTO QUILIS CORTELL
| MANUEL BENEDITO | RICARDO VERDE RUBIO | JOSÉ PINAZO | FRANCISCO
PAREDES GARCÍA | SALVADOR TUSET | JOSÉ CAPUZ MAMANO | JOSÉ
SEGRELLES | FRANCISCO PONS ARNAU | EMILIO VARELA | JOSÉ ORTELLS
LÓPEZ | FRANCISCO MARCO-DÍAZ PINTADO | VICENTE NAVARRO ROMERO
| MARÍA SOROLLA | JUAN BAUTISTA PORCAR | JUAN BAUTISTA ADSUARA
| RAMÓN MATEU MONTESINOS | ARTURO BALLESTER | JULIO VICENT
MENGUAL | HELENA SOROLLA | VICENTE BELTRÁN GRIMAL | IGNACIO
PINAZO MARTÍNEZ | PEDRO DE VALENCIA | EMILIA TORRENTE SANCHO |
RICARDO BOIX OVIEDO | GENARO LAHUERTA | JOSEP RENAU | MANUELA
BALLESTER | RAFAEL PÉREZ CONTEL | SILVESTRE DE EDETA | TONICO
BALLESTER | ELISA PIQUERAS LOZANO | FRANCISCO LOZANO | SALVADOR
OCTAVIO VICENT | AMPARO SEGARRA | SALVADOR SORIA | ANTONIO
SACRAMENTO | JACINTA GIL RONCALÉS | JOSÉ ESTEVE EDO | FRANCISCO
SEBASTIÁN | AMADEO GABINO | EUSEBIO SEMPERE | MANOLO GIL |
JOAQUÍN MICHAVILA | HERNÁNDEZ MOMPÓ | JOSÉ GONZALVO VIVES |
ANDREU ALFARO | JUAN GENOVÉS | ANZO | ANA PETERS IVERT | NASSIO
BAYARRI | ANDRÉS CILLERO | ALFONSO PÉREZ PLAZA | ENRIC MESTRE
| JOSÉ MARÍA GORRÍS | RAFAEL SOLBES | JOAN ANTONI TOLEDO | JORGE
BALLESTER | RAMÓN DE SOTO | ÁNGELES MARCO | JOAN CARDELLS |

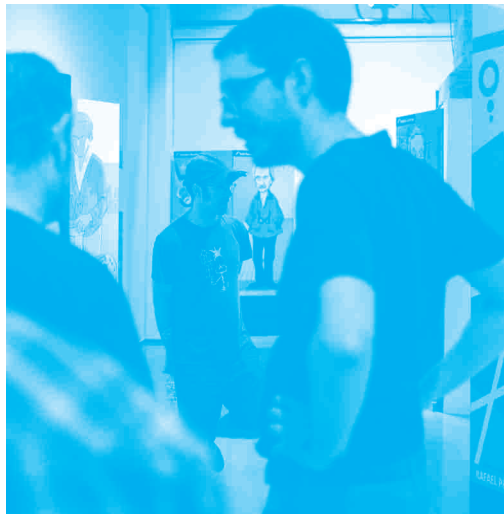
37 ILUSTRES x 37 ILUSTRADOS
37 ILLUSTRIOUS X 37 ILLUSTRATORS
37 IL•LUSTRES x 37 IL•LUSTRATS
30.05-21.09 2025

34 ILUSTRES ESCULTORES x 34 ILUSTRADOS
34 ILLUSTRIOUS SCULPTORS X 34 ILLUSTRATORS
34 IL•LUSTRES ESCULTORS x 34 IL•LUSTRATS
09.07- 13.09 2026

GENERALITAT
VALENCIANA

CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA

70 ILUSTR
ES × 70 ILU
STRADOS

70 ILLUSTR
OUS × 70 ILLU
STRATORS

70 IL-LUST
RES × 70 IL-
LUSTRATS

70 ILUSTRES × 70 ILUSTRADOS

El proyecto 70 ILUSTRES X 70 ILUSTRADOS nace con la voluntad de recuperar, reconocer y actualizar la memoria de algunos de los principales creadores valencianos contemporáneos. Concebido en dos exposiciones complementarias (la primera dedicada a la pintura y la segunda a la escultura), el conjunto propone un diálogo entre la historia del arte valenciano y la ilustración actual. No se trata únicamente de presentar una sucesión de nombres relevantes, sino de volver a mirar sus trayectorias desde el presente, a través de la sensibilidad gráfica de ilustradores contemporáneos que reinterpretan su legado con códigos visuales propios.

Las dos muestras comparten una misma intención: mostrar cómo, desde finales del siglo XIX y a lo largo del siglo XX, los artistas valencianos participaron activamente en la transformación del lenguaje artístico moderno. Pintores y escultores se movieron entre la continuidad de la tradición y la apertura a nuevas formas de expresión. En unos casos, esa modernidad se articuló desde el realismo, el retrato, el paisaje, la pintura social, la imaginería, el monumento público o la figuración mediterránea; en otros, condujo hacia la abstracción, la síntesis formal, la experimentación con los materiales, la crítica política o la reformulación del espacio plástico.

El recorrido permite advertir, además, una serie de constantes compartidas. Muchos de estos artistas se formaron en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos o en su entorno académico y artesanal; otros ampliaron estudios en Madrid, Roma, París y otros centros europeos gracias a becas, pensiones o redes familiares y profesionales. También fueron decisivas las circunstancias históricas: la modernización cultural de la València de entre siglos, la consolidación de los circuitos expositivos nacionales, el impacto de la Segunda República, la Guerra Civil, la posguerra, el exilio y la lenta recuperación de los lenguajes modernos durante la segunda mitad del siglo XX.

Junto a los nombres consagrados, el proyecto incorpora figuras cuya recepción ha sido desigual o insuficiente. En este sentido, 70 ILUSTRES X 70 ILUSTRADOS tiene también una dimensión reparadora: devuelve visibilidad a artistas que quedaron eclipsados por razones biográficas, sociales, políticas o de género. La presencia de mujeres artistas resulta especialmente significativa, pues muchas de ellas desarrollaron su obra en contextos donde el reconocimiento público era limitado y donde su identidad artística quedó subordinada a vínculos familiares o a prejuicios disciplinares.

La ilustración contemporánea actúa aquí como puente entre pasado y presente. Cada retrato no sustituye la obra del artista homenajeado, sino que la reactiva: la convierte en imagen nueva, en lectura actual, en invitación a volver sobre una tradición que no permanece cerrada en el archivo, sino que sigue generando formas, preguntas y resonancias. De este modo, el catálogo conjunto permite comprender pintura y

escultura no como dos relatos separados, sino como dos vías paralelas de una misma historia: la construcción de la modernidad artística valenciana.

Respecto a la división cronológica del catálogo no responde a una periodización rígida ni exclusivamente biográfica, sino a una lectura histórico-artística de los principales momentos de transformación del arte valenciano contemporáneo. Se ha optado por ordenar a los artistas atendiendo tanto a sus fechas de nacimiento como al contexto en el que se forma y madura su lenguaje plástico.

En la sección dedicada a la pintura, el recorrido parte del realismo y la tradición académica, luminista y costumbrista de la primera mitad del siglo XX; continúa con una primera renovación valenciana vinculada a la modernización cultural y a los años anteriores y posteriores a la Guerra Civil; se adentra después en la renovación de posguerra y en la recuperación de nuevos lenguajes; y culmina con la pintura no figurativa y la pintura crítica, donde la abstracción, la experimentación formal y el compromiso político amplían definitivamente los límites del lenguaje pictórico.

En la sección dedicada a la escultura, la ordenación sigue una evolución semejante, aunque adaptada a los problemas propios del medio escultórico. El recorrido comienza con los escultores vinculados al oficio, la tradición figurativa, la imaginería y el monumento público; continúa con una generación emergente que consolida la escultura valenciana en los circuitos nacionales; aborda después la tensión entre modernidad y vanguardia, marcada por la Guerra Civil, el exilio y la posguerra; y finaliza con las renovaciones de la escultura figurativa y con los lenguajes derivados de la exposición de arte actual de 1967, donde adquieren protagonismo la abstracción, el vacío, la estructura, el espacio y la relación perceptiva con el espectador.

Esta ordenación permite leer el conjunto no como una simple galería de artistas, sino como una secuencia de problemas artísticos: la pervivencia del realismo, la asimilación de la modernidad, la interrupción histórica provocada por la guerra, la reconstrucción cultural de la posguerra, la apertura internacional y la consolidación de lenguajes abstractos, críticos y experimentales.

The 70 ILLUSTRIOUS X 70 ILLUSTRATORS project was conceived with the aim of recovering, acknowledging and updating the memory of some of the leading figures in contemporary Valencian art. Envisaged as two complementary exhibitions-the first devoted to painting and the second to sculpture-the project proposes a dialogue between the history of Valencian art and contemporary illustration. Its purpose is not merely to present a succession of relevant names, but to revisit their careers from the perspective of the present, through the graphic sensibility of contemporary illustrators who reinterpret their legacy using their own visual languages.

Both exhibitions share the same intention: to show how, from the late nineteenth century and throughout the twentieth century, Valencian artists played an active role in the transformation of the modern artistic language. Painters and sculptors moved between the continuity of tradition and an openness to new forms of expression. In some cases, this modernity was articulated through realism, portraiture, landscape painting, social painting, printmaking, the monument in public space or Mediterranean figuration; in others, it led towards abstraction, formal synthesis, experimentation with materials, critical practice or the reformulation of pictorial space.

70 ILLUSTRIOUS × 70 ILLUSTRATORS

The itinerary also reveals a series of recurring features. Many of these artists trained at the School of Fine Arts of San Carlos or in an academic environment, while others continued their studies in Madrid, Rome, Paris and other European centres thanks to scholarships, grants or family networks and professional connections. The historical circumstances were likewise decisive: the cultural modernisation of Valencia between the two centuries, the consolidation of institutional exhibition circuits, the impact of the Second Republic, the Civil War, the post-war period, exile and the slow recovery of modern languages throughout the second half of the twentieth century.

Alongside established names, the project incorporates figures whose reception has been uneven or insufficient. In this regard, 70 ILLUSTRIOUS X 70 ILLUSTRATORS also has a restorative dimension: it restores visibility to artists who were eclipsed for biographical, social, political or gender-related reasons. The presence of women artists is particularly significant, since many of them developed their work in contexts in which public recognition was limited and their artistic identities were subordinated to family relationships or disciplinary prejudices.

Contemporary illustration acts here as a bridge between past and present. Each portrait does not replace the work of the artist being commemorated, but rather activates it: it turns it into a living image, a contemporary reading and an invitation to reconsider a tradition that does not remain confined to the archive, but continues to generate forms, questions and resonances. In this way, the joint catalogue enables painting and sculpture to be understood not as two separate narratives, but as two parallel paths within the same history: the construction of Valencian artistic modernity.

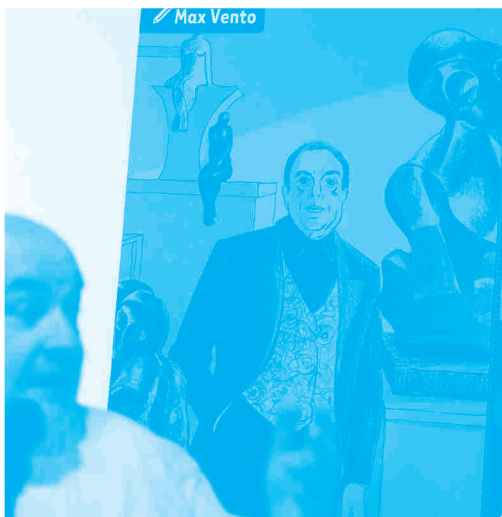
With regard to the chronological structure, the catalogue does not follow a rigid periodisation or an exhaustive biographical sequence, but

rather a historical and artistic reading of the main moments in the transformation of contemporary Valencian art. The artists have been arranged according to dates, considering both their birth and the context in which their artistic language was formed and reached maturity.

In the section devoted to painting, the itinerary begins with the contribution of realism and the academic, luminist and costumbrista traditions of the first half of the twentieth century. It continues with an initial Valencian renewal linked to cultural modernisation and the years before and after the Civil War. It then moves into the renewal of post-war painting and the recovery of new languages, culminating in figurative and critical painting, abstraction, formal experimentation and the engagement of the artistic field in pushing beyond the boundaries of pictorial language.

In the section devoted to sculpture, the arrangement follows a similar evolution, although adapted to the specific problems of the sculptural medium. The itinerary begins with the sculptors associated with the craft, figurative tradition, religious imagery and the public monument; it then continues with an emerging generation that consolidated Valencian sculpture within national artistic circuits. It subsequently addresses the tension between modernity and the avant-garde, marked by the Civil War, exile and the post-war period, and concludes with the transformations of figurative sculpture and languages derived from spatial abstraction in the 1960s and 1970s, where artists assumed the role of abstraction, emptiness, structure, space and the perceptual relationship with the viewer.

This arrangement makes it possible to read the collection not as a simple gallery of artists, but as a sequence of historical and artistic issues: the persistence of realism, the assimilation of modernity, the historical disruption caused by war, cultural reconstruction after the war, international openness and the consolidation of abstract, critical and experimental languages.

El projecte 70 IL·LUSTRES x 70 IL·LUSTRATS naix amb la voluntat de recuperar, reconèixer i actualitzar la memòria d'alguns dels principals creadors valencians contemporanis. Concebut en dos exposicions complementàries (la primera dedicada a la pintura i la segona a l'escultura), el conjunt proposa un diàleg entre la història de l'art valencià i la il·lustració actual. No es tracta únicament de presentar una successió de noms rellevants, sinó de tornar a mirar les seues trajectòries des del present, a través de la sensibilitat gràfica d'il·lustradors contemporanis que reinterpreten el seu llegat amb codis visuals propis.

Les dos mostres compartixen una mateixa intenció: mostrar com, des de finals del segle XIX i al llarg del segle XX, els artistes valencians van participar activament en la transformació del llenguatge artístic modern. Pintors i escultors es van moure entre la continuïtat de la tradició i l'obertura a noves formes d'expressió. En uns casos, eixa modernitat es va articular des del realisme, el retrat, el paisatge, la pintura social, la imatgeria, el monument públic o la figuració mediterrània; en uns altres, va conduir cap a l'abstracció, la síntesi formal, l'experimentació amb els materials, la crítica política o la reformulació de l'espai plàstic.

El recorregut permet advertir, a més, una sèrie de constants compartides. Molts d'estos artistes es van formar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles o en el seu entorn acadèmic i artesanal, uns altres van ampliar estudis a Madrid, Roma, París i altres centres europeus gràcies a beques, pensions o xarxes familiars i professionals. També van ser decisives les circumstàncies històriques: la modernització cultural de la València d'entre segles, la consolidació dels circuits expositius nacionals, l'impacte de la Segona República, la Guerra Civil, la postguerra, l'exili i la lenta recuperació dels llenguatges moderns durant la segona mitat del segle XX.

70 IL·LUSTRES x 70 IL·LUSTRATS

Juntament amb els noms consagrats, el projecte incorpora figures que han tingut una recepció desigual o insuficient. En este sentit, 70 IL·LUSTRES x 70 IL·LUSTRATS té també una dimensió reparadora: retorna visibilitat als artistes que van quedar eclipsats per raons biogràfiques, socials, polítiques o de gènere. La presència de dones artistes resulta especialment significativa perquè moltes van desenvolupar la seua obra en contextos en els quals el reconeixement públic era limitat i en què la seua identitat artística va quedar subordinada a vincles familiars o prejuís disciplinaris.

La il·lustració contemporània actua ací com a pont entre passat i present. Cada retrat no substituïx l'obra de l'artista homenatjat, sinó que la reactiva: la convertix en una imatge nova, en una lectura actual, en una invitació a tornar sobre una tradició que no roman tancada en l'arxiu, sinó que continua generant formes, preguntes i ressonàncies. D'esta manera, el catàleg conjunt permet comprendre la pintura i l'escultura no com dos relats separats, sinó com dos vies paral·leles d'una mateixa història: la construcció de la modernitat artística valenciana.

Respecte a la divisió cronològica del catàleg, no respon a una periodització rígida ni exclusivament biogràfica, sinó a una lectura historicoartística dels principals moments de transformació de l'art valencià contemporani. S'ha optat per ordenar els artistes atenent tant les seues dates de naixement com el context en el qual es forma i madura el seu llenguatge plàstic.

En la secció dedicada a la pintura, el recorregut partix del realisme i la tradició acadèmica, luminista i costumista de la primera mitat del segle XX; continua amb una primera renovació valenciana vinculada a la modernització cultural i als anys anteriors i posteriors a la Guerra Civil; s'endinsa després en la renovació de postguerra i en la recuperació de nous llenguatges, i culmina amb la pintura no figurativa i la pintura crítica, en què l'abstracció, l'experimentació formal i el compromís polític amplien definitivament els límits del llenguatge pictòric.

En la secció dedicada a l'escultura, l'ordenació segueix una evolució semblant, encara que adaptada als problemes propis del mitjà escultòric. El recorregut comença amb els escultors vinculats a l'ofici, la tradició figurativa, la imatgeria i el monument públic; continua amb una generació emergent que consolida l'escultura valenciana en els circuits nacionals; tracta després la tensió entre modernitat i avantguarda, marcada per la Guerra Civil, l'exili i la postguerra, i finalitza amb les renovacions de l'escultura figurativa i amb els llenguatges derivats de l'exposició d'art actual de 1967, en què adquirixen protagonisme l'abstracció, el buit, l'estructura, l'espai i la relació perceptiva amb l'espectador.

Esta ordenació permet llegir el conjunt no com una simple galeria d'artistes, sinó com una seqüència de problemes artístics: la pervivència del realisme, l'assimilació de la modernitat, la interrupció històrica provocada per la guerra, la reconstrucció cultural de la postguerra, l'obertura internacional i la consolidació de llenguatges abstractes, crítics i experimentals.

Nació en València, en la plaza que hoy lleva su nombre. Formado en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València, fue un artista apasionado e inquieto. Viajó a Italia. Colaboró en la decoración del teatro Cervantes en Málaga. Allí pasó gran parte de su vida y comenzó su carrera docente, formando a alumnos como Picasso, quien años después le dedicó una obra firmando como «*discípulo de Muñoz Degrain*». Fue profesor en Madrid y dirigió la Cátedra de Paisaje en la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, donde también fue director. Cultivó diversos géneros, desde historia hasta escenas de costumbres, con especial énfasis en el paisaje, donde expresó su faceta más personal. Su obra combina elementos románticos, realistas y modernistas, con un colorido audaz y subjetivo, especialmente en su madurez. Participó en exposiciones nacionales e internacionales, logrando importantes premios y reconocimiento por su originalidad y técnica maestra, dejando una huella importante en la pintura española.

Va nàixer a València, en la plaça que hui porta el seu nom. Format en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València, va ser un artista apassionat i inquiet. Viatjà a Itàlia. Col·laborà en la decoració del teatre Cervantes a Màlaga. Allí va passar gran part de la seua vida i va començar la seua carrera docent, en què va formar alumnes com Picasso, qui anys després li dedicà una obra firmant com a «*deixeble de Muñoz Degrain*». Va ser professor a Madrid i va dirigir la Càtedra de Paisatge en l'Escola de Belles Arts de San Fernando, de la qual també fou director. Va cultivar diversos gèneres, des d'història fins a escenes de costums, amb un èmfasi especial en el paisatge, on va expressar la seua faceta més personal. La seua obra combina elements romàntics, realistes i modernistes, amb un colorit audaç i subjectiu, especialment en la seua maduresa. Va participar en exposicions nacionals i internacionals, en què aconseguí premis importants i reconeixement per la seua originalitat i tècnica mestra, i va deixar una empremta important en la pintura espanyola.

He was born in Valencia, in the square that now bears his name. He studied at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia and was a passionate and inquisitive artist. He travelled to Italy. He collaborated in the decoration of the Cervantes Theatre in Malaga where he lived for many years. This is where he began his teaching career, training pupils such as Picasso, who years later dedicated a piece of work to him, by signing it as “*a disciple of Muñoz Degrain*”. He was a professor in Madrid, and he also directed the Landscape Department at the San Fernando School of Fine Arts, of which he became the director. He explored various genres, ranging from history to scenes depicting local customs, placing a particular emphasis on landscapes, which is where he revealed his most personal facet. His work combines romantic, realist and modernist elements, with a bold and subjective colour scheme, particularly evident in his later works. He participated in national and international exhibitions, and received important awards and recognition for his originality and masterful technique, where he made an influential contribution to Spanish painting.

Tuvo que trabajar desde joven para apoyar a su familia. Su madre murió de cólera en una pandemia del siglo XIX, y tras la muerte de su padre, vivió con su abuelo. Comenzó sus estudios en 1864 en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, combinando su formación con trabajos de sombrerería hasta recibir sus primeros encargos y reconocimientos. Gracias a una pensión de la Diputación de València, pudo ampliar sus estudios en Roma, donde pintó temas religiosos, escenas costumbristas y muchos retratos, especialmente de su entorno en Godella y València: playas, pueblos, fiestas, paisajes rurales, jardines y retratos familiares. Su estilo bebió del impresionismo, pero con una gran libertad, destacando por su virtuosismo técnico e innovación, situándose en las raíces de la modernidad. Fue nombrado académico en la Real Academia de San Carlos y en la de San Fernando de Madrid, y recibió la Medalla de Honor en la Exposición Nacional de Bellas Artes.

Va haver de treballar des de jove per a ajudar la seua família. Sa mare va morir de còlera en una pandèmia del segle XIX i, després de la mort de son pare, va viure amb el seu avi. Començà els seus estudis en 1864 en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, i va combinar la seua formació amb treballs de barreteria fins a rebre els primers encàrrecs i reconeixements. Gràcies a una pensió de la Diputació de València, pogué ampliar els seus estudis a Roma, on va pintar temes religiosos, escenes costumistes i molts retrats, especialment del seu entorn a Godella i València: platges, pobles, festes, paisatges rurals, jardins i retrats familiars. El seu estil va beure de l'Impresionisme, però amb una gran llibertat, destaca pel virtuosisme tècnic i innovació, i se situa en les arrels de la modernitat. Va ser nomenat acadèmic en la Reial Acadèmia de Sant Carles i en la de San Fernando de Madrid, i va rebre la Medalla d'Honor en l'Exposició Nacional de Belles Arts.

He had to work from a young age to support his family. His mother died of cholera in a 19th-century pandemic, and following his father's death, he went to live with his grandfather. In 1864, he began his studies at the San Carlos School of Fine Arts, and he combined his education with work as a milliner until he received his first commissions and awards. With a pensioner's grant from the Valencian Provincial Council, he was able to further his studies in Rome, where he painted religious subjects, genre scenes and many portraits, especially of his surroundings in Godella and Valencia: beaches, villages, festivals, rural landscapes, gardens and family portraits. His style, although influenced by Impressionism, was free and characterised by his technical virtuosity and innovation that placed him at the roots of modernity. He was appointed as a member of the Royal Academy of San Carlos and the Academy of San Fernando in Madrid, and was awarded the Medal of Honour at the National Exhibition of Fine Arts.

✎ Eva Delaserra

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

MUÑOZ DEGRAIN (1840-1924)

✎ Cento Yuste

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

IGNACIO PINAZO (1849-1916)

Natural de Alcoy, inició su formación en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos y la completó en la de San Fernando en Madrid, donde conoció las tendencias académicas de la época. Sus estancias en Italia y Francia le permitieron conocer corrientes internacionales. Su estilo combina el academicismo clásico con un enfoque moderno, destacando en el uso del color y la luz. Influenciado por el Romanticismo y el Simbolismo, presta atención a los detalles y la narración visual. Participó en las Exposiciones Nacionales, obteniendo premios, y expuso en París, consolidando su reputación europea. Colaboró en revistas como *Blanco y Negro* y *La Ilustración Española y Americana*. En 1906 publicó el ensayo *La gramática del color*. Realizó retratos de la alta sociedad española y escenas costumbristas, como los frescos del Casino de Madrid y el Teatro de la Zarzuela, que destacan por su elegancia y maestría en obras de gran escala.

Natural d'Alcoi, va iniciar la seua formació en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles i la va completar en la de San Fernando a Madrid, on conegué les tendències acadèmiques de l'època. Les seues estades a Itàlia i França li van permetre conèixer corrents internacionals. El seu estil combina l'academicisme clàssic amb un enfocament modern, en què destaca en l'ús del color i la llum. Influint pel romanticisme i el simbolisme, para atenció als detalls i la narració visual. Va participar en les exposicions nacionals, en què obtingué premis, i va exposar la seua obra a París, on va consolidar la seua reputació europea. Col·laborà en revistes com *Blanco y Negro* i *La Ilustración Española y Americana*. En 1906 publicà l'assaig *La gramática del color*. Va pintar retrats de l'alta societat espanyola i escenes costumistes, com els frescos del *Casino de Madrid* i el Teatre de *La Zarzuela*, que destaquen per la seua elegància i mestratge en obres de gran escala.

Born in Alcoy, he began his training at the San Carlos School of Fine Arts and completed it at the San Fernando School in Madrid, where he was introduced to the academic movements of the times. During his stays in Italy and France, he became familiar with international trends. His style combines classical academicism with a modern approach, emphasising the use of colour and light. Influenced by Romanticism and Symbolism, he had a strong focus on detail and visual narrative. He participated in the National Exhibitions and achieved numerous awards, and he exhibited his works in Paris, thus establishing his European reputation. He collaborated with various magazines such as *Blanco y Negro* and *La Ilustración Española y Americana*. In 1906 he published the essay *La gramática del colour* (*The Grammar of Colour*). He painted portraits of Spanish high society and genre scenes, such as the frescoes in the Madrid Casino and the *Teatro de la Zarzuela*, famous their elegance and mastery as large-scale works.

Fue el mayor de tres hermanos escultores e iniciador de una dinastía conocida popularmente como la de los santeros. Sin embargo, solo uno de ellos se dedicó a la realización de imágenes religiosas para iglesias y cofradías de la provincia de Castellón. La notoriedad alcanzada por la familia se debió en gran parte a la actividad formativa desarrollada en su taller de la capital y a la escasa presencia de escultores destacados en la zona durante el siglo XIX. Comenzó sus estudios en la Real Academia de Bellas Artes de València, aunque su estilo se consolidó en el taller de su maestro, el imaginero Modesto Pastor. Su obra se caracteriza por un minucioso realismo dentro de un historicismo naturalista de temática afín al gusto romántico. Participó en las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes, obteniendo la tercera medalla en Madrid en 1892 y la segunda en 1895. Con el tiempo, su taller derivó hacia la talla decorativa en madera.

Va ser el major de tres germans escultors i l'iniciador d'una nissaga coneguda popularment com los santeros. No obstant això, només un d'ells es va dedicar a la realització d'imatges religioses per a esglésies i confraries de la província de Castelló. La notorietat aconseguida per la família es va deure en gran part a l'activitat formativa desenrotllada en el seu taller de la capital i l'escassa presència d'escultors destacats en la zona durant el segle XIX. Va començar els seus estudis en la Reial Acadèmia de Belles Arts de València, encara que el seu estil es va consolidar en el taller del seu mestre, l'imatger Modesto Pastor (1825-1889). La seua obra es caracteritza per un curós realisme dins d'un historicisme naturalista de temàtica afí al gust romàntic. Va participar en les exposicions nacionals de belles arts, i va obtindre la tercera medalla a Madrid en 1892 i la segona en 1895. Amb el temps, el seu taller va derivar cap a la talla decorativa en fusta.

He was the eldest of three brothers who all went on to become sculptors, and the founder of a dynasty known popularly as Los santeros. However, just one of them devoted himself to the production of images for churches and religious brotherhoods in the province of Castellón. The family's reputation was largely owing to the teaching activity carried out in their workshop and to the otherwise scant number of prominent sculptors in the region during the nineteenth century. He began studying at the Royal Academy of Fine Arts of Valencia, although his style was forged during the time he spent in the workshop of his master, the religious sculptor Modesto Pastor (1825-1889). His work is noteworthy for its meticulous realism within a naturalistic historicism with subject matters in line with Romantic tastes. He took part in the National Exhibitions of Fine Arts, at which he won the Third Medal in Madrid in 1892 and the Second Medal in 1895. With the passing of time, his workshop evolved towards decorative wood carving.

✎ Víctor Puchalsky

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

EMILIO SALA (1850-1910)

✎ Mik Baro

LOS INICIOS | ELS INICIS | THE BEGINNINGS

JOSÉ VICIANO MARTÍ (1855-1898)

Originario de El Cañamellar, destacó por obras llenas de detalles, expresividad y escenas de la vida cotidiana y tradiciones populares. Desde joven mostró interés por el arte, formándose en el taller de Domingo Marqués y en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos. En 1872 viajó a París con una ayuda de estudios, donde conoció las tendencias artísticas del momento. A su regreso, participó en las exposiciones nacionales de Bellas Artes, logrando varias medallas. Luego se estableció en Roma, donde fue director de la Academia de España y vivió gran parte de su vida. Desde allí viajó por Europa y finalmente regresó a València, donde permaneció hasta su fallecimiento. Su estilo combina minuciosos detalles y realismo, influido por la escuela valenciana y corrientes europeas. Su obra abarca historia, retratos y paisajes, además de ilustraciones para *La barraca* de Blasco Ibáñez. Fue galardonado con numerosos premios, director del Museo de València y presidente de la Academia de San Carlos.

Originari del Canyamellar, va destacar per obres plenes de detalls, expressivitat i escenes de la vida quotidiana i tradicions populars. Des de jove mostrà interès per l'art i es va formar en el taller de Domingo Marqués i en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles. En 1872 viatjà a París amb una ajuda d'estudis i allí va conèixer les tendències artístiques del moment. En tornar-ne, participà en les exposicions nacionals de belles arts, en què va aconseguir diverses medalles. Després s'establí a Roma, on va ser director de l'Acadèmia d'Espanya i va viure gran part de la seua vida. Des d'allí va viatjar per Europa i finalment tornà a València, on es va quedar fins que va morir. El seu estil combina detalls minuciosos i realisme, influït per l'escola valenciana i corrents europeus. La seua obra inclou història, retrats i paisatges, a més d'il·lustracions per a *La barraca* de Blasco Ibáñez. Va ser guardonat amb nombrosos premis, director del Museu de Belles Arts de València i president de l'Acadèmia de Sant Carles.

A native of Cañamellar, his works excelled in scenes of everyday life and popular traditions that were full of detail and expressiveness. From an early age, he showed a keen interest in art and received his training in the studio of Domingo Marques and at the San Carlos School of Fine Arts. In 1872 he travelled to Paris with a study grant, where he became acquainted with the artistic trends of the time. On his return, he took part in the national exhibitions of Fine Arts and won several medals. He then settled in Rome, where he became director of the Spanish Academy and lived for most of his life. From there he travelled around Europe and finally returned to Valencia, where he remained until his death. His style combines meticulous detail and realism, influenced by the Valencian school and European trends. His work includes history, portraits and landscapes, as well as illustrations for Blasco Ibáñez's *La barraca*. He was awarded numerous prizes, was director of the Museum of Valencia and president of the Academy of San Carlos.

Pasó su juventud en València en un entorno político agitado. Tras estudiar en la Escuela de Artesanos de València, se matriculó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, donde hizo amistad con Sorolla. En 1879 se trasladó a Madrid, formándose en la Escuela de Bellas Artes de San Fernando. Destacó como ilustrador y pintor decorativo en palacios y salones, como el Casino de Madrid, que concluyó tras la muerte de su maestro Emilio Sala. Fue profesor de Estética y color en la Escuela de San Fernando y en 1914 publicó la Cartilla de arte pictórico. En 1918 también fue académico en València. Su obra, alejada de los formalismos y temáticas oficiales, avanzó hacia la modernidad, retratando con colorido y encuadres modernos la vida cotidiana y sus protagonistas, alejándose del regionalismo. Sin embargo, su tono amable y descomprometido lo diferenciaba de otras corrientes innovadoras. Destacado pintor luminista, también es considerado un representante singular del modernismo en València.

Va passar la seua joventut a València en un entorn polític agitat. Després d'estudiar en la Escola d'Artesans de València, es va a matricular en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on va fer amistat amb Sorolla. En 1879 es va traslladar a Madrid, formant-se en l'Escola de Belles Arts de Sant Fernando. Va destacar com a il·lustrador i pintor decoratiu en palaus i salons, com el Casino de Madrid, que conclogué després de la mort del seu mestre, Emili Sala. Va a ser professor d'estètica i color en la Escola de Belles Arts de Sant Fernando i en 1914 publicà la Cartilla de arte pictórico. En 1918 també va ser acadèmic a València. La seua obra, allunyada dels formalismes i les temàtiques oficials, va avançar cap a la modernitat, retratant amb colorit i enquadraments moderns la vida quotidiana i els seus protagonistes, i va allunyar-se del regionalisme. No obstant això, el seu to amable i descompromés el diferenciava d'altres corrents innovadors. Destacat pintor luminista, també és considerat un representant singular del modernisme a València.

This artist spent his youth in Valencia in a turbulent political setting. After studying at the Valencia School of Craftsmen, he enrolled at the San Carlos School of Fine Arts, where he became friends with Sorolla. In 1879 he moved to Madrid and studied at the San Fernando School of Fine Arts. He excelled as an illustrator and decorative painter in palaces and reception halls, such as the Madrid Casino, which he completed after the death of his teacher Emilio Sala. He taught Aesthetics and colour at the San Fernando School and in 1914 published the Cartilla de arte pictórico (Primer of Pictorial Art). In 1918 he became a member of the Valencia academy. His work, straying from the official formalisms and themes of the regional movement, progressed towards a more modern style, portraying everyday life and its protagonists with colour and modern settings. His friendly and non-confrontational tone, however, set him apart from the other innovative trends. He was a prominent luminist painter and is also considered one of the outstanding representatives of modernism in Valencia.

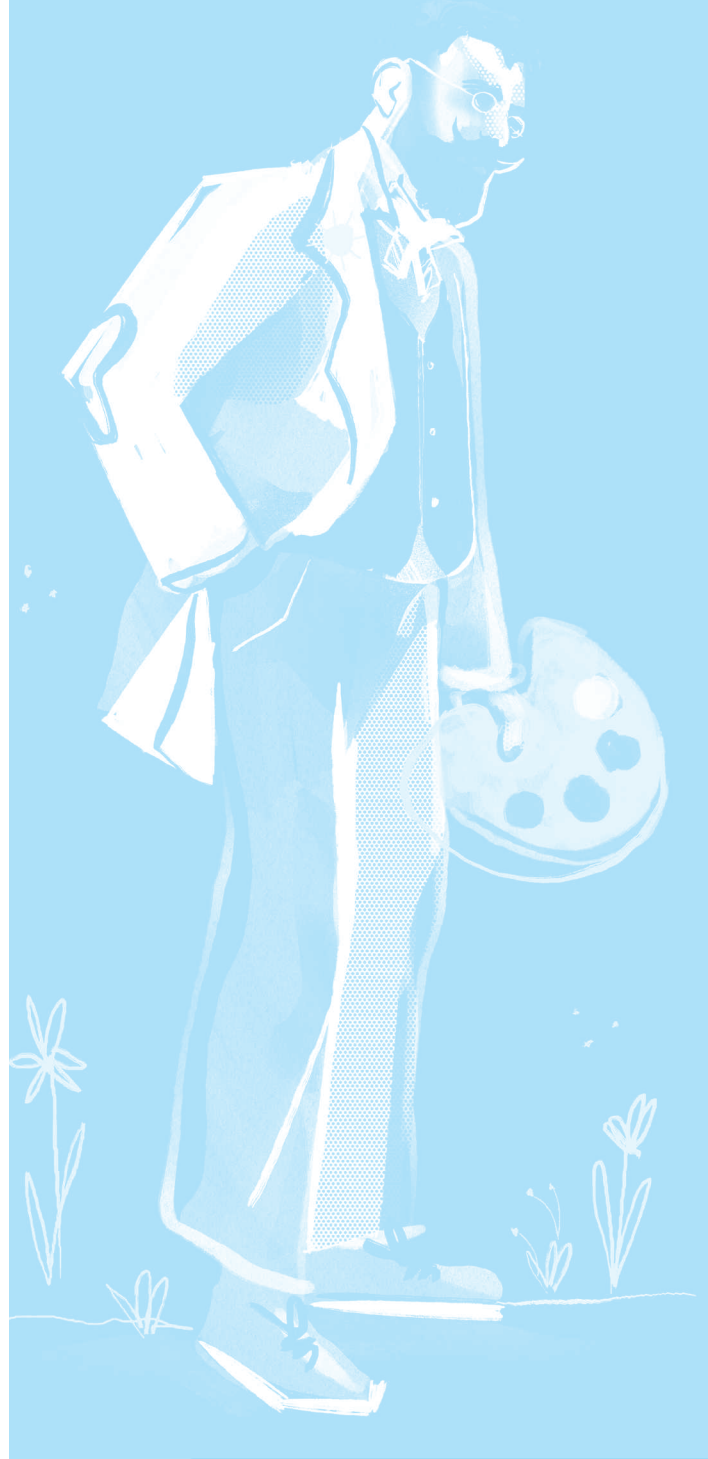
 Boke Bazán

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

JOSÉ BENLLIURE GIL (1855-1937)

 Emma Such

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

CECILIO PLA (1860-1934)

Desde muy pequeño su padre lo introdujo, junto con sus hermanos, en el mundo del arte. Pasó su niñez en València y posteriormente se trasladó con su familia a Madrid. Se inició en la escultura de forma autodidacta y en talleres artesanos, y más tarde viajó a Roma para completar su formación. Allí perfeccionó el dominio de técnicas y materiales mediante el estudio de la escultura clásica, renacentista y barroca, así como de la italiana contemporánea. En 1895 abrió estudio en Madrid y obtuvo importantes reconocimientos, entre ellos medallas de oro en Viena y el Gran Prix en la Exposición Universal de París. Participó también en la Exposición Internacional de Medallas Contemporáneas de Nueva York. Su obra abarca diversos géneros y técnicas, destacando por su facilidad para modelar y cincelar, el uso de mármol y bronce y un expresivo juego de claroscuro. Recibió además diversas condecoraciones internacionales.

Des de ben xicotet el seu pare el va introduir, juntament amb els seus germans, en el món de l'art. Va passar la seua infantesa a València i posteriorment es va traslladar amb la seua família a Madrid. Es va iniciar en l'escultura de manera autodidacta i en tallers artesans, i més tard va viatjar a Roma per a completar la seua formació. Allí va perfeccionar el domini de tècniques i materials mitjançant l'estudi de l'escultura clàssica, renaixentista i barroca, així com de la italiana contemporània. En 1895 va obrir un estudi a Madrid i va obtenir importants reconeixements, entre d'altres, medalles d'or a Viena i el Grand Prix en l'Exposició Universal de París. A més, va participar en l'Exposició Internacional de Medalles Contemporànies de Nova York. La seua obra abasta diversos gèneres i tècniques, i destaca per la seua facilitat per a modelar i cisellar, l'ús de marbre i bronze i un expressiu joc de claroscuro. També va rebre diverses condecoracions internacionals.

From an early age, his father introduced him and his brothers to the world of art. He spent his childhood in Valencia until his family moved to Madrid. He began engaging with sculpture as a self-taught artist and in artisan workshops, before later travelling to Rome to complete his training. There he perfected his mastery of techniques and materials by studying classical, Renaissance, Baroque and contemporary Italian sculpture. In 1895 he opened a studio in Madrid and won numerous major distinctions, including gold medals in Vienna and the Grand Prix at the Paris Universal Exposition. He also took part in the International Exhibition of Contemporary Medals in New York. Embracing many different genres and techniques, his work is noted for his exceptional skill in modelling and chiselling, his use of marble and bronze and his expressive treatment of chiaroscuro. He was also awarded with several international honours.

Es el mayor exponente de luminismo en la pintura española. Estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, ubicada en el Antiguo Convento del Carmen, y en 1884 fue becado por la Diputación de València para la Academia de España en Roma. En 1885 viajó a París, donde conoció el impresionismo impactando sus creaciones en el epicentro cultural europeo. Sorolla inspiró a una generación de jóvenes pintores, *los sorollistas*, discípulos continuadores de su esencia pictórica. Sus lienzos ilustran tanto la crónica social como las playas y pescadores, el Mediterráneo y la luz. Su obra cumbre, *Visiones de España*, decoró la Biblioteca de la Hispanic Society en Nueva York. Sus retratos, codiciados por la alta burguesía mundial, muestran su excelencia como colorista y dibujante a pincel. Joaquín Sorolla está siempre presente en el imaginario colectivo de los valencianos/as.

És el major exponent de luminisme en la pintura espanyola. Va estudiar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, situada en l'antic convent del Carmen, i en 1884 va ser becat per la *Diputació de València* per a l'Acadèmia d'Espanya a Roma. En 1885 va viatjar a París, a on va conèixer l'impresionisme impactant les seues creacions en l'epicentre cultural europeu. Sorolla va inspirar a una generació de jóvens pintors, *els sorollistes*, deixebles continuadors de la seua essència pictòrica. Els seus llenços il·lustren tant la crònica social com les platges i pescadors, el Mediterrani i la llum. La seua obra mestra, *Visions d'Espanya*, va decorar la Biblioteca de la Hispanic Society a Nova York. Els seus retrats, cobejats per l'alta burgesia mundial, mostren la seua excel·lència com a colorista i dibuixant a pinzell. Joaquín Sorolla està sempre present en l'imaginari col·lectiu dels valencians/nes.

The greatest representative of Luminism in Spanish painting, this artist studied at the San Carlos School of Fine Arts, located in the Antiguo Convento del Carmen (the Old Convent of the Carmen district). In 1884 he was granted a scholarship by the Valencian Provincial Council to attend the Spanish Academy in Rome. In 1885 he travelled to Paris and discovered impressionism, and it was here that his creations would make an impact on Europe's cultural epicentre. Sorolla inspired a generation of young painters, *the Sorollistas*, disciples who would continue the essence of his painting. His canvases illustrate the socio-cultural situation as well as the beaches and fishermen, the Mediterranean Sea and its light. His masterpiece, *Visiones de España (Visions of Spain)*, decorated the Library of the Hispanic Society in New York. His portraits, coveted worldwide by the high bourgeoisie, show his excellence and skill with colour and brushstrokes. Joaquín Sorolla is an essential figure in the collective imagery of the Valencian people.

✎ Sergio Meliá

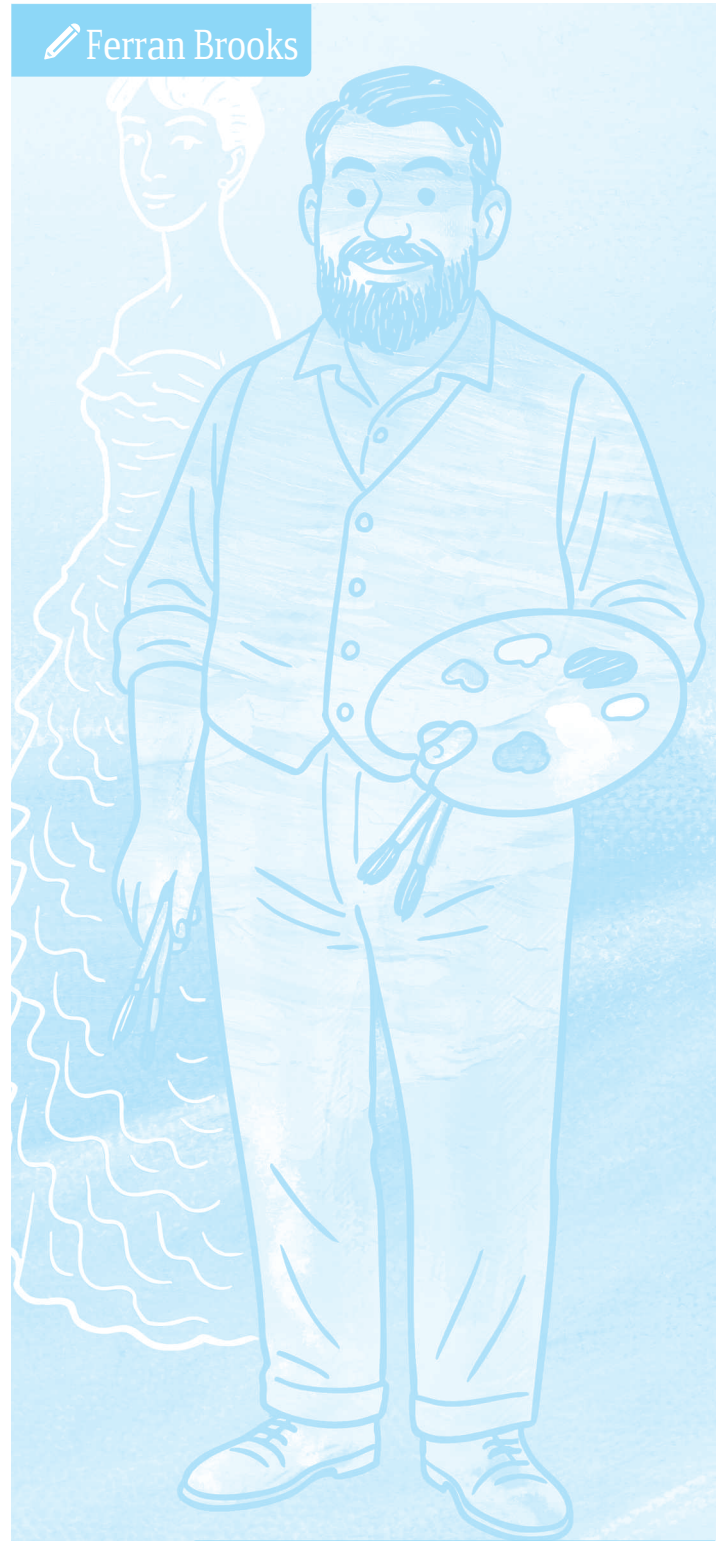
BENLLIURE

SCULPTORS 1862

LOS INICIOS | ELS INICIS | THE BEGINNINGS

MARIANO BENLLIURE (1862-1947)

✎ Ferran Brooks

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

JOAQUÍN SOROLLA (1863-1923)

De familia sencilla y ajena al arte, fue su hermano José quien descubrió sus aptitudes para el dibujo y la talla. Gracias a él ingresó en el taller de Juan Rizo, donde entró en contacto con la piedra, material que marcaría toda su trayectoria. Compatibilizó el aprendizaje artesanal con estudios en la Academia Oficial de Dibujo de Alicante. En 1890 solicitó una beca de la Diputación, avalado por el pintor Lorenzo Casanova, aunque le fue denegada; poco después se formó en la academia fundada por este artista. El crecimiento urbano de Alicante favoreció sus primeros encargos públicos. En 1894 realizó el *Monumento a Eleuterio Maisonnave*, que consolidó su prestigio y le valió la condecoración de Caballero de la Orden de Isabel la Católica. Viajó a Roma en 1898 y participó en la Exposición Internacional de San Petersburgo en 1900.

De família senzilla i aliena a l'art, va ser el seu germà José qui va descobrir les seues aptituds per al dibuix i la talla. Gràcies a ell va ingressar en el taller de Juan Rizo, on va entrar en contacte amb la pedra, un material que marcaria tota la seua trajectòria. Va compatibilitzar l'aprenentatge artesanal amb els estudis en l'Acadèmia Oficial de Dibuix d'Alacant. En 1890 va sol·licitar una beca de la Diputació, avalat pel pintor Lorenzo Casanova, encara que li va ser denegada; poc després es va formar en l'acadèmia fundada per este artista. El creixement urbà d'Alacant va afavorir els seus primers encàrrecs públics. En 1894 va realitzar el *Monument a Eleuterio Maisonnave*, que va consolidar el seu prestigi i li va valdre la condecoració com a cavaller de l'orde d'Isabel la Catòlica. Va viatjar a Roma en 1898 i va participar en l'Exposició Internacional de Sant Petersburg en 1900.

Coming from a humble family with no artistic background, it was his brother José who recognised his talent for drawing and carving. Thanks to him he entered the workshop of Juan Rizo, where he came into contact with stone, the material that defined his entire career. He combined artisan training with studies at the Official Academy of Drawing in Alicante. In 1890, encouraged by the painter Lorenzo Casanova, he applied for a grant from the Provincial Council, although the application was rejected; shortly afterwards he trained at the academy founded by Casanova. The growth of the city of Alicante brought him his first public commissions. In 1894 he created the *Monument to Eleuterio Maisonnave*, which won him great acclaim and earned him the distinction of Knight of the Order of Isabella the Catholic. He travelled to Rome in 1898 and took part in the International Exhibition of Saint Petersburg in 1900.

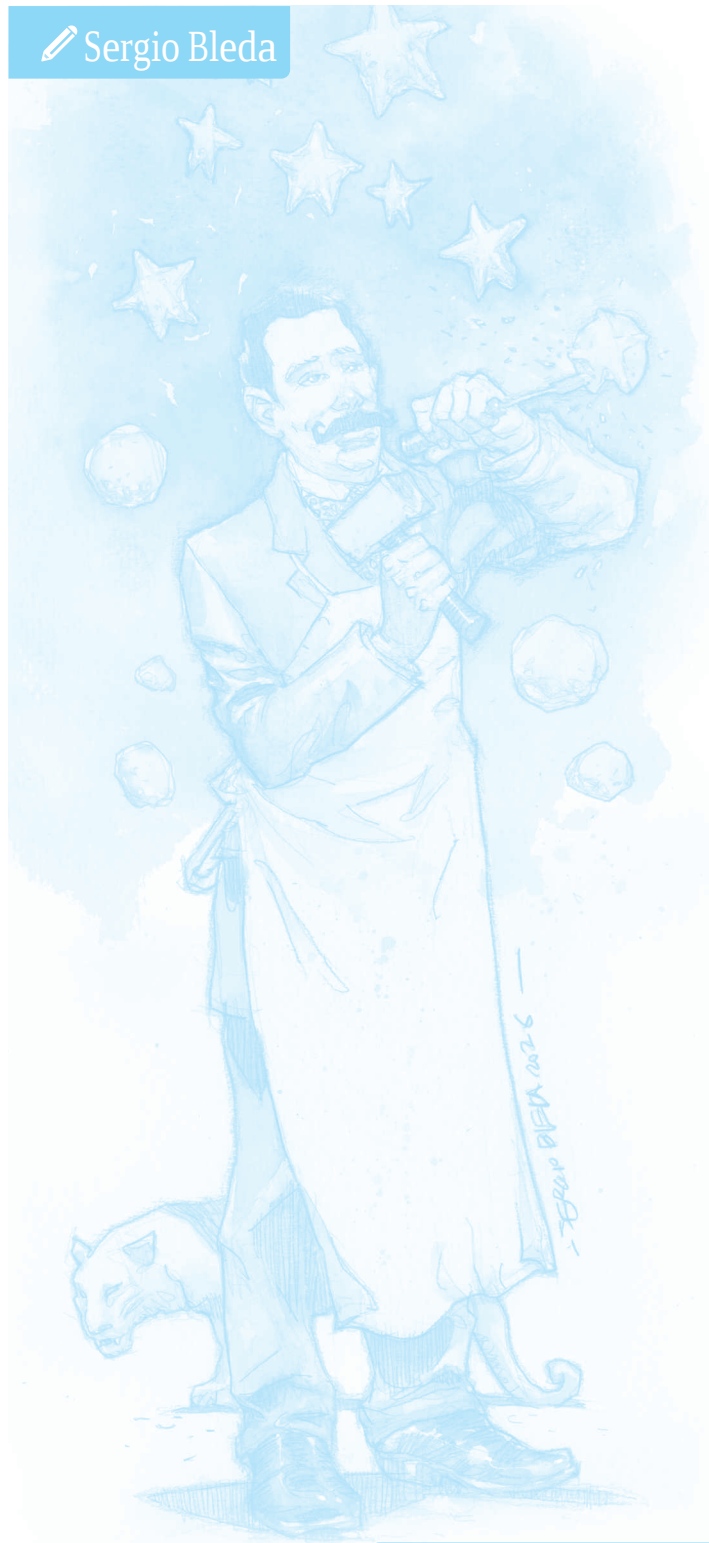

Nació en Penáguila. Comenzó su formación a los 13 años en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos y fue discípulo de Modesto Pastor. Un viaje a Roma le permitió estudiar la escultura clásica y renacentista. A los 18 años recibió sus primeros encargos para la iglesia de Mogente, donde realizó diversas esculturas y dieciséis altorrelieves. Obtuvo la Medalla de Oro en la Exposición Regional de Lugo de 1896 y una mención de honor en la Exposición Nacional de Bellas Artes de 1897 con *Genio trágico*, obra premiada también en París. Dirigió en València un taller, en el que se formaron escultores como Luis Marco Pérez, Vicente Benedito, Pío Mollar y Juan Bautista Pesudo. Se centró principalmente en la escultura religiosa. Destacan los pasos de la Semana Santa de Jaca, especialmente *La Santa Cena*, los *tránsitos de san Francisco de Asís y santa Clara* para Ribadeo y la *Aparición de la Virgen a san Ildefonso* para el Palacio Episcopal de Toledo. Su estilo combina academicismo, naturalismo expresivo y espiritualidad.

Va nàixer a Penàguila. Va començar la seua formació als 13 anys a l'Escola de Belles Arts de Sant Carles i va ser deixeble de Modest Pastor. Un viatge a Roma li va permetre estudiar l'escultura clàssica i renaixentista. Als 18 anys va rebre els seus primers encàrrecs per a l'església de Moixent, on va realitzar diverses escultures i setze alts relleus. Va obtindre la Medalla d'Or en l'Exposició Regional de Lugo de 1896 i una menció d'honor en l'Exposició Nacional de Belles Arts de 1897 amb *Geni tràgic*, obra premiada també a París. Va dirigir a València un taller, en el qual es van formar escultors com Luis Marco Pérez, Vicente Benedito, Pío Mollar i Juan Bautista Pesudo. Es va centrar principalment en l'escultura religiosa. Destaquen els passos de la Setmana Santa de Jaca, especialment *El Sant Sopar*, els *trànsits de sant Francesc d'Assís i santa Clara* per a Ribadeo i l'*Aparició de la Mare de Déu a sant Ildefons* per al Palau Episcopal de Toledo. El seu estil combina academicisme, naturalisme expressiu i espiritualitat.

He was born in Penáguila. He began his training at the age of thirteen at the San Carlos School of Fine Arts and was a pupil of Modesto Pastor. A journey to Rome enabled him to study Classical and Renaissance sculpture. At the age of eighteen, he received his first commissions for the church of Mogente, where he produced several sculptures and sixteen high reliefs. He was awarded the Gold Medal at the 1896 Regional Exhibition of Lugo and received an honourable mention at the 1897 National Exhibition of Fine Arts for *Tragic Genius*, a work that was also awarded a prize in Paris. He ran an sculpture workshop in Valencia, where artists such as Luis Marco Pérez, Vicente Benedito, Pío Mollar and Juan Bautista Pesudo received their training. His work is focused primarily on religious sculpture. Notable examples include the processional groups created for Holy Week in Jaca, particularly *The Last Supper*; the groups depicting the deaths of Saint Francis of Assisi and Saint Clare for Ribadeo; and *The Apparition of the Virgin to Saint Ildefonsus* for the Episcopal Palace of Toledo. His style combines academicism, expressive naturalism and spirituality.

✎ Sergio Bleda

LOS INICIOS | ELS INICIS | THE BEGINNINGS

VICENTE BAÑULS ARACIL (1866-1935)

✎ MacDiego

LOS INICIOS | ELS INICIS | THE BEGINNINGS

MODESTO QUILIS CORTELL (1870-1928)

Nació en València y estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos. En 1894 ingresó en el taller de Joaquín Sorolla, con quien trabajó en València y Madrid hasta 1899, adaptando recursos técnicos y el luminismo, descrito como desarrollismo agresivo. En 1899 fue nombrado pensionado por la Academia de España en Roma, obteniendo varias medallas y reconocimientos internacionales. Aunque residía en Madrid, mantuvo su vínculo con la cultura valenciana, siendo asesor artístico de la Real Fábrica de Tapices y académico de San Fernando, donde enseñó colorido y composición. Posteriormente, fue académico y director en San Carlos, en València. Realizó numerosas exposiciones en Madrid, Barcelona y València, reflejando el gusto social de su época. Su obra, especialmente sus retratos, combina tradición, decorativismo y profundización psicológica, mostrando su interés por captar la esencia de los personajes y su entorno.

Va nàixer a València i va estudiar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles. En 1894 ingressà en el taller de Joaquim Sorolla, amb qui va treballar a València i Madrid fins a 1899, i adopta recursos tècnics i el luminisme, descrit com a desenrotllisme agressiu. En 1899 fou nomenat pensionat per l'Acadèmia d'Espanya a Roma, i va obtindre diverses medalles i reconeixements internacionals. Encara que residia a Madrid, va mantindre el vincle amb la cultura valenciana. Va ser assessor artístic de la Reial Fàbrica de Tapissos i acadèmic de San Fernando, on va ensenyar colorit i composició. Posteriorment, va ser acadèmic i director en Sant Carles, a València. Va fer nombroses exposicions a Madrid, Barcelona i València, en què va reflectir el gust social de la seua època. La seua obra, especialment els retrats, combina tradició, decorativisme i aprofundiment psicològic, i mostra el seu interès per captar l'essència dels personatges i el seu entorn.

He was born in Valencia and studied at the San Carlos School of Fine Arts. He joined Joaquín Sorolla's studio in 1894, and worked with him in Valencia and Madrid until 1899 while he adapted the technical resources and luminism to his style, described as aggressive developmentalism. In 1899 he became a pensioner of the Spanish Academy in Rome, where he won several medals and international awards. Although he lived in Madrid, he kept in close contact with Valencian culture and was artistic adviser to the Royal Tapestry Factory and an academician of San Fernando, where he taught colouring and composition. Later he became an academician and director at San Carlos, in Valencia. He held numerous exhibitions in Madrid, Barcelona and Valencia, and his work reflected the prevailing social trends of his time. His work, especially his portraits, combined tradition, decorativism and psychological depth, thus showing his interest in capturing the essence of the characters and their environment.

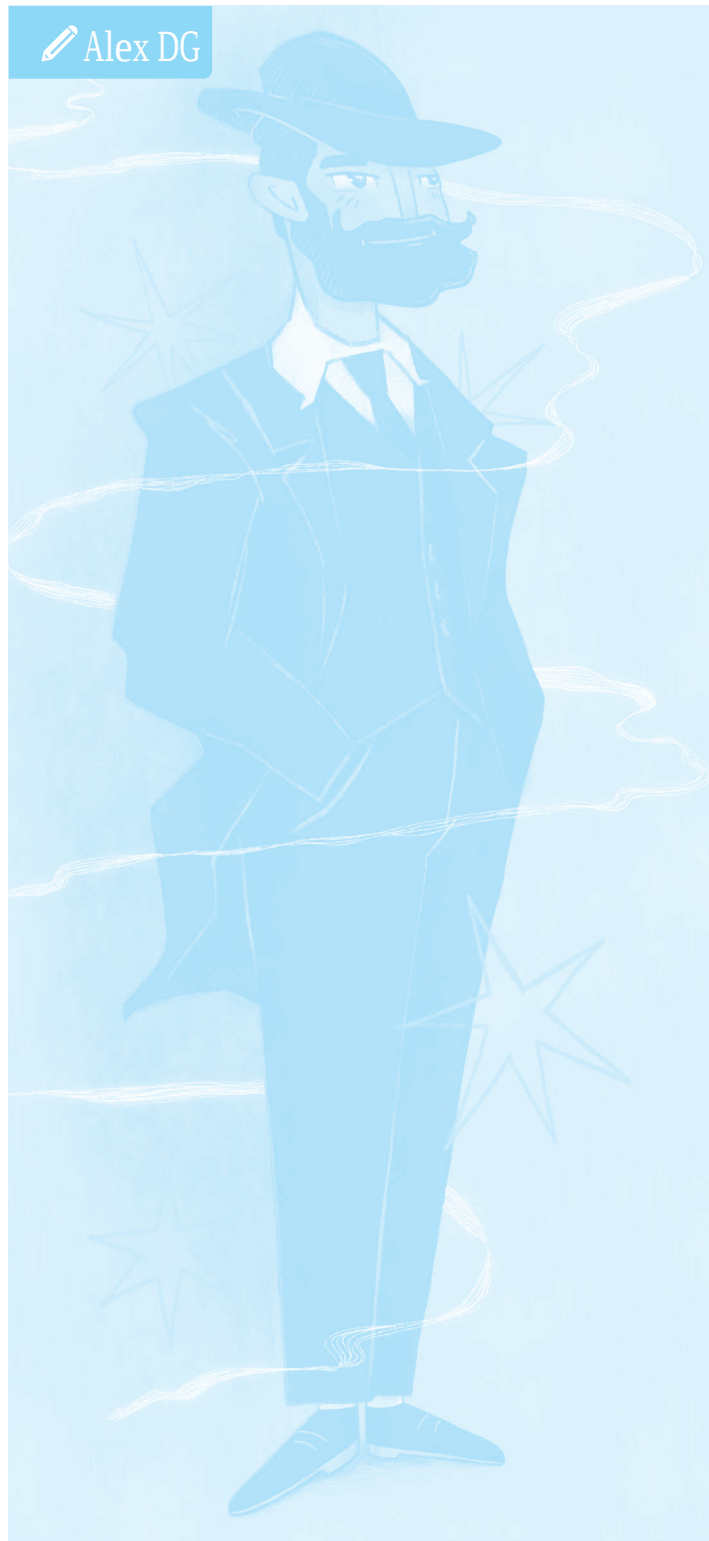

Nació en una familia humilde del barrio del Carmen. De carácter tímido, reservado y poco interesado en la vida social, evitaba exponer su obra, aunque no dudaba en criticar a pintores que seguían modas por motivos económicos. Su obra refleja esa dualidad. Formado en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, donde luego fue profesor de dibujo y grabado, ayudó a recuperar técnicas casi perdidas. A partir de 1906 durante varios periodos, vivió en París y Londres, aunque poco se sabe de su vida. Sus paisajes destacan por su frescura, delicadeza y un claro cromatismo cercano al luminismo de Sorolla. Tras la Guerra Civil, debido a su vinculación política con el bando perdedor, su pintura se volvió más personal, incluyendo autorretratos, obras de temática fantástica y social, manteniendo un tono amable, técnica suelta y calidad cromática, que en ocasiones le acerca al expresionismo con un toque goyesco.

Va nàixer en una família humil del barri del Carme. De caràcter tímid, reservat i poc interessat en la vida social, evitava exposar la seua obra, encara que no dubtava a criticar pintors que seguien modes per motius econòmics. La seua obra reflectix eixa dualitat. Format en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, en què després va ser professor de dibuix i gravat, va ajudar a recuperar tècniques quasi perdudes. A partir de 1906 durant varios períodes, va viure a París i Londres, encara que poc se sap de la seua vida. Els seus paisatges destaquen per la seua frescor, delicadesa i un clar cromatisme pròxim al luminisme de Sorolla. Després de la Guerra Civil, a causa de la seua vinculació política amb el bàndol perdedor, la seua pintura es va tornar més personal i va incloure autoretrats, obres de temàtica fantàstica i social, amb un to amable, tècnica solta i qualitat cromàtica que a vegades l'acosta a l'expressionisme amb un toc goyesc.

He was born into a humble family in the Carmen district. Shy, reserved and not very interested in social life, he avoided exhibiting his work, although he did not hesitate to criticise the painters who pursued artistic trends for economic reasons. His work reflects this duality. Beginning as a student at the San Carlos School of Fine Arts, he went on to teach drawing and engraving there while helping to recover nearly-lost techniques. Starting in 1906, he lived in Paris and London for various periods, although little is known of his life. His landscapes stand out for their freshness, delicacy and a clear chromaticism reminiscent of Sorolla's luminism. After the Civil War, on account of his political links with the losing side, his painting became more personal, including self-portraits, and works based on fantasy and social themes. His works maintained a friendly tone, loose technique and chromatic quality, which on occasions approached Expressionism with a Goyaesque touch.

✎ Alex DG

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

MANUEL BENEDITO (1875-1963)

✎ Inma Carpena

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

RICARDO VERDE RUBIO (1876-1954)

Nació en Roma, donde su familia residía gracias a una pensión de la Diputación de València a su padre, Ignacio. Más tarde enfrentó dificultades para conseguir esa pensión, ya que el reglamento requería haber nacido en València. Participó en varias exposiciones de Bellas Artes, logrando premios y medallas tanto nacionales como internacionales. Su estilo buscó apartarse de la influencia de su padre y del soberanismo de la época pinazo, destacando por su uso del cromatismo y una mayor brillantez en la pintura. Temáticamente, retrató tipos y costumbres de distintas regiones españolas, con una visión idealizada de escenas y personajes, describiéndose a sí mismo la imagen de una València espiritual distinta a la que se presentaban otros pintores. Combina el realismo de la escuela valenciana con un enfoque libre y expresivo, derivado por su interés por explorar nuevas formas artísticas. Con el tiempo, su obra muestra una constante evolución hacia formas y colores depurados.

Va nàixer a Roma, on la seua família residia gràcies a una pensió de la Diputació de València concedida a son pare, Ignasi. Més tard tingué dificultats per a aconseguir eixa pensió, ja que el reglament requeriria haver nascut a València. Va participar en diverses exposicions de belles arts, en què va obtindre premis i medalles tant nacionals com internacionals. El seu estil va buscar apartar-se de la influència de son pare i del domini de l'època Pinazo, i va destacar pel seu ús del cromatisme i una major brillantor en la pintura. Temàticament, va retratar tipus i costums de diferents regions espanyoles, amb una visió idealitzada d'escenes i personatges, descrivint-se a si mateix la imatge d'una València espiritual diferent de la que presentaven altres pintors. Combina el realisme de l'escola valenciana amb un enfocament lliure i expressiu, derivat del seu interès per explorar noves formes artístiques. Amb el temps, la seua obra mostra una evolució constant cap a formes i colors depurats.

He was born in Rome, where his family was living on the pension that his father Ignacio received from the Valencian Provincial Council. He had difficulties in obtaining this pension later as the regulations stipulated that he had to have been born in Valencia to receive it. He participated in several Fine Arts exhibitions, and won both national and international prizes and medals. His style was notable for its use of chromatism and increased brilliance as it moved away from his father's influence and the sovereignism of the Pinazo period. From a thematic point of view, he portrayed the different regional typologies and customs of Spain, with an idealised vision of scenes and characters. His own depiction of a spiritual Valencia was different from the one presented by other painters. He combined the realism of the Valencian school with a free and expressive approach, inspired by his interest in exploring new artistic forms. Over time, his work shows a constant evolution towards refined forms and colours.

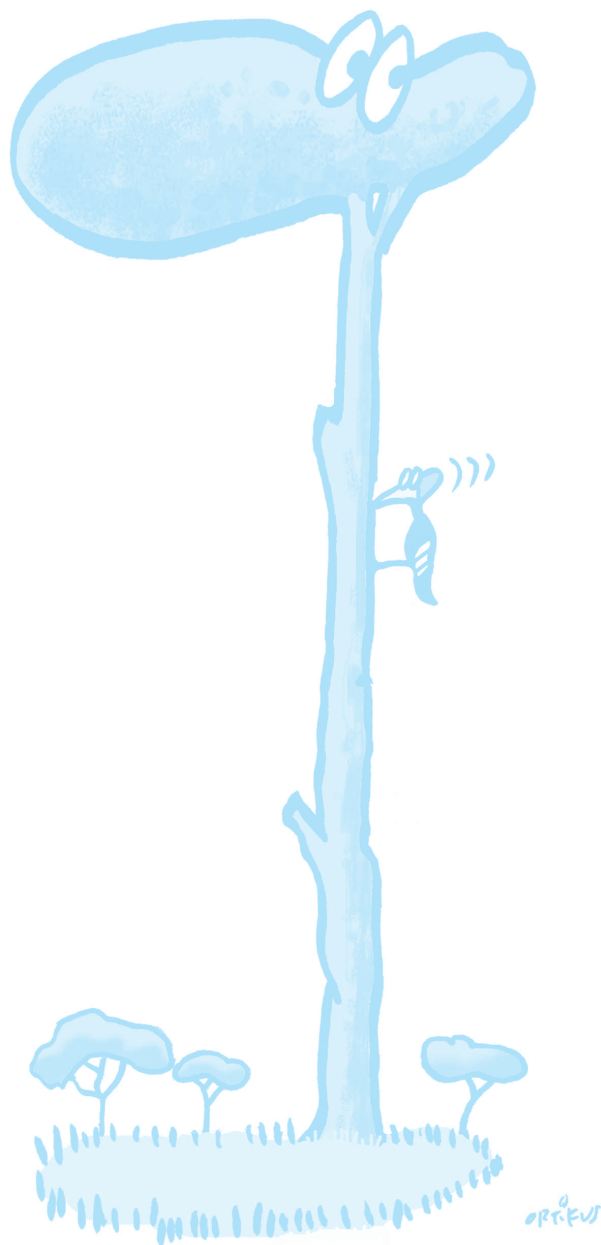

Estudió entre 1897 y 1905 en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, donde destacó pronto por sus cualidades escultóricas y obtuvo diversos premios. Fue discípulo de Gonzalo Salvá, José Aixa y Salustiano Asenjo, y participó en certámenes artísticos como miembro de la Asociación Juventud Artística Valenciana. Tras finalizar sus estudios viajó becado a París, donde trabajó en el estudio de Auguste Rodin y aprendió la técnica del repujado de metales. Compaginó su producción artística con la docencia en la Escuela de San Carlos, donde sucedió a Ricardo Saura en la cátedra de modelado. Fue miembro de las Reales Academias de Bellas Artes de San Fernando de Madrid y de San Carlos de València donde también fue director en la década de 1930, cuando esta se encontraba en el Convento del Carmen. Falleció reconocido por su labor artística y docente.

Va estudiar entre 1897 i 1905 en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on va destacar prompte per les seues qualitats escultòriques i va obtindre diversos premis. Va ser deixeble de Gonzalo Salvá, José Aixa i Salustiano Asenjo, i va participar en certàmens artístics com a membre de l'Associació Joventut Artística Valenciana. Després de finalitzar els seus estudis va viatjar becat a París, on va treballar en l'estudi d'Auguste Rodin i va aprendre la tècnica del repujat de metalls. Va compaginar la seua producció artística amb la docència en l'Escola de Sant Carles, on va succeir a Ricardo Saura en la càtedra de modelatge. Va ser membre de les reials acadèmies de belles arts de San Fernando de Madrid i de Sant Carles de València, on també va ser director en la dècada de 1930, quan es trobava en el convent del Carmen. Va morir reconegut per la seua labor artística i docent.

He studied at the San Carlos School of Fine Arts between 1897 and 1905, where he quickly stood out for his sculptural talent and won several awards. He studied under Gonzalo Salvá, José Aixa and Salustiano Asenjo, and entered art competitions as a member of the Asociación Juventud Artística Valenciana. Once he finished his studies, thanks to a scholarship he was able to travel to Paris, where he worked in the studio of Auguste Rodin and learned repoussé metalwork techniques. He combined his artistic production with teaching at the San Carlos School, where he took over from Ricardo Saura as Professor of Modelling. He was a member of the Royal Academies of San Fernando in Madrid and San Carlos in Valencia, serving as director in the latter during the 1930s, when the institution was located in the Convento del Carmen. He was widely recognised for both his artistic and teaching work.

 Ortifus

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

JOSÉ PINAZO (1879-1933)

 Lalo Kubala

LOS INICIOS | ELS INICIS | THE BEGINNINGS

FRANCISCO PAREDES GARCÍA (1881-1945)

Destacado pintor nacido en València. A los 15 años ingresó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos y la finalizó en 1903. A los 27 años obtuvo una beca para estudiar en la Academia Española de Bellas Artes en Roma, donde coincidió con artistas destacados. Fue profesor en la Escuela de San Carlos desde 1935 y director desde 1948. Reconocido por sus retratos y escenas de la vida cotidiana, lograba crear atmósferas hogareñas que reflejaban la intimidad familiar. Su estilo combina un dibujo meticuloso, técnica pulida y un realismo delicado, especialmente en sus bodegones y retratos, destacando por su uso de la luz mediterránea. Participó en exposiciones nacionales e internacionales, ganando prestigio más allá de España que lo situaron como uno de los exponentes importantes de la pintura valenciana del siglo XX. Su obra decorativa puede admirarse en los techos del salón de fiestas del Ayuntamiento de València.

Destacat pintor nascut a València. Als 15 anys va ingressar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on acabà els estudis en 1903. Als 27 anys obtingué una beca per a estudiar en l'Acadèmia Espanyola de Belles Arts a Roma, on va coincidir amb artistes destacats. Va ser professor de l'Escola de Sant Carles des de 1935 i director des de 1948. Reconegut pels seus retrats i escenes de la vida quotidiana, aconseguia crear atmosferes casolanes que reflectien la intimitat familiar. El seu estil combina un dibuix meticulós, tècnica polida i un realisme delicat, especialment en els seus bodegons i retrats, en què destaca per l'ús de la llum mediterrània. Va participar en exposicions nacionals i internacionals, en què va guanyar prestigi més enllà d'Espanya, que el van situar com un dels exponents importants de la pintura valenciana del segle XX. La seua obra decorativa pot admirar-se en el sostre del saló de cristall de l'Ajuntament de València.

Born in Valencia, this outstanding painter began his studies at the San Carlos School of Fine Arts at the age of 15. He finished this training in 1903 and when he was 27 years old, he received a scholarship to study at the Spanish Academy of Fine Arts in Rome where he coincided with outstanding artists. In 1935 he began to teach at the San Carlos School and became its director in 1948. Renowned for his portraits and scenes of everyday life, he successfully created home-like scenes that reflected family intimacy. His style combines meticulous drawing, polished technique and delicate realism, especially in his still lifes and portraits. His use of Mediterranean light is outstanding. A participant in national and international exhibitions, he gained prestige abroad, and he is now known as one of the most important representatives of Valencian painting in the 20th century. His decorative work can be admired on the ceilings of the Valencia Town Hall's reception hall.

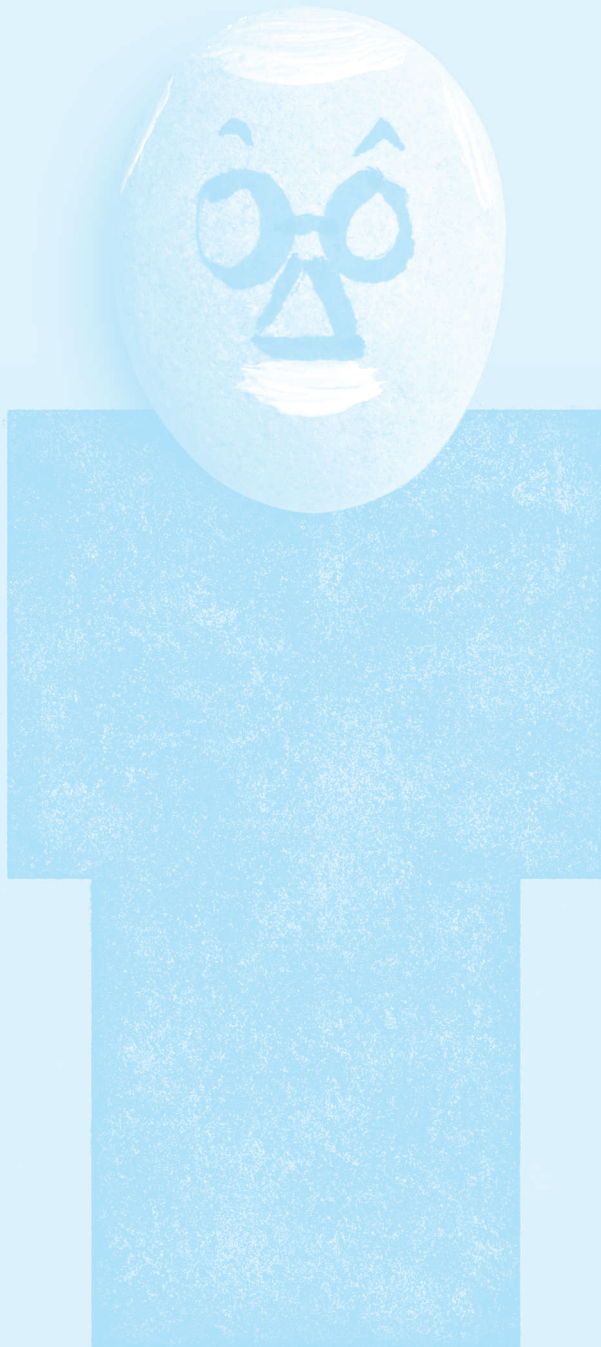

Perteneciente a una familia de escultores de origen italiano establecida en València desde el siglo XVII, se formó en el taller de su padre y en la Academia de San Carlos. En 1904 se trasladó a Madrid, donde trabajó con el escultor Antonio Alsina y estudió dibujo con José Gamelo. En 1906 obtuvo la pensión para la Academia Española de Bellas Artes de Roma con *El forjador*. Durante su estancia romana expuso con éxito y participó en exposiciones valencianas y nacionales. En 1912 obtuvo la primera medalla en la Exposición Nacional con Paolo y Francesca de Rímíni. Tras regresar a España en 1913 realizó relieves para la casa de Joaquín Sorolla, con quien mantuvo estrecha amistad. Fue profesor de modelado en la Escuela de Artes y Oficios de Madrid desde 1922 y participó en destacadas exposiciones. Realizó monumentos públicos, escultura religiosa y numerosos retratos.

Pertanyent a una família d'escultors d'origen italià establida a València des del segle XVII, es va formar en el taller del seu pare i en l'Acadèmia de Sant Carles. En 1904 es va traslladar a Madrid, on va treballar amb l'escultor Antonio Alsina i va estudiar dibuix amb José Gamelo. En 1906 va obtindre la pensió per a l'Acadèmia Espanyola de Belles Arts de Roma amb *El forjador*. Durant la seua estada romana va exposar amb èxit i va participar en exposicions valencianes i nacionals. En 1912 va obtindre la primera medalla en l'Exposició Nacional amb Paolo i Francesca de Rímíni. Després de tornar a Espanya en 1913 va realitzar relleus per a la casa de Joaquín Sorolla, amb qui va mantindre una estreta amistat. Va ser professor de modelatge en l'Escola d'Arts i Oficis de Madrid des de 1922 i va participar en destacades exposicions. Va realitzar monuments públics, escultura religiosa i nombrosos retrats.

Born into a family of sculptors of Italian origin who settled in Valencia in the seventeenth century, he trained in his father's workshop and at the San Carlos Academy. In 1904 he moved to Madrid, where he worked with the sculptor Antonio Alsina and studied drawing with José Gamelo. In 1906 he was awarded a scholarship to the Spanish Academy of Fine Arts in Rome for his *El forjador* (*The Blacksmith*). During his time in Rome he exhibited successfully and took part in exhibitions in Valencia and the rest of Spain. In 1912 he won the First Medal at the National Exhibition for Paolo and Francesca da Rimini. After returning to Spain in 1913, he produced reliefs for the house of Joaquín Sorolla, with whom he was close friends. He was appointed Professor of Modelling at the School of Arts and Crafts in Madrid in 1922 and took part in major exhibitions. He produced public monuments, religious sculpture and numerous portraits.

✎ Diego Mir

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

SALVADOR TUSET (1883-1951)

✎ Manel Gimeno

ESCUPTORES EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

JOSÉ CAPUZ MAMANO (1884-1964)

Pintor, ilustrador y cartelista. Comenzó sus estudios en la Academia de Bellas Artes de San Carlos y en la Escuela de Artesanos y los terminó en la Lonja de Barcelona. Alumno de Muñoz Degrain, Benlliure y Sorolla, con quien salía a pintar al aire libre. Su destreza con el dibujo y su desbordante imaginación hicieron que pronto se fijaran en él las mejores editoriales. Vicente Blasco Ibáñez visitó una exposición suya y quedó tan sorprendido que le encargó la ilustración de cuatro de sus mejores novelas. Recibió el encargo del que sería el primer cartel de las Fallas de València en 1929. En 1930 viajó a Nueva York, allí realizó una exposición en el Roerich Museum. Galardonado con una Medalla en la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos. Tiene un estilo personalísimo que se aparta del costumbrismo que imperaba en el arte de finales del siglo XIX y principios de XX. Su pintura se incluye dentro del Orientalismo, del Simbolismo, del realismo fantástico y de la ciencia ficción, así como del *Art Decó* en su faceta como cartelista.

Pintor, il·lustrador i cartellista. Va començar els seus estudis a l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles i a l'Escola d'Artesans, i els va completar a la Llotja de Barcelona. Alumne de Muñoz Degrain, Benlliure i Sorolla, amb qui eixia a pintar a l'aire lliure. La seua destresa en el dibuix i la seua imaginació desbordant van fer que prompte les millors editorials es fixaren en ell. Vicente Blasco Ibáñez va visitar una exposició seua i va quedar tan sorprès que li va encarregar la il·lustració de quatre de les seues millors novel·les. Va rebre l'encàrrec del que seria el primer cartell de les Falles de València l'any 1929. El 1930 va viatjar a Nova York, on va realitzar una exposició al Roerich Museum. Va ser guardonat amb una Medalla de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles. Té un estil molt personal que s'allunya del costumisme imperant en l'art de finals del segle XIX i principis del XX. La seua pintura s'inscriu dins de l'orientalisme, el simbolisme, el realisme fantàstic i la ciència-ficció, així com de l'*Art Déco* en la seua faceta de cartellista.

Painter, illustrator and poster artist. He studied at the San Carlos Academy of Fine Arts and the School of Arts and Crafts, completing his education at La Llotja School of Art in Barcelona. He was a pupil of Muñoz Degrain, Benlliure and Sorolla, whom he accompanied on plein-air painting excursions. His outstanding draughtsmanship and boundless imagination soon attracted the attention of the leading publishing houses. Vicente Blasco Ibáñez visited one of his exhibitions and was so impressed that he commissioned him to illustrate four of his most celebrated novels. He was commissioned to create the first official poster for the Valencia Fallas festival in 1929. In 1930, he travelled to New York, where he held an exhibition at the Roerich Museum. He was also awarded a Medal by the Royal Academy of Fine Arts of San Carlos. He developed a highly distinctive style that departed from the genre painting prevalent in the art of the late nineteenth and early twentieth centuries. His work encompasses Orientalism, Symbolism, fantastic realism and science fiction, as well as *Art Deco* in his poster designs.

Mostró talento artístico desde joven y decidió dedicarse a la pintura. Casado con María Clotilde, hija de Sorolla, estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, donde fue influido por maestros valencianos. Sus viajes a Madrid y París lo expusieron a las corrientes artísticas innovadoras de su tiempo. Especializado en escenas costumbristas, capturó con sensibilidad la vida cotidiana y la luz mediterránea. También destacó en paisajes, demostrando habilidad para plasmar esa misma atmósfera en los retratos, reflejando la psicología de sus modelos. Su técnica combina dominio del dibujo y color, con composiciones equilibradas y detalles que otorgan realismo y vida a sus obras. Participó en exposiciones nacionales e internacionales, recibiendo reconocimiento en España y en el extranjero. Fue un habitual en las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes, valorado por su autenticidad y calidad técnica.

Va mostrar talent artístic des de jove i va decidir dedicar-se a la pintura. Casat amb Maria Clotilde, filla de Sorolla, estudià en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on va ser influït per mestres valencians. Els seus viatges a Madrid i París el van exposar als corrents artístics innovadors del seu temps. Especialitzat en escenes costumistes, va capturar amb sensibilitat la vida quotidiana i la llum mediterrània. També va destacar en paisatges i va demostrar habilitat per a plasmar eixa mateixa atmosfera en els retrats, en què va reflectir la psicologia dels seus models. La seua tècnica combina domini del dibuix i color amb composicions equilibrades i detalls que atorguen realisme i vida a les seues obres. Va participar en exposicions nacionals i internacionals, en què rebé reconeixement a Espanya i a l'estranger. Va ser un habitual en les exposicions nacionals de belles arts, valorat per la seua autenticitat i qualitat tècnica.

He showed artistic talent from an early age and decided to pursue a career as a painter. Married to Maria Clotilde, Sorolla's daughter, he was influenced by the Valencian masters during his studies at the San Carlos School of Fine Arts. During his trips to Madrid and Paris, he experienced the innovative artistic movements of his time. He specialised in genre scenes and depicted the sensitivity of everyday life and the Mediterranean light. He also excelled in landscapes, and demonstrated his skill in capturing the same atmosphere in portraits by reflecting the psychology of his models. His technique combines his mastery of drawing and colour, and his balanced compositions and details provide his works with realism and life. He participated in national and international exhibitions and received national and international recognition. A regular at the National Exhibitions of Fine Arts, he was valued for his authenticity and technical quality.

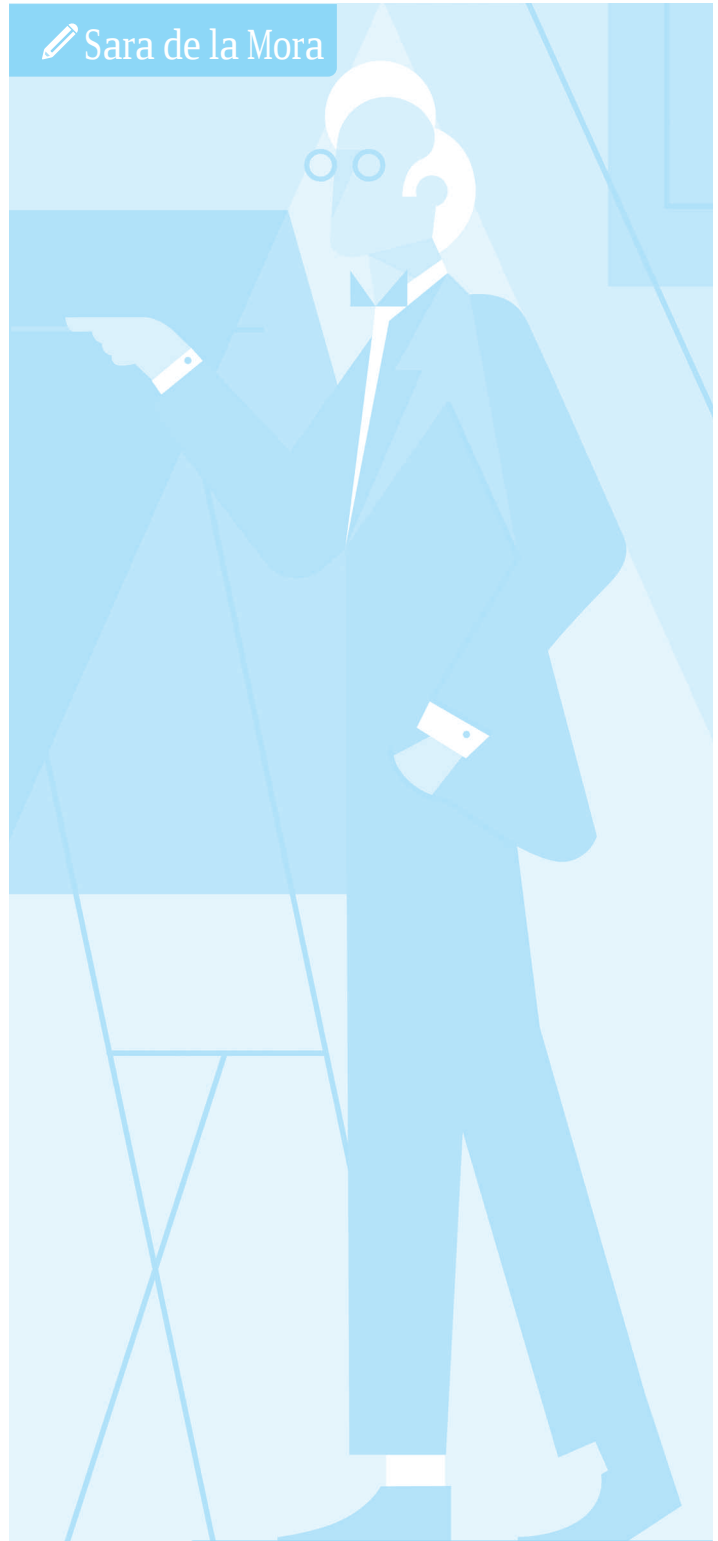
 Paco Roca

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

JOSÉ SEGRELLES (1885-1969)

 Sara de la Mora

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

FRANCISCO PONS ARNAU (1886-1951)

Nació en Alicante. Fue un pintor marcado por su origen expósito, un secreto que escondió toda su vida y que influyó en su carácter y obra, marcada por sentimientos de aislamiento. Sufrió depresiones nerviosas, especialmente tras la muerte de un hermano. Tras estudiar en València, se trasladó al taller de Sorolla en Madrid, donde permaneció hasta 1907, coincidiendo con otros pintores valencianos. En Madrid participó en la Exposición Nacional de Bellas Artes, logrando mención honorífica. De Sorolla aprendió la técnica de pincelada suelta y el concepto de obra inacabada, evolucionando hacia un estilo cercano al fauve, predominado por tonos amarillos. En esa época conoció a Óscar Esplá y Gabriel Miró, y viajó a París, donde entabló amistad con Benjamín Palencia. Posteriormente, adoptó un estilo más gris y, en sus últimos años, se centró en bocetos del natural, que luego trasladaba al lienzo, con predilección por bodegones y paisajes, en los que se percibe una tendencia al alargamiento de las formas.

Va nàixer a Alacant. Va ser un pintor marcat pel seu origen expòsit, un secret que va amagar tota la seua vida i que va influir en el seu caràcter i obra, marcada per sentiments d'aïllament. Va patir depressions nervioses, especialment després de la mort d'un germà. Després d'estudiar a València, es traslladà al taller de Sorolla a Madrid, on va estar fins a 1907, coincidint amb altres pintors valencians. A Madrid va participar en l'Exposició Nacional de Belles Arts, en què va aconseguir una menció honorífica. De Sorolla va aprendre la tècnica de pinzellada solta i el concepte d'obra inacabada, que després va evolucionar cap a un estil pròxim al fauisme, amb predomini de tons grocs. En eixa època va conèixer Òscar Esplà i Gabriel Miró, i viatjà a París, on va entaular amistat amb Benjamín Palencia. Posteriorment, va adoptar un estil més gris i, en els seus últims anys, es va centrar en esbossos del natural, que després traslladava al llenç, amb predilecció per bodegons i paisatges, en què es percep una tendència a l'allargament de les formes.

Born in Alicante, his founding origin was a secret that he hid all his life and that influenced his personality and works characterised by his feelings of isolation. He suffered from nervous depressions, especially after the death of his brother. After studying in Valencia, he moved to Sorolla's studio in Madrid, where he coincided with other Valencian painters and remained until 1907. In Madrid he participated in the National Exhibition of Fine Arts and received an honourable mention. Employing the technique of loose brushstrokes and the concept of unfinished work that he learned from Sorolla, he evolved towards a style similar to fauvism, with a predominance of yellow tones. At that time, he met Oscar Esplá and Gabriel Miró, and travelled to Paris, where he became friends with Benjamín Palencia. After this he adopted a more greyish style and, in his later years, he focused on sketches from life, which he then transferred to canvas. His predilection for still lifes and landscapes reveals a tendency towards elongation of forms.

Nació en Villarreal en el seno de una familia labradora acomodada. Desde joven mostró gran habilidad para el dibujo y la escultura. En 1903 se trasladó a València, donde trabajó como aprendiz en el taller de Eugenio Carbonell Mir e ingresó en la Academia de San Carlos, formándose con Lluís Gilabert y Mariano Benlliure. Participó desde muy temprano en exposiciones colectivas y en la Exposición Nacional de Bellas Artes. En 1913 obtuvo por oposición la Pensión Piquer de la Academia de San Fernando, que le permitió completar su formación en Roma y París. Alcanzó reconocimiento con obras presentadas en las Exposiciones Nacionales, obteniendo la Primera Medalla en 1917. Su prestigio le llevó a participar en la Bienal de Venecia y a formar parte del jurado de las Exposiciones Nacionales. Obtuvo la cátedra de Modelado en Madrid.

Va nàixer a Vila-real en el si d'una família llauradora benestant. Des de jove va mostrar una gran traça per al dibuix i l'escultura. En 1903 es va traslladar a València, on va treballar com a aprenent en el taller d'Eugenio Carbonell Mir i va ingressar en l'Acadèmia de Sant Carles, on es va formar amb Lluís Gilabert i Mariano Benlliure. Va participar des de molt prompte en exposicions col·lectives i en l'Exposició Nacional de Belles Arts. En 1913 va obtindre per oposició la Pensió Piquer de l'Acadèmia de San Fernando, que li va permetre completar la seua formació a Roma i París. Va aconseguir reconeixement amb obres presentades en les exposicions nacionals i va obtindre la primera medalla en 1917. El seu prestigi el va dur a participar en la Biennal de Venècia i a formar part del jurat de les exposicions nacionals. En 1941 va obtindre la càtedra de Modelatge a Madrid.

Born in Villarreal into a prosperous farming family, from an early age he showed great talent for drawing and sculpture. In 1903 he moved to Valencia, where he entered as an apprentice in the workshop of Eugenio Carbonell Mir and enrolled at the San Carlos Academy, where he studied under Lluís Gilabert and Mariano Benlliure. He soon started taking part in group exhibitions and in the National Exhibition of Fine Arts. In 1913 he won the competition for the Piquer Scholarship of the San Fernando Academy, which enabled him to complete his training in Rome and Paris. He earned a reputation thanks to works presented at the National Exhibitions, where he won the First Medal in 1917. His prestige led to an invitation to the Venice Biennale and his appointment as a member of the jury for the National Exhibitions. In 1941 he was appointed Professor of Modelling in Madrid.

 Carles Tarazona

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

EMILIO VARELA (1887-1951)

 Karme Soriano

ESCUPTORES EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

JOSÉ ORTELLS LÓPEZ (1887-1962)

Inició su formación en la Escuela de Artesanos de València y posteriormente en la Real Academia de San Carlos donde fue profesor de Bellas Artes en València y, desde 1914, tras obtener la plaza de Composición Decorativa, se trasladó a Santiago de Compostela. Participó en varias Exposiciones Nacionales de Bellas Artes y en 1911 obtuvo medalla de plata en la Exposición de Artes Decorativas de Madrid con *La fuente de las confidencias*, adquirida por Joaquín Sorolla para el jardín de su casa, actual Museo Sorolla. Realizó también los bustos de los pintores Antonio Muñoz Degrain y Joaquín Agravot, conservados en los Jardines de la Glorieta de València. Desde 1917, Francisco ejerció la docencia en Sevilla, donde formó a varios artistas. En 1933 regresó a València como profesor de la Escuela de Artes y Oficios. En 1945 obtuvo la segunda medalla en la Exposición Nacional por su obra *Fontana*.

Va iniciar la seua formació en l'Escola d'Artesans de València i posteriorment en la Reial Acadèmia de Sant Carles. Va ser professor de Belles Arts a València i, des de 1914, després d'obtindre per oposició la plaça de Composició Decorativa, es va traslladar a Santiago de Compostela. Va participar en diverses exposicions nacionals de belles arts i en 1911 va obtindre la medalla de plata en l'Exposició d'Arts Decoratives de Madrid amb *La font de les confidències*, adquirida per Joaquín Sorolla per al jardí de la seua casa, l'actual Museu Sorolla. Va realitzar també els bustos dels pintors Antonio Muñoz Degrain i Joaquín Agravot, conservats en els jardins de la Glorieta de València. Des de 1917 va exercir la docència a Sevilla, on va formar diversos artistes. En 1933 va tornar a València com a professor de l'Escola d'Arts i Oficis. En 1945 va obtindre la segona medalla en l'Exposició Nacional per la seua obra *Fontana*.

He started training at the School of Artisans in Valencia and then at the Royal Academy of San Carlos. He taught Fine Arts in Valencia and, in 1914, after winning the competition for the post of Professor of Decorative Composition, he moved to Santiago de Compostela. He took part in several National Exhibitions of Fine Arts and, in 1911, received a Silver Medal at the Exhibition of Decorative Arts in Madrid for *La fuente de las confidencias* (*The Fountain of Confidences*), which Joaquín Sorolla acquired for the garden of his house, now the Sorolla Museum. He also made the busts of the painters Antonio Muñoz Degrain and Joaquín Agravot, now in the La Glorieta gardens in Valencia. In 1917 he moved to Seville, where he taught several artists. In 1933 he returned to Valencia as a professor at the School of Arts and Crafts. In 1945 he won the Second Medal at the National Exhibition for his work *Fontana*.

Su obra se inscribe en el naturalismo con inclinaciones noucentistas. Participó en las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes, donde obtuvo mención honorífica en 1907 por *Busto del maestro Giner*, tercera medalla en 1910 con *Añoranzas*, segunda en 1911 con la alegoría *Beethoven* y primera medalla en 1916 por *Aurora*. En 1913 fue pensionado en Roma por la Diputación de València. A su regreso a España, hacia 1918, obtuvo plaza de profesor en la Escuela de Artes y Oficios de Barcelona, ciudad en la que desarrolló gran parte de su trayectoria. Su escultura, de marcado carácter mediterráneo, muestra la influencia del noucentisme y un notable dominio del modelado y el dibujo dentro de una representación realista. Fue autor de un tratado sobre técnicas escultóricas y miembro de las Academias de San Fernando de Madrid y San Carlos de València.

La seua obra s'inscriu en el naturalisme amb inclinacions noucentistes. Va participar en les exposicions nacionals de belles arts, on va obtindre menció honorífica en 1907 per *Bust del mestre Giner*, tercera medalla en 1910 amb *Enyorances*, segona en 1911 amb l'al·legoria *Beethoven* i primera medalla en 1916 per *Aurora*. En 1913 va ser pensionat a Roma per la Diputació de València. A la seua tornada a Espanya, cap a 1918, va obtindre una plaça com a professor en l'Escola d'Arts i Oficis de Barcelona, ciutat en la qual va desenrotllar gran part de la seua trajectòria. La seua escultura, de marcat caràcter mediterrani, mostra la influència del noucentisme i un notable domini del modelatge i el dibuix dins d'una representació realista. Va ser autor d'un tractat sobre tècniques escultòriques i membre de les acadèmies de San Fernando de Madrid i Sant Carles de València.

His work could be described as naturalist with a noucentista leaning. He took part in the National Exhibitions of Fine Arts, where he won an honourable mention in 1907 for *Bust of Master Giner*, a Third Medal in 1910 for *Añoranzas* (*Yearnings*), a Second Medal in 1911 for the allegorical work *Beethoven*, and a First Medal in 1916 for *Aurora*. In 1913 he received a scholarship to Rome from the Provincial Council of Valencia. On returning to Spain around 1918, he was appointed as a teacher at the School of Arts and Crafts in Barcelona, where he developed much of his career. His sculpture, strongly Mediterranean in character, reflects the influence of noucentisme and his mastery in modelling and drawing within a realist approach. He wrote a treatise on sculptural techniques and was a member of the Royal Academies of San Fernando in Madrid and San Carlos in Valencia.

✎ Amélia Navarro

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

F. MARCO-DÍAZ PINTADO (1887-1980)

✎ Don Rogelio J.

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

VICENTE NAVARRO ROMERO (1888-1969)

Primogénita de Joaquín Sorolla y Clotilde García del Castillo, fue discípula de su padre, quien siempre apoyó sus inquietudes artísticas. La educación liberal y laica en la Institución Libre de Enseñanza, basada en un humanismo integral, influyó en su desarrollo. En 1909 viajó a Estados Unidos con su padre, quien inauguró una exposición en la Hispanic Society de Nueva York; allí pintó escenas urbanas al aire libre. Participó en la Primera Exposición de la Juventud Artística Valenciana en 1916, junto a su hermana Helena. Ambas realizaron una muestra en el Lyceum Club Femenino de Madrid, asociación feminista e intelectual fundada en 1926 por María de Maeztu, con socias como Clara Campoamor, Zenobia Camprubí y Victorina Durán. Además, expuso en el *Salon de la Jeunesse* en París, destacando en el panorama artístico de su tiempo. Su producción artística no es muy extensa, dado que nunca dio el paso hacia la profesionalización. Su hermana Helena fue una escultora destacada del momento.

Primogènita de Joaquim Sorolla i Clotilde García del Castillo, va ser deixeble de son pare, qui sempre va donar suport a les seues inquietuds artístiques. L'educació liberal i laica en la Institución Libre de Enseñanza, basada en un humanisme integral, va influir en el seu desenrotllament. En 1909 va viatjar als Estats Units amb son pare, qui inaugurà una exposició en la Hispanic Society de Nova York; allí pintà escenes urbanes a l'aire lliure. Va participar en la Primera Exposició de la Joventut Artística Valenciana en 1916, juntament amb la seua germana Helena. Les dos van fer una mostra en el Lyceum Club Femení de Madrid, associació feminista i intel·lectual fundada en 1926 per María de Maeztu, amb sòcies com Clara Campoamor, Zenobia Camprubí i Victorina Durán. A més, va exposar en el *Salon de la Jeunesse* en París i va destacar en el panorama artístic del seu temps. La seua producció artística no és molt extensa, ja que mai va fer el pas cap a la professionalització. La seua germana Elena va ser una escultora destacada del moment.

She was the eldest daughter of Joaquín Sorolla and Clotilde García del Castillo, and a pupil of her father, who always supported her artistic interests. Her development was influenced by her liberal and secular education at the Institución Libre de Enseñanza (Free Teaching Institution) which was based on an integral humanism. In 1909 she travelled to the United States with her father for the opening of an exhibition at the Hispanic Society in New York. While there she painted urban scenes in outdoor settings. She and her sister Helena participated in the First Exhibition of the Valencian Artistic Youth in 1916. They both held an exhibition at the Lyceum Club Femenino in Madrid. This was a feminist and intellectual association founded in 1926 by María de Maeztu, which included members such as Clara Campoamor, Zenobia Camprubí and Victorina Durán. She also exhibited at the *Salon de la Jeunesse* in Paris, where she was a prominent figure on the artistic scene of her time. Given that she never became a professional artist, her artistic production is not very extensive. His sister Helena, however, was an outstanding sculptor of the time.

Nació en Castellón, en una familia de labradores. Destacado por su talento en dibujo y modelado, ingresó en el taller de Vicente Castell. Gracias a una beca de la Diputación de Castellón, estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, y en Barcelona. Fundó en Castellón la *Agrupación Ribalta*, conocida como Grup dels nou. Volvió como profesor a Barcelona, profundizando en el modernismo y las vanguardias. Finalmente, residió en Castellón, sin dejar de participar en los en circuitos barceloneses. Colaboró como arqueólogo en hallazgos en los barrancos de la Gasulla y Valltorta, realizando calcos y estudiando técnicas rupestres. Tras la Guerra Civil, reinició la actividad pictórica que había interrumpido, logrando distinciones como la medalla en la Exposición Regional de València, la segunda en el Nacional de Bellas Artes y la Medalla de Oro en 1950. En sus paisajes, buscó expresar formas y perspectivas alejadas del academicismo, reflejando su interés por la innovación artística.

Va nèixer a Castelló, en una família de llauradors. Destacat pel seu talent en dibuix i modelatge, ingressà en el taller de Vicent Castell. Gràcies a una beca de la Diputació de Castelló, va estudiar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles i a Barcelona. Va fundar a Castelló l'*Agrupació Ribalta*, coneguda com a Grup dels Nou. Va tornar com a professor a Barcelona, on va aprofundir en el modernisme i les avantguardes. Finalment, va residir a Castelló, sense deixar de participar en els circuits barcelonins. Va col·laborar com a arqueòleg en troballes en els barrancs de la Gassulla i la Valltorta, fent calcs i estudiant tècniques rupestres. Després de la Guerra Civil, reprenqué l'activitat pictòrica que havia interromput i va aconseguir distincions com la medalla en l'Exposició Regional de València, la segona en el Nacional de Belles Arts i la Medalla d'Or en 1950. En els seus paisatges, va buscar expressar formes i perspectives allunyades de l'academicisme, i va reflectir el seu interès per la innovació artística.

He was born in Castellon into a family of farmers. Noted for his talent for drawing and sculpture, he became a student at Vicente Castell's studio. Awarded a scholarship by the Castellon Provincial Council, he studied at the San Carlos School of Fine Arts and in Barcelona. He founded the *Agrupación Ribalta* in Castellon, also known as Grup dels nou. He returned to Barcelona as a teacher, where he studied modernism and the avant-garde in greater depth. He eventually settled in Castellon, and continued to take part in the Barcelona circuits. He collaborated as an archaeologist in discoveries in the Gasulla and Valltorta ravines, producing tracings and studying cave techniques. After the Civil War, he resumed the pictorial activities that he had interrupted, and was awarded numerous distinctions. These included the medal at the Regional Exhibition in Valencia, the second medal at the National Fine Arts Exhibition and the Gold Medal in 1950. His landscapes reflected his interest in artistic innovation, as he explored forms and perspectives different from those of academicism.

 Pedro Oyarbide

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

MARÍA SOROLLA (1889-1956)

 Paloma Lapalo

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING

JUAN BAUTISTA PORCAR (1889-1974)

Obtuvo una beca para estudiar en la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid, donde trabajó primero en un taller de modelado de medallas conmemorativas y después en los talleres Granda, dedicados a la imaginería. En 1920 abrió su propio taller, iniciando una etapa de creciente éxito con encargos de retratos y monumentos. En 1932 obtuvo la cátedra de dibujo de ropajes y del natural en la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, plaza que ocupó hasta su jubilación en 1961. Fue además director de la Escuela entre 1958 y 1963. Su última exposición tuvo lugar en 1971 en el Círculo de Bellas Artes de Madrid. Muy influido por Victorio Macho, su escultura se caracteriza por la fuerza expresiva y la atención a formas y volúmenes. Destacan sus imágenes religiosas y sus figuras femeninas y maternidades, de gran frescura y delicadeza.

Va obtenir una beca per a estudiar en la Reial Acadèmia de Belles Arts de San Fernando de Madrid, on va treballar primer en un taller de modelatge de medalles commemoratives i després en els tallers Granda, dedicats a la imatgeria. En 1920 va obrir el seu propi taller, iniciant una etapa de creixent èxit amb encàrrecs de retrats i monuments. En 1932 va obtenir la càtedra de Dibuix de Vestidures i del Natural en l'Escola de Belles Arts de San Fernando, una plaça que va ocupar fins a la seua jubilació en 1961. A més, va ser director de l'Escola entre 1958 i 1963. La seua última exposició va tindre lloc en 1971 en el Cercle de Belles Arts de Madrid. Molt influït per Victorio Macho, la seua escultura es caracteritza per la força expressiva i l'atenció a formes i volums. Destaquen les seues imatges religioses i les seues figures femenines i maternitats, de gran frescor i delicadesa.

He won a scholarship to study at the Royal Academy of Fine Arts of San Fernando in Madrid, where he started working in a workshop producing commemorative medals and then in the Granda religious imagery workshops. In 1920 he opened his own studio, beginning a period of increasing success with commissions for portraits and monuments. In 1932 he was appointed Professor of Drapery and Life Drawing at the San Fernando School of Fine Arts, a post he held until he retired in 1961. He was also director of the school between 1958 and 1963. His final exhibition took place in 1971 at the Círculo de Bellas Artes in Madrid. Strongly influenced by Victorio Macho, his sculpture is characterised by heightened expressiveness and close attention to form and volume. He was known for his religious images and his highly sensitive rendering of female figures and motherhoods.

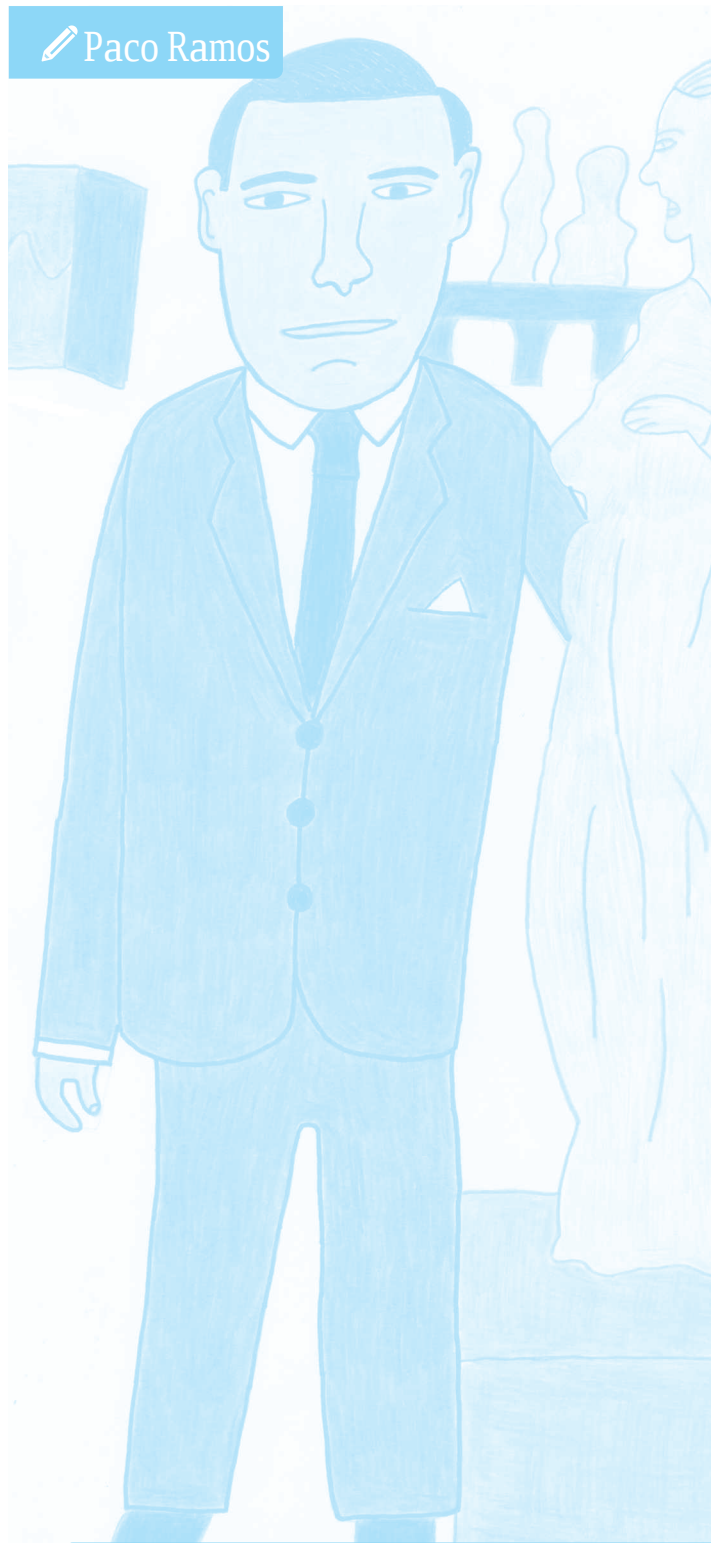

Se formó en la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de València y en la de San Fernando de Madrid. Participó en las Exposiciones Nacionales de 1915 y 1917 y en 1919 expuso en La Habana. A lo largo de su trayectoria viajó con frecuencia entre España y América. En 1927 regresó a Cuba y, tras conocer al coleccionista Rafael Larco Herrera, se interesó por la cultura peruana, lo que le llevó a viajar a Cuzco. Allí realizó una serie de esculturas dedicadas a tipos indígenas, cuya fisonomía y carácter plasmó con notable sensibilidad. De regreso a España fijó su residencia en Madrid, aunque continuó viajando por Europa y América y participando en exposiciones. Fue profesor en las Escuelas de Artes y Oficios de Jaén y Madrid y académico de honor de San Carlos de València. Su obra, aplicada a monumentos e imaginería religiosa, combina clasicismo mediterráneo y tradición modernista.

Es va formar en la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València i en la de San Fernando de Madrid. Va participar en les exposicions nacionals de 1915 i 1917 i en 1919 va exposar a l'Havana. Al llarg de la seua trajectòria va viatjar amb freqüència entre Espanya i Amèrica. En 1927 va tornar a Cuba i, després de conèixer el col·leccionista Rafael Larco Herrera, es va interessar per la cultura peruana, la qual cosa el va portar a viatjar a Cuzco. Allí va realitzar una sèrie d'escultures dedicades a tipus indígenes, la fesomia i el caràcter dels quals va plasmar amb notable sensibilitat. De tornada a Espanya va fixar la seua residència a Madrid, encara que va continuar viatjant per Europa i Amèrica i participant en exposicions. Va ser professor en les escoles d'arts i oficis de Jaén i Madrid i acadèmic d'honor de Sant Carles de València. La seua obra, aplicada a monuments i imatgeria religiosa, combina classicisme mediterrani i tradició modernista.

He trained at the Royal Academies of Fine Arts of San Carlos in Valencia and San Fernando in Madrid. He took part in the National Exhibitions of 1915 and 1917, and in 1919 he exhibited in Havana. Throughout his career he travelled frequently between Spain and America. In 1927 he returned to Cuba and, after meeting the collector Rafael Larco Herrera, he became interested in Peruvian culture and travelled to Cuzco. There he produced a series of sculptures dedicated to indigenous figures, whose physiognomy and character he rendered with heightened sensitivity. On returning to Spain he settled in Madrid, although he continued travelling throughout Europe and America and participating in exhibitions. He taught at the Schools of Arts and Crafts in Jaén and Madrid and was an honorary member of the San Carlos Academy in Valencia. His work, mainly public monuments and religious imagery, combines Mediterranean classicism with Modernist tradition.

 Paco Ramos

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED
JUAN BAUTISTA ADSUARA (1891-1973)

 Marta Torres

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED
RAMÓN MATEU MONTESINOS (1891-1981)

Fue pintor, cartelista e ilustrador, siendo reconocido en las primeras décadas del siglo XX. Estudió en la Escuela de Artes y Oficios y en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, formándose en dibujo. Su obra temprana refleja influencias de Sorolla, Ramón Casas y el Modernismo. Dedicado al diseño gráfico, su estilo evolucionó hacia el *Art Déco*, caracterizado por el uso de colores planos, contrastes brillantes y rotulaciones elementalistas, similar a artistas internacionales. Prolífico y eficaz, desarrolló un lenguaje propio que atrajo a editoriales y entidades oficiales. De ideas republicanas y anarquistas, sufrió el rechazo tras la Guerra Civil y el régimen franquista lo marginó por sus convicciones. Para sobrevivir, enseñó dibujo y colaboró con algunas editoriales realizando ilustraciones de temas clásicos de la literatura española y el folklore valenciano.

Va ser pintor, cartellista i il·lustrador valencià, reconegut en les primeres dècades del segle XX. Va estudiar en l'Escola d'Arts i Oficis i en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on es va formar en dibuix. La seua obra primerenca reflectix influències de Sorolla, Ramon Casas i el Modernisme. Dedicat al disseny gràfic, el seu estil va evolucionar cap a l'*Art Déco*, caracteritzat per l'ús de colors plans, contrastos brillants i retolacions elementalistes, semblant a artistes internacionals. Prolífic i eficaç, va desenrotllar un llenguatge propi que va atraure editorials i entitats oficials. D'idees republicanes i anarquistes, patí el rebuig després de la Guerra Civil, i el règim franquista el marginà per les seues conviccions. Per a sobreviure, va ensenyar dibuix i va col·laborar amb algunes editorials fent il·lustracions de temes clàssics de la literatura espanyola i el folklore valencià.

This renowned painter, poster artist and illustrator of the early decades of the 20th century studied at the School of Arts and Crafts and the San Carlos School of Fine Arts and specialised in drawing. His early work reflects the influences of Sorolla, Ramón Casas and Modernism. Dedicated to graphic design, his style evolved towards *Art Deco*, characterised by the use of flat colours, brilliant contrasts and elementalist lettering, similar to the style of international artists. He developed a prolific and effective language of his own, which attracted publishers and official organisations. With republican and anarchist ideals, he faced rejection after the Civil War and was marginalised by the Franco regime for his convictions. As a means of survival, he taught drawing and collaborated with several publishing companies, producing illustrations of classic themes from Spanish literature and Valencian folklore.

Se formó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València y trabajó en los talleres de imaginería de Romero y Pío Mollar. En 1914 obtuvo una pensión para estudiar en Madrid y en 1919 fue nombrado profesor de la Escuela de Artes y Oficios, mientras colaboraba en el taller Granda junto a Capuz y Bargués. En las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes obtuvo mención de honor en 1912, segunda medalla en 1915 por *Ensueño* y primera en 1920 por *Primavera*. En 1932 fue nombrado profesor de la Escuela de Bellas Artes de San Fernando de Madrid. Realizó numerosas obras religiosas, entre ellas el *retablo mayor de las monjas* de Chamartín y el *sepulcro de San Juan de la Cruz* en Segovia. Entre su escultura profana destacan bustos y retratos como *Claudina* (Museo del Prado) y el *relieve de María Guerrero* en Madrid.

Es va formar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València i va treballar en els tallers d'imatgeria de Romero i Pío Mollar. En 1914 va obtindre una pensió per a estudiar a Madrid i en 1919 va ser nomenat com a professor de l'Escola d'Arts i Oficis, mentres col·laborava en el taller Granda juntament amb Capuz i Bargués. En les exposicions nacionals de belles arts va obtindre la menció d'honor en 1912, la segona medalla en 1915 per *Somni* i la primera en 1920 per *Primavera*. En 1932 va ser nomenat professor de l'Escola de Belles Arts de San Fernando de Madrid. Va realitzar nombroses obres religioses, entre d'altres, el *retaule major de les monges* de Chamartín i el *sepulcre de San Juan de la Cruz* a Segòvia. Entre la seua escultura profana destaquen bustos i retrats com *Claudina* (Museu del Prado) i el *relleu de María Guerrero* a Madrid.

He trained at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia and worked in the religious sculpture workshops of Romero and Pío Mollar. In 1914 he obtained a grant to study in Madrid and, in 1919, was appointed professor at the School of Arts and Crafts, while collaborating in the Granda workshop with Capuz and Bargués. At the National Exhibitions of Fine Arts he received an honourable mention in 1912, a Second Medal in 1915 for *Ensueño* (Reverie), and a First Medal in 1920 for *Primavera* (Spring). In 1932 he was appointed professor at the San Fernando School of Fine Arts in Madrid. He produced numerous religious works, including the main altarpiece for the nuns of Chamartín and the tomb of St John of the Cross in Segovia. His secular sculpture includes notable busts and portraits such as *Claudina* (Prado Museum) and the *Relief of María Guerrero* in Madrid.

✎ Adrián Bonilla

PINTURA DEL REALISMO | PINTURA DEL REALISME | REALIST PAINTING
ARTURO BALLESTER (1892-1956)

✎ César Moragues

ESCULTORES EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED
JULIO VICENT MENGUAL (1893-1940)

Fue la hija menor del pintor Joaquín Sorolla y de Clotilde García del Castillo. Estudió en la Institución Libre de Enseñanza y desde joven mostró interés por la escultura, a diferencia de sus hermanos María y Joaquín, que se dedicaron a la pintura. Se formó con los escultores José Capuz y Mariano Benlliure, cercanos al círculo familiar, y frecuentó el estudio donde trabajaban los alumnos de su padre. La mayor parte de su producción se desarrolló entre 1916 y 1926. Participó en diversas exposiciones en España y en el extranjero y en 1926 realizó, junto a su hermana María, una exposición en el *Lyceum Club* Femenino de Madrid. En 1922 contrajo matrimonio con el ingeniero Victoriano Lorente, con quien tuvo siete hijos, lo que redujo su actividad artística. Cultivó principalmente el retrato y el estudio del cuerpo femenino en mármol, bronce y madera.

Va ser la filla menor del pintor Joaquín Sorolla i de Clotilde García del Castillo. Va estudiar en la Institució Lliure d'Ensenyança i des de jove va mostrar interès per l'escultura, a diferència dels seus germans María i Joaquín, que es van dedicar a la pintura. Es va formar amb els escultors José Capuz i Mariano Benlliure, pròxims al cercle familiar, i va freqüentar l'estudi on treballaven els alumnes del seu pare. La major part de la seua producció es va desenrotllar entre 1916 i 1926. Va participar en diverses exposicions a Espanya i a l'estranger i en 1926 va realitzar, juntament amb la seua germana María, una exposició en el *Lyceum Club* Femení de Madrid. En 1922 va contraure matrimoni amb l'enginyer Victoriano Lorente, amb qui va tindre set fills, la qual cosa va reduir la seua activitat artística. Va cultivar principalment el retrat i l'estudi del cos femení en marbre, bronze i fusta.

She was the youngest daughter of the painter Joaquín Sorolla and Clotilde García del Castillo. She studied at the Institución Libre de Enseñanza and showed an interest in sculpture from an early age, unlike her siblings María and Joaquín, who devoted themselves to painting. She trained with the sculptors José Capuz and Mariano Benlliure, both within the family circle, and frequented the studio where her father's students worked. Most of her production dates from between 1916 and 1926. She took part in several exhibitions in Spain and abroad, and in 1926 she exhibited jointly with her sister María at the *Lyceum Club* Femenino in Madrid. In 1922 she married the engineer Victoriano Lorente, with whom she had seven children, which notably affected her artistic activity. She mainly cultivated portraiture and studies of the female body in marble, bronze and wood.

Escultor de espíritu renovador que desempeñó un papel destacado en la renovación artística valenciana desde la Sala Blava, el Ateneo Popular Valenciano y la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, institución de la que fue catedrático y director provisional desde 1936. Fue también académico de la Real Academia de San Carlos de València. Estos focos de desarrollo artístico vanguardista quedaron interrumpidos tras la Guerra Civil. Obtuvo la primera medalla de oro en la Exposición Nacional de Escultura de 1930 por su obra *Aurora* y ganó en 1933 el Concurso Nacional de Escultura con su *Alegoría de la música*. Tras la guerra fue detenido y condenado a muerte, aunque su causa fue finalmente sobreseída y recuperó la libertad en 1941. En 1946 fue rehabilitado como catedrático y en 1951 obtuvo el primer premio en la Bienal de Arte Hispanoamericano de València.

Escultor d'esperit renovador que va exercir un paper destacat en la renovació artística valenciana des de la Sala Blava, l'Ateneu Popular Valencià i l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, una institució de la qual va ser catedràtic i director provisional des de 1936. Va ser també acadèmic de la Reial Acadèmia de Sant Carles de València. Estos focus de desenrotllament artístic avantguardista van quedar interromputs després de la Guerra Civil. Va obtindre la primera medalla d'or en l'Exposició Nacional d'Escultura de 1930 per la seua obra *Aurora* i va guanyar en 1933 el Concurs Nacional d'Escultura amb la seua *Al·legoria de la música*. Després de la guerra va ser detingut i condemnat a mort, encara que la seua causa va ser finalment sobresegada i va recuperar la llibertat en 1941. En 1946 va ser rehabilitat com a catedràtic i en 1951 va obtindre el primer premi en la Biennal d'Art Hispanoamericana de València.

An innovative sculptor who played a prominent role in the renewal of Valencian art through the Sala Blava, the Ateneo Popular Valenciano and the San Carlos School of Fine Arts, where he taught and also served as acting director from 1936 onwards. He was also a member of the Royal Academy of San Carlos in Valencia. The work of these centres in the development of avant-garde tendencies was interrupted by the Spanish Civil War. Beltrán Grimal won the Gold Medal at the National Sculpture Exhibition of 1930 for his work *Aurora* and won the National Sculpture Competition in 1933 with his *Allegory of Music*. After the war he was arrested and sentenced to death, although the charges were eventually dropped and he was released in 1941. In 1946 he was reinstated as a teacher, and in 1951 he won First prize at the Hispano-American Art Biennial in Valencia.

✎ Carla Fuentes

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED
HELENA SOROLLA (1895-1975)

✎ Mai Hidalgo

ESCUultores EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED
VICENTE BELTRÁN GRIMAL (1896-1963)

Hijo del pintor Ignacio Pinazo Camarlench, inició su formación artística junto a su padre y posteriormente ingresó en la Escuela de Bellas Artes de València. En 1900 se trasladó a Madrid para trabajar en el taller de Mariano Benlliure y en 1904 obtuvo una pensión de la Diputación de València para ampliar estudios en Roma. Durante esos años compaginó la escultura con la música y el canto, viajando por América con una compañía cubana hasta su regreso definitivo a España en 1912. Participó en numerosas exposiciones y certámenes artísticos. En las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes obtuvo mención de honor en 1899, segunda medalla en 1915 por *El saque* y primera en 1948 por *Enigma*. Su escultura combina clasicismo de raíz helénica y realismo regionalista. Una obra suya en el Museo del Prado le valió la condecoración de la Legión de Honor francesa.

Fill del pintor Ignacio Pinazo Camarlench, va iniciar la seua formació artística juntament amb el seu pare i posteriorment va ingressar en l'Escola de Belles Arts de València. En 1900 es va traslladar a Madrid per a treballar en el taller de Mariano Benlliure i en 1904 va obtenir una pensió de la Diputació de València per a ampliar estudis a Roma. Durant eixos anys va compaginar l'escultura amb la música i el cant, i va viatjar per Amèrica amb una companyia cubana fins a la seua tornada definitiva a Espanya en 1912. Va participar en nombroses exposicions i certàmens artístics. En les exposicions nacionals de belles arts va obtenir la menció d'honor en 1899, la segona medalla en 1915 per *El servici* i la primera en 1948 per *Enigma*. La seua escultura combina classicisme d'arrel hel·lènica i realisme regionalista. Una obra seua en el Museu del Prado li va valdre la condecoració de la Legió d'Honor francesa.

Son of the painter Ignacio Pinazo Camarlench, he started training with his father before enrolling at the School of Fine Arts in Valencia. In 1900 he moved to Madrid to work at the studio of Mariano Benlliure, and in 1904 he was given a grant from the Provincial Council of Valencia to study in Rome. During those years he combined sculpture with music and singing, touring the Americas with a Cuban company until he returned to Spain in 1912. He participated in numerous exhibitions and competitions. At the National Exhibitions of Fine Arts he received an honourable mention in 1899, a Second Medal in 1915 for *El saque* (*The Serve*), and a First Medal in 1948 for *Enigma*. His sculpture combines Hellenic classicism with regionalist realism. One of his works in the Prado Museum earned him the French Legion of Honour.

Estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, a pesar de la oposición familiar que prefería un trabajo seguro. Tras la muerte de su padre, trabajó en decoración y fotografía para sustentarse. En 1930 se mudó a Madrid, donde contactó con artistas e intelectuales y empezó a explorar una pintura religiosa renovadora, alejada del clasicismo. Viajó a Barcelona y por Europa gracias a una beca, residiendo en Italia, Austria, Suiza y durante cierto tiempo en París. En 1935 regresó a València. A lo largo de su vida recibió numerosos premios nacionales e internacionales. Su obra demuestra sólida formación en composición, volumen, color y luz, con un fuerte componente emocional propio del Romanticismo. Sus temas religiosos y paisajes transmiten un misticismo y una profunda sensación de soledad, reflejando su personalidad. En sus últimos años, se centró en paisajes marinos, con algún personaje que contempla la inmensidad de la naturaleza.

Va estudiar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, a pesar de l'oposició de la família, que preferia un treball segur. Després de la mort del pare, va treballar en decoració i fotografia per a mantindre's. En 1930 es mudà a Madrid, on va contactar amb artistes i intel·lectuals i va començar a explorar una pintura religiosa renovadora, allunyada del classicisme. Gràcies a una beca viatjà a Barcelona i per Europa, on va viure a Itàlia, Àustria, Suïssa i, durant un cert temps, a París. En 1935 tornà a València. Al llarg de la seua vida va rebre nombrosos premis nacionals i internacionals. La seua obra demostra una sòlida formació en composició, volum, color i llum, amb un fort component emocional propi del Romanticisme. Els seus temes religiosos i paisatges transmeten un misticisme i una profunda sensació de soledat, que reflectixen la seua personalitat. En els seus últims anys, es va centrar en paisatges marins, amb algun personatge que contempla la immensitat de la naturalesa.

He studied at the San Carlos School of Fine Arts, even though his family would have preferred that he have a secure job. After his father's death, he worked in decoration and photography to support himself. In 1930 he moved to Madrid, where he established contact with artists and intellectuals and began to explore a new kind of religious painting, far removed from classicism. He travelled to Barcelona and around Europe on a scholarship, and he lived in Italy, Austria, Switzerland and for some time in Paris. In 1935 he returned to Valencia. Throughout his life he received numerous national and international awards. His work shows a solid training in composition, volume, colour and light, with a strong emotional component typical of Romanticism. His religious themes and landscapes convey mysticism and a deep sense of solitude, reflecting his personality. In his later years, he focused on seascapes, with an occasional figure contemplating the immensity of nature.

✎ Leviathan

ESCUPTORES EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

IGNACIO PINAZO MARTÍNEZ (1898-1970)

✎ Mar Silvestre

PRIMERA RENOVACIÓN | PRIMERA RENOVACIÓ | FIRST RENOVATION

PEDRO DE VALENCIA (1902-1971)

Aunque muchas escultoras de entre siglos se formaron con grandes maestros o en talleres familiares, Emilia se formó bajo la supervisión de Mariano Benlliure, junto a Leopoldina Benlliure y María Tarifa. La presencia femenina en las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes fue muy reducida: entre 1900 y 1936 solo participaron veintiocho escultoras. La prensa especializada insistía en que la escultura era una disciplina viril y físicamente exigente. Al mismo tiempo, persistía la idea tradicional de que los temas apropiados para las mujeres debían relacionarse con lo sensible y femenino, como el amor o la maternidad. Se conocen pocos datos sobre su vida y obra. En el Museo Mariano Benlliure de Crevillente se conserva su escultura *Madre con niño* (1930). Ese mismo año, Mariano Benlliure modeló en yeso un retrato suyo como testimonio de respeto y reconocimiento hacia su discípula.

Encara que moltes escultors d'entre segles es van formar amb grans mestres o en tallers familiars, Emilia Torrente es va formar amb la supervisió de Mariano Benlliure, juntament amb Leopoldina Benlliure i María Tarifa. La presència femenina en les exposicions nacionals de belles arts va ser molt reduïda: entre 1900 i 1936 només van participar-hi vint-i-huit escultors. La premsa especialitzada insistia que l'escultura era una disciplina viril i físicament exigent. Al mateix temps, romania la idea tradicional que els temes apropiats per a les dones havien de relacionar-se amb el sensible i femení, com l'amor o la maternitat. Es coneixen poques dades sobre la vida i obra de Torrente. En el Museu Mariano Benlliure de Crevillent es conserva la seua escultura *Mare amb xiquet* (1930). Eixe mateix any, Benlliure va modelar en algeps un retrat seu com a testimoniatge de respecte i reconeixement cap a la seua deixeble.

While many women sculptors at the turn of the century trained with renowned masters or in family workshops, Emilia Torrente studied under Mariano Benlliure, together with Leopoldina Benlliure and María Tarifa. Female participation in the National Exhibitions of Fine Arts was extremely limited: only twenty-eight women sculptors took part between 1900 and 1936. Critics repeatedly insisted that sculpture was a virile and physically demanding discipline. At the same time, the traditional belief persisted that subjects considered appropriate for women should relate to the sensitive and feminine sphere, such as love or motherhood. Few details are known about Torrente's life and work. Her sculpture *Madre con niño* (*Mother and Child*) from 1930 is preserved in the Mariano Benlliure Museum in Crevillente. The plaster portrait Benlliure made of her that same year stands as proof of his recognition and respect for his pupil.

Recibió de su hermano Arturo el interés por el dibujo y las primeras enseñanzas artísticas. Tras formarse en el taller de Eugenio Carbonell y en la Escuela de Bellas Artes de València, donde coincidió con artistas como Renau, Badía, Pérez Contel y Vivó, entre otros, inició su trayectoria trabajando en decoraciones para cines valencianos. En 1930 viajó a París, donde estudió en el Louvre la escultura egipcia y mesopotámica. Durante los años republicanos desarrolló una obra de gran plasticidad y sencillez formal, vinculada al *Art Déco*. Comprometido con la Alianza de Intelectuales Antifascistas, fue invitado por Renau a realizar el relieve monumental *Songez à la douleur d'Espagne* para el Pabellón de la República española en la Exposición Internacional de París de 1937. Tras la guerra se dedicó principalmente a imaginería religiosa, retratos y lápidas. Considerado uno de los escultores valencianos más representativos del *Art Déco*, recibió en 1991 la Medalla de Oro del Círculo de Bellas Artes de València.

Va rebre del seu germà Arturo l'interés pel dibuix i les primeres ensenyances artístiques. Després de formar-se en el taller d'Eugenio Carbonell i en l'Escola de Belles Arts de València, on va coincidir amb artistes com Renau, Badía, Pérez Contel i Vivó, entre altres, va iniciar la seua trajectòria treballant en decoracions per a cinemes valencians. En 1930 va viatjar a París, on va estudiar al Louvre l'escultura egípcia i mesopotàmica. Durant els anys republicans va desenrotllar una obra de gran plasticitat i senzillesa formal, vinculada a l'*art-déco*. Compromés amb l'Aliança d'Intel·lectuals Antifeixistes, va ser convidat per Renau a realitzar el relleu monumental *Songez à la douleur d'Espagne* per al Pavelló de la República Espanyola en l'Exposició Internacional de París de 1937. Després de la guerra es va dedicar principalment a imatgeria religiosa, retrats i làpides. Considerat un dels escultors valencians més representatius de l'*art-déco*, va rebre en 1991 la medalla d'or del Cercle de Belles Arts de València.

He got his interest in drawing and his first lessons in art from his brother Arturo. After studying in the workshop of Eugenio Carbonell and at the School of Fine Arts in Valencia, where he coincided with artists such as Renau, Badía, Pérez Contel and Vivó, he began his career doing decorative work for Valencian cinemas. In 1930 he travelled to Paris, where he studied Egyptian and Mesopotamian sculpture at the Louvre. During the years of the Spanish Republic he created a very plastic and formally simple body of work, close to *Art Deco*. Committed to the Alliance of Anti-Fascist Intellectuals, he was invited by Renau to create the monumental relief *Songez à la douleur d'Espagne* for the Pavilion of the Spanish Republic at the 1937 Paris International Exhibition. After the war he devoted himself mainly to religious imagery, portraits and funerary monuments. Considered one of the Valencian sculptors most representative of *Art Deco*, he was awarded the Gold Medal of the Círculo de Bellas Artes of Valencia in 1991.

✎ María Herreros

ESCUPTORES EMERGENTES | ESCULTORS EMERGENTS | THE GENERATION THAT FOLLOWED

EMILIA TORRENTE SANCHO (1903-1987)

✎ Rosa Deltoro

ENTRE LA MODERNIDAD Y LA VANGUARDIA | ENTRE LA MODERNITAT
I L'AVANTGUARDA | BETWEEN MODERNITY AND THE VALENCIAN AVANT-GARDE

RICARDO BOIX OVIEDO (1904-1994)

Mostró interés por el arte desde joven. Con sólo 12 años expuso una obra sobre un tema taurino que generó gran expectación. El cuadro ya daba muestras de su interés por la naturaleza y el entorno que le rodeaba, así como de sus extraordinarias dotes de observador. Estudió en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos. Influido por la tradición valenciana, pronto desarrolló un estilo propio que lo distinguió en la escena artística. Sus viajes por Europa, especialmente París, enriquecieron su lenguaje pictórico, influenciado por las corrientes modernas. Reconocido por su habilidad en la pintura figurativa, paisajes y retratos, combinaba realismo con expresividad, destacando en el uso del color, la luz y la atmósfera de las escenas que representaba. Participó en numerosas exposiciones nacionales e internacionales, logrando prestigio, reconocimiento y premios en certámenes importantes, consolidando su reputación como un pintor de talento excepcional.

Va mostrar interés per l'art des de jove. Amb només dotze anys exposà una obra sobre un tema taurí que generà una gran expectació. El quadre ja donava mostres del seu interès per la naturalesa i l'entorn que l'envoltava, així com dels seus extraordinaris dots d'observador. Va estudiar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles. Influint per la tradició valenciana, prompte va desenrotllar un estil propi que el va distingir en l'escena artística. Els seus viatges per Europa, especialment París, van enriquir el seu llenguatge pictòric, influït pels corrents moderns. Reconegut per la seua habilitat en la pintura figurativa, paisatges i retrats, combinava realisme amb expressivitat, i destacava en l'ús del color, la llum i l'atmosfera de les escenes que representava. Va participar en nombroses exposicions nacionals i internacionals, i aconseguí prestigi, reconeixement i premis en certàmens importants, que li permeteren consolidar la seua reputació com un pintor de talent excepcional.

He showed an interest in art from an early age. When he was only 12 years old, he presented a work on a bullfighting theme which received great acclaim. The painting already showed signs of his interest in nature and the environment around him, as well as his extraordinary gifts as an observer. He studied at the San Carlos School of Fine Arts. Influenced by the Valencian tradition, he soon developed a style of his own which distinguished him on the artistic scene. His travels in Europe, especially through Paris, enriched his artistic language which was already influenced by modern trends. Renowned for his skill in figurative painting, landscapes and portraits, he combined realism with expressiveness. He excelled in the use of colour, light and the setting of the scenes he depicted. He participated in numerous national and international exhibitions, and achieved prestige, recognition and prizes in important competitions, thereby consolidating his reputation as a painter of exceptional talent.

Fue un destacado artista y muralista, hijo del pintor y académico José Renau Montoro. Desde niño, su padre le inculcó el amor al arte. A los 13 años, ingresó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, pero reaccionó contra su enseñanza postsorollista, siendo expulsado temporalmente tras una rebelión plástica. Su padre le obligó a trabajar en la litografía Ortega, compatibilizando estudio y trabajo hasta graduarse. Entre 1925 y 1929, adoptó el seudónimo Renau Beger, afrancesando su apellido materno y acercándose al *Art Déco*, en boga en València. Se dedicó al diseño gráfico, cartelismo y publicidad, exponiendo en 1928 en Madrid con gran éxito de crítica y público. Su sensibilidad colorista, temas provocadores y cosmopolitas le valieron reconocimiento. En 1930, influido por los surrealistas y movimientos anarquistas valencianos, comenzó a practicar fotomontajes, interesado por la vanguardia y la transformación social.

Va ser un destacat artista i muralista, fill del pintor i acadèmic Josep Renau Montoro. Des de xiquet, el pare li va inculcar l'amor a l'art. Als tretze anys, ingressà en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, però va reaccionar contra la seua ensenyança postsorollista i en fou expulsat temporalment després d'una rebel·lió plàstica. El pare l'obligà a treballar en la litografia Ortega, i va compatibilitzar estudi i treball fins a graduar-se. Entre 1925 i 1929, adoptà el pseudònim Renau Beger, afrancesant el seu cognom matern i acostant-se a l'*Art Déco*, en voga a València. Es va dedicar al disseny gràfic, cartellisme i publicitat, i va exposar la seua obra a Madrid amb gran èxit de crítica i públic. La seua sensibilitat colorista, temes provocadors i cosmopolites li valgueren reconeixement. En 1930, influït pels surrealistes i moviments anarquistes valencians, va començar a practicar fotomuntatges, en què va mostrar el seu interès per l'avantguarda i la transformació social.

He was an exceptional artist and muralist, and the son of the painter and academic José Renau Montoro. As a child, his father instilled in him a love of art. At the age of 13, he began to study at the San Carlos School of Fine Arts, but his reaction and artistic rebellion against its post-Sorolla teaching resulted in his temporary expulsion from school. His father forced him to work at the Ortega lithography, where he combined work and studies until he graduated. From 1925 to 1929, he adopted the pseudonym Renau Beger, Frenchifying his mother's surname and introducing *Art Deco* into his works, which was all the rage in Valencia. He focused on graphic design, poster art and advertising, and in 1928 the exhibition of his work in Madrid received great critical and public acclaim. His colourful sensitivity and provocative and cosmopolitan themes won him recognition. In 1930, influenced by the Valencian surrealists and anarchist movements and interested in the avant-garde and social transformation, he began to make photomontages.

✎ Sento Llobell

PRIMERA RENOVACIÓN | PRIMERA RENOVACIÓ | FIRST RENOVATION

GENARO LAHUERTA (1905-1985)

✎ Mique Beltrán

PRIMERA RENOVACIÓN | PRIMERA RENOVACIÓ | FIRST RENOVATION

JOSEP RENAU (1907-1982)

Ingresó muy joven en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, donde hizo amistad con artistas como Josep Renau, con quien se casó. Viajó a Madrid para visitar el Museo del Prado y conocer a los maestros. Ese mismo año, participó en un certamen de carteles de la revista *Blanco y Negro*, que adquirió su obra. Sus primeras publicaciones fueron en revistas como *El Hogar*, *La Moda* y *Crónica*, firmando como MB, además de colaborar en las revistas *Estudios* y *Orto*. Integró el grupo *Acció d'Art*, participando en exposiciones de pintura, escultura y dibujo. Con ideas de izquierdas, militó en la Unión de Escritores y Artistas Proletarios y en el Partido Comunista Español. Durante la Guerra Civil, fundó *Pasionaria*, la revista de mujeres antifascistas de València. Antes del conflicto, colaboró con fotomontajes y artículos en la revista *Nueva Cultura*.

Va ingressar molt jove en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, on va fer amistat amb artistes com Josep Renau, amb qui es va casar. Va viatjar a Madrid per a visitar el Museu del Prado i conèixer els mestres. Eixe mateix any, participà en un certamen de cartells de la revista *Blanco y Negro*, que va adquirir la seua obra. Les seues primeres publicacions foren en revistes com *El Hogar*, *La Moda* i *Crónica*, on firmava com a MB, a més de col·laborar en les revistes *Estudios* i *Orto*. Va integrar el grup *Acció d'Art*, amb què va participar en exposicions de pintura, escultura i dibuix. Amb idees d'esquerres, va militar en la Unió d'Escriptors i Artistes Proletaris i en el Partit Comunista d'Espanya. Durant la Guerra Civil, fundà *Pasionaria*, la revista de dones antifeixistes de València. Abans del conflicte, va col·laborar amb fotomuntatges i articles en la revista *Nueva Cultura*.

She enrolled at a very young age at the San Carlos School of Fine Arts, where she became friends with artists such as Josep Renau, whom she later married. She travelled to Madrid to visit the Prado Museum and meet the masters. That same year, she entered a poster competition organised by the magazine *Blanco y Negro*, which bought her work. Her first publications were in magazines such as *El Hogar*, *La Moda* and *Crónica*, signed as MB, and she also contributed to the magazines *Estudios* and *Orto*. She was a member of the group *Acció d'Art*, taking part in painting, sculpture and drawing exhibitions. Due to her left-wing ideas, she was active in the *Unión de Escritores y Artistas Proletarios* (Union of Proletarian Writers and Artists) and the Spanish Communist Party. During the Civil War, she founded *Pasionaria*, the Valencian anti-fascist women's magazine. Before the conflict, she contributed photo-montages and articles to the magazine *Nueva Cultura*.

Se formó como aprendiz en el taller imaginero de Vicente Gerique e ingresó en 1926 en la Escuela de San Carlos de València. Vinculado a círculos intelectuales republicanos, entabló amistad con artistas como Josep Renau y obtuvo en 1927 una pensión estatal que le permitió viajar a Madrid, donde recibió la influencia del escultor Alberto Sánchez. Sus primeras obras revelan un interés por el diálogo entre masa y vacío. Participó en exposiciones de vanguardia en València y en 1934 obtuvo una pensión de la Diputación para ampliar estudios en Madrid. Durante la República colaboró con las *Misiones Pedagógicas* y con revistas culturales. Tras la Guerra fue encarcelado y posteriormente trabajó como ceramista y escultor de imaginería religiosa. Ejerció la docencia en institutos de Xàtiva y València y expuso en diversas muestras.

Es va formar com a aprenent en el taller imatger de Vicente Gerique i va ingressar en 1926 en l'Escola de Sant Carles de València. Vinculat a cercles intel·lectuals republicans, va fer amistat amb artistes com Josep Renau i va obtindre en 1927 una pensió estatal que li va permetre viatjar a Madrid, on va rebre la influència de l'escultor Alberto Sánchez. Les seues primeres obres revelen un interès pel diàleg entre massa i buit. Va participar en exposicions d'avantguarda a València i en 1934 va obtindre una pensió de la Diputació per a ampliar estudis a Madrid. Durant la República va col·laborar amb les *Missions Pedagògiques* i amb revistes culturals. Després de la Guerra Civil va ser empresonat i posteriorment va treballar com a ceramista i escultor d'imatgeria religiosa. Va exercir la docència en instituts de Xàtiva i València i va exposar en diverses mostres.

He trained as an apprentice in Vicente Gerique's religious sculpture workshop and enrolled in the San Carlos School in Valencia in 1926. Close to Republican intellectual circles, he became friends with artists such as Josep Renau and, in 1927, received a state grant to travel to Madrid, where he came under the influence of the sculptor Alberto Sánchez. His early works show an interest in the dialogue between mass and empty space. He took part in avant-garde exhibitions in Valencia and, in 1934, received a grant from the Provincial Council to continue his studies in Madrid. During the Republic he collaborated with the *Misiones Pedagógicas* and cultural journals. He was imprisoned after the Spanish Civil War and later worked as a ceramicist and sculptor of religious imagery. He taught at secondary schools in Xàtiva and Valencia and exhibited his work in various exhibitions

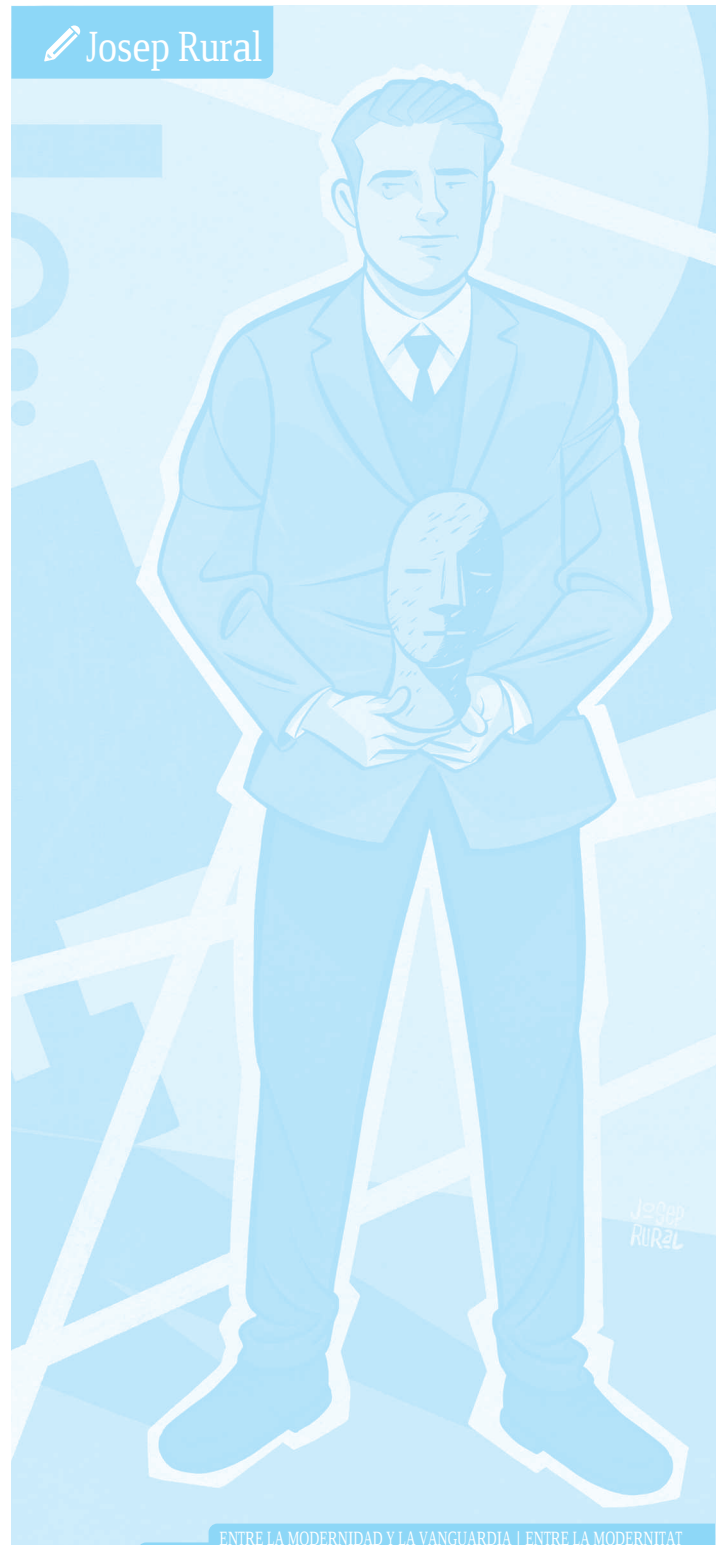
 Vicente Perpiñá

PRIMERA RENOVACIÓN | PRIMERA RENOVACIÓ | FIRST RENOVATION

MANUELA BALLESTER (1908-1994)

 Josep Rural

ENTRE LA MODERNIDAD Y LA VANGUARDIA | ENTRE LA MODERNITAT
I L'AVANTGUARDA | BETWEEN MODERNITY AND THE VALENCIAN AVANT-GARDE

RAFAEL PÉREZ CONTEL (1909-1990)

Manuel Silvestre Montesinos inició su formación como aprendiz en el taller de mármoles de su tío Bautista Carbonell, donde adquirió los fundamentos del oficio escultórico trabajando la piedra. En 1930 ingresó en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos de València, donde obtuvo varios premios durante su etapa de formación. Tras la Guerra Civil fue encarcelado y, una vez en libertad, retomó su actividad artística y docente. En 1956 comenzó a enseñar talla escultórica en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos, obteniendo en 1961 la cátedra de la especialidad. A lo largo de su carrera realizó numerosos monumentos públicos y relieves, entre ellos la fuente *Homenaje al río Turia* en València. Su obra, de inspiración clásica y mediterránea, se caracteriza por la sobriedad formal, la simplificación de volúmenes y una sensibilidad figurativa centrada especialmente en la representación de la mujer y la maternidad.

Manuel Silvestre Montesinos va iniciar la seua formació com a aprenent en el taller de marbres del seu oncle Bautista Carbonell, on va adquirir els fonaments de l'ofici escultòric treballant la pedra. En 1930 va ingressar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles de València, on va obtindre diversos premis durant la seua etapa de formació. Després de la Guerra Civil va ser empresonat i, una vegada en llibertat, va reprendre la seua activitat artística i docent. En 1956 va començar a ensenyar talla escultòrica en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, obtenint en 1961 la càtedra de l'especialitat. Al llarg de la seua carrera va realitzar nombrosos monuments públics i relleus, entre estos la font d'*Homenatge al riu Túria* a València. La seua obra, d'inspiració clàssica i mediterrània, es caracteritza per la sobrietat formal, la simplificació de volums i una sensibilitat figurativa centrada especialment en la representació de la dona i la maternitat.

He entered as an apprentice in the marble workshop of his uncle Bautista Carbonell, where he learned the basics of sculptural craft through working stone. In 1930 he enrolled at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia, where he received several awards during his training. After the Spanish Civil War, he was imprisoned and, once released, he returned to his creative and teaching activities. In 1956 he began teaching sculptural carving at the San Carlos School of Fine Arts, and was appointed professor of Sculpture in 1961. Throughout his career he produced numerous public monuments and reliefs, including the fountain *Homage to the River Turia* in Valencia. His work, inspired by classical and Mediterranean traditions, is characterised by formal sobriety, simplified volumes and a figurative sensitivity focused particularly on depictions of women and motherhood.

Hijo del imaginero Antonio Ballester Aparicio y hermano de la artista Manuela Ballester. Inició su formación en el taller paterno y en la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de València, donde obtuvo en 1927 el Premio Roig. Durante la Segunda República fue nombrado catedrático de dibujo en el Instituto Blasco Ibáñez de València. Durante la Guerra Civil colaboró con la Sección de Propaganda del Ejército de Levante. Tras la contienda fue encarcelado durante un año y posteriormente realizó obras de imaginería religiosa. En 1946 se trasladó a México, donde desarrolló una intensa actividad escultórica y recibió el Premio Nacional de Escultura de México por *Maternidad Mexicana*. Colaboró también con el arquitecto Félix Candela. Entre 1960 y 1963 residió en Los Ángeles. Regresó posteriormente a València, donde continuó su producción escultórica.

Fill de l'imatger Antonio Ballester Aparicio i germà de l'artista Manuela Ballester. Va iniciar la seua formació en el taller patern i en la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València, on va obtindre en 1927 el Premi Roig. Durant la Segona República va ser nomenat catedràtic de dibuix en l'Institut Blasco Ibáñez de València. Durant la Guerra Civil va col·laborar amb la Secció de Propaganda de l'Exèrcit de Llevant. Després de la contesa va ser empresonat durant un any i posteriorment va realitzar obres d'imatgeria religiosa. En 1946 es va traslladar a Mèxic, on va desenrotllar una intensa activitat escultòrica i va rebre el Premi Nacional d'Escultura de Mèxic per *Maternitat Mexicana*. Va col·laborar també amb l'arquitecte Félix Candela. Entre 1960 i 1963 va residir a Los Angeles. Va tornar posteriorment a València, on va continuar la seua producció escultòrica.

He was the son of the religious sculptor Antonio Ballester Aparicio and the brother of the artist Manuela Ballester. He trained at his father's workshop and at the Royal Academy of Fine Arts of San Carlos in Valencia, where he received the Roig Prize in 1927. During the Second Republic he taught drawing at the Blasco Ibáñez secondary school in Valencia. During the Spanish Civil War he collaborated with the Propaganda Section of the Levante Army. After the war he was imprisoned for a year and later produced religious imagery. In 1946 he moved to Mexico, where he worked prolifically as a sculptor and received the Mexican National Sculpture Prize for *Maternidad Mexicana (Mexican Motherhood)*. He also collaborated with the architect Félix Candela. Between 1960 and 1963 he lived in Los Angeles. He later returned to Valencia, where he continued his sculptural practice.

✎ Luis Armand Villalba

ENTRE LA MODERNIDAD Y LA VANGUARDIA | ENTRE LA MODERNITAT
I L'AVANTGUARDA | BETWEEN MODERNITY AND THE VALENCIAN AVANT-GARDE

SILVESTRE DE EDETA (1909-2014)

✎ Nacho Casanova

ENTRE LA MODERNIDAD Y LA VANGUARDIA | ENTRE LA MODERNITAT
I L'AVANTGUARDA | BETWEEN MODERNITY AND THE VALENCIAN AVANT-GARDE

TONICO BALLESTER (1910-2001)

Pintora y escultora, formó parte de los círculos intelectuales y artísticos de la València de los años treinta, un periodo marcado por una intensa actividad cultural, editorial y asociativa. Participó en distintas iniciativas vinculadas al ambiente artístico de la época y colaboró como ilustradora en publicaciones como *Verdad y Pasionaria*, donde desarrolló una labor relacionada con la creación gráfica y la difusión cultural. Durante la Guerra Civil se trasladó a Barcelona, ciudad en la que continuó su actividad artística y docente, ejerciendo como profesora de dibujo en el Instituto Obrero. En 1939, tras el final de la contienda, inició el camino del exilio junto a Renau, primero en Colombia y posteriormente en México, donde residió hasta su regreso en 1957. Su trayectoria refleja el vínculo entre creación artística, compromiso cultural, docencia y experiencia del exilio compartido por numerosos artistas españoles de su generación.

Pintora i escultora, formà part dels cercles intel·lectuals i artístics de la València dels anys trenta, un període marcat per una intensa activitat cultural, editorial i associativa. Participà en diverses iniciatives vinculades a l'ambient artístic de l'època i col·laborà com a il·lustradora en publicacions com *Verdad i Pasionaria*, on desenvolupà una tasca relacionada amb la creació gràfica i la difusió cultural. Durant la Guerra Civil es traslladà a Barcelona, ciutat en la qual continuà la seua activitat artística i docent, exercint com a professora de dibuix a l'Institut Obrer. El 1939, després del final de la contesa, inicià el camí de l'exili juntament amb Renau, primer a Colòmbia i posteriorment a Mèxic, on residí fins al seu retorn el 1957. La seua trajectòria reflecteix el vincle entre creació artística, compromís cultural, docència i experiència de l'exili compartit per nombrosos artistes espanyols de la seua generació.

A painter and sculptor, she was part of the intellectual and artistic circles of Valencia in the 1930s, a period marked by intense cultural, publishing and associative activity. She took part in various initiatives linked to the artistic milieu of the time and worked as an illustrator for publications such as *Verdad and Pasionaria*, where she developed a body of work related to graphic creation and cultural dissemination. During the Civil War, she moved to Barcelona, where she continued her artistic and teaching activity, working as a drawing teacher at the *Instituto Obrero*. In 1939, after the end of the conflict, she began her exile together with Renau, first in Colombia and later in Mexico, where she lived until her return in 1957. Her career reflects the connection between artistic creation, cultural commitment, teaching and the experience of exile shared by many Spanish artists of her generation.

Nacido en Antella, se formó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos y fue becado por el Colegio Mayor Juan de Ribera. Viajes y encuentros con otros artistas enriquecieron su estilo, que combina raíces tradicionales con influencias modernas aportándole frescura y originalidad. Su obra se caracteriza por el uso del color y la luz, capturando la atmósfera de los paisajes mediterráneos. En 1952, al regresar de París, ganó el primer premio de la Exposición Nacional de Bellas Artes y ese mismo año, acudió a la Bienal de Venecia. Fiel a la tradición, su enfoque personal lo sitúa entre los grandes del género. Participó en exposiciones nacionales e internacionales recibiendo premios. Sus obras forman parte de importantes colecciones y su influencia en la pintura contemporánea sigue siendo notable. Miembro de la Real Academia de San Fernando de Madrid y San Carlos de València y doctor *honoris causa* por la Universitat Politècnica de València. Fue un maestro de la luz y el color capaz de transmitir sensibilidad a la tradición y modernidad en cada paisaje.

Nascut a Antella, es va formar en l'Escola de Bellas Artes de Sant Carles i fou becat pel Col·legi Major Joan de Ribera. Viatges i trobades amb altres artistes van enriquir el seu estil, que combina arrels tradicionals amb influències modernes aportant-li frescor i originalitat. La seua obra es caracteritza per l'ús del color i la llum, capturant l'atmosfera dels paisatges mediterranis. En 1952, en tornar de París, va guanyar el primer premi de l'Exposició Nacional de Belles Arts i eixe mateix any, va acudir a la Biennal de Venècia. Fidel a la seua tradició, el seu enfocament personal ho situa entre els grans del gènere. Va participar en exposicions nacionals i internacionals rebent premis. Les seues obres formen part d'importants col·leccions i la seua influència en la pintura contemporània continua sent notable. Membre de la Reial Acadèmia de San Fernando de Madrid i San Carlos de València i doctor *honoris causa* per la Universitat Politècnica de València. Va ser un mestre de la llum i el color capaç de transmetre sensibilitat a la tradició i modernitat en cada paisatge.

Born in Antella, he trained at the San Carlos School of Fine Arts and received a scholarship from the Colegio Mayor Juan de Ribera. His style, which combined traditional roots with modern influences, was enriched by his travels and meetings with other artists, bringing freshness and originality to his work. His work is characterised by the use of colour and light, capturing the atmosphere of Mediterranean landscapes. In 1952, on his return from Paris, he won first prize at the National Exhibition of Fine Arts and that same year he attended the Venice Biennale. Faithful to tradition, his personal approach placed him among the greats of the genre. He participated in national and international exhibitions, and received awards. His works form part of important collections and are still a major influence on contemporary painting. He was a member of the Royal Academy of San Fernando in Madrid and San Carlos of Valencia and was awarded an honorary doctorate by the Polytechnic University of Valencia. His mastery of light and colour made him capable of fusing sensitivity with tradition and modernity in every landscape.

✎ César Sebastián

ENTRE LA MODERNIDAD Y LA VANGUARDIA | ENTRE LA MODERNITAT
I L'AVANTGUARDA | BETWEEN MODERNITY AND THE VALENCIAN AVANT-GARDE

ELISA PIQUERAS LOZANO (1912-1974)

✎ Miguel Ángel Giner Bou

LA RENOVACIÓN | LA RENOVACIÓ | THE RENOVATION

FRANCISCO LOZANO (1912-2000)

Hijo del también escultor Carmelo Vicent. En 1930 ingresó en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Fernando de Madrid y en 1935 obtuvo por oposición la Pensión Piquer, que le permitió continuar su formación en la Accademia di Belle Arti de Florencia. Tras participar en la Guerra Civil regresó a València, donde desarrolló la mayor parte de su trayectoria artística. En 1945 obtuvo la tercera medalla en la Exposición Nacional de Bellas Artes con una escultura de *San Sebastián*. En 1947 ganó por oposición la cátedra de modelado del natural en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València. Posteriormente recibió diversos reconocimientos, entre ellos la segunda medalla en la Exposición de Bellas Artes de Madrid (1948), el Premio de Escultura Mediterránea de Alicante (1957) y el Premio Nacional de Escultura en 1958.

Fill del també escultor Carmelo Vicent. En 1930 va ingressar en l'Escola Superior de Belles Arts de San Fernando de Madrid i en 1935 va obtindre per oposició la Pensió Piquer, que li va permetre continuar la seua formació en l'Acadèmia de Belles Arts de Florència. Després de participar en la Guerra Civil va tornar a València, on va desenvolupar la major part de la seua trajectòria artística. En 1945 va obtindre la tercera medalla en l'Exposició Nacional de Belles Arts amb una escultura de *Sant Sebastià*. En 1947 va guanyar per oposició la càtedra de Modelatge del Natural en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València. Posteriorment, va rebre diversos reconeixements, entre estos la segona medalla en l'Exposició de Belles Arts de Madrid (1948), el Premi d'Escultura Mediterrània d'Alacant (1957) i el Premi Nacional d'Escultura en 1958.

Son of the sculptor Carmelo Vicent, he enrolled at the San Fernando School of Fine Arts in Madrid in 1930. In 1935 he won the competition for the Piquer Scholarship, which allowed him to continue his studies at the Accademia di Belle Arti in Florence. After serving in the Spanish Civil War, he returned to Valencia, where he developed most of his career. In 1945 he won the Third Medal at the National Exhibition of Fine Arts for a sculpture of *Saint Sebastian*. Two years later he won the competition to become professor of Life Modelling at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia. He went on to win several distinctions, including the Second Medal at the Madrid Fine Arts Exhibition in 1948, the Mediterranean Sculpture Prize in Alicante in 1957 and the National Sculpture Prize in 1958.

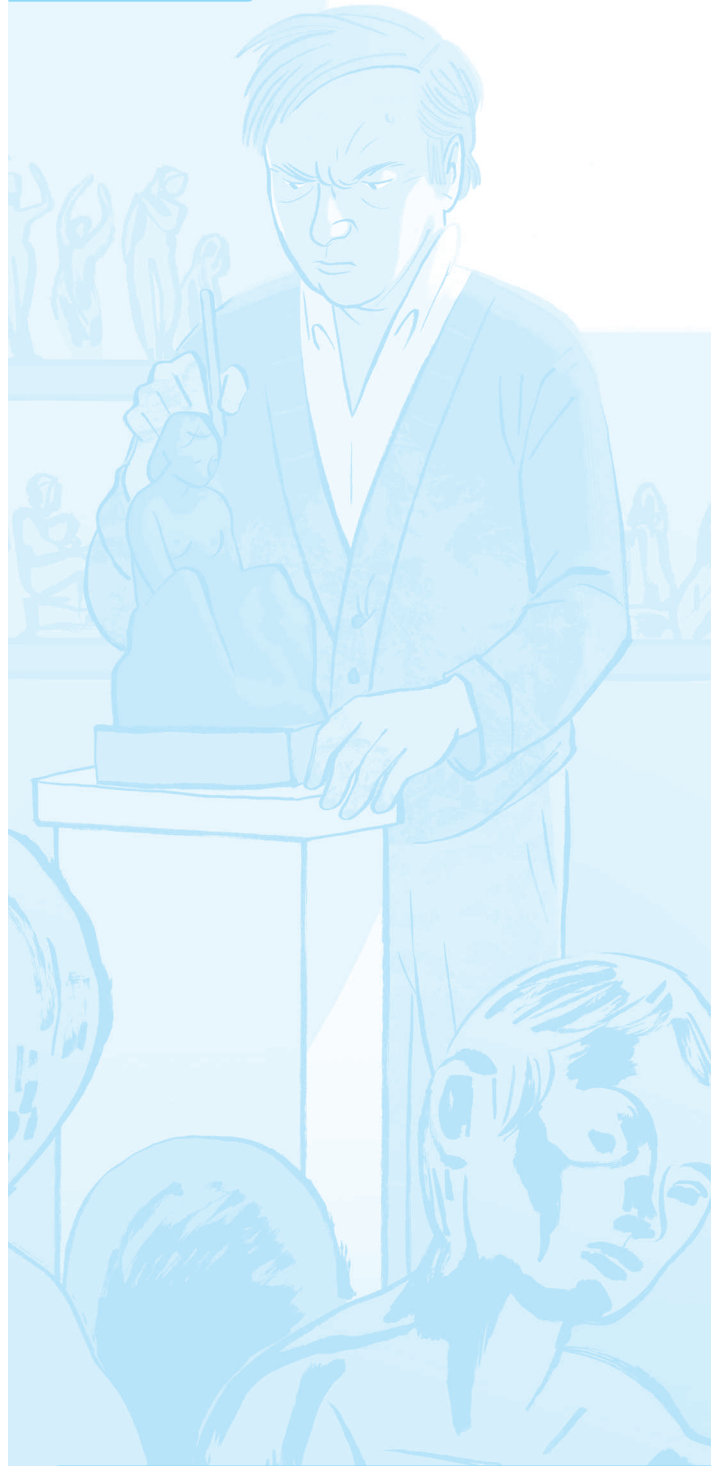

Destacada pintora, especializada en collage y vinculada al Surrealismo. Se trasladó a Francia, donde estudió en el Instituto de *Madame Lamie* en Argenteuil. En 1930 volvió a València, se casó y tuvo dos hijos. Durante la Guerra Civil, vivió en el exilio, recorriendo Francia y varios países de América Latina. Tras su divorcio, se casó con Eugenio Granell, con quien tuvo una hija. En 1956 se mudó a Nueva York, residiendo allí casi 30 años antes de regresar a España en 1985. Comenzó su carrera artística en Nueva York, creando obras con composiciones estudiadas y simbolismo profundo, abordando temas como la cosificación de la mujer, el consumo de drogas, los valores religiosos, el uso del burka y la identidad sexual, mediante figuras andróginas y recortes de revistas de moda, reflejando crítica social y de clase. Además, fue actriz de teatro en Puerto Rico y Nueva York, y colaboró en vestuarios para diversas producciones teatrales.

Destacada pintora, especialitzada en collage i vinculada al Surrealisme. Es traslladà a França, on va estudiar en l'Institut de *Madame Lamie* a Argenteuil. En 1930 va tornar a València, es va casar i va tindre dos fills. Acabada la Guerra Civil, va viure en l'exili, durant el qual va recórrer França i diversos països d'Amèrica Llatina. Després del seu divorci, es casà amb Eugenio Granell, amb qui tingué una filla. En 1956 es mudà a Nova York, on va viure quasi trenta anys, abans de tornar a Espanya en 1985. Va començar la seua carrera artística a Nova York, on va crear obres amb composicions estudiades i simbolisme profund en què abordava temes com la cosificació de la dona, el consum de drogues, els valors religiosos, l'ús del burca i la identitat sexual, mitjançant figures andrògines i retallades de revistes de moda, per a reflectir crítica social i de classe. A més, va ser actriu de teatre a Puerto Rico i Nova York, i va col·laborar en vestuaris per a diverses produccions teatrals.

A prominent painter, she specialised in collage and was linked to Surrealism. She moved to France, where she studied at *Madame Lamie's* Institute in Argenteuil. In 1930 she returned to Valencia, got married and had two children. During the Civil War, she lived in exile while she travelled around France and several Latin American countries. After her divorce, she married Eugenio Granell, with whom she had a daughter. In 1956 she moved to New York, where she lived for almost 30 years before returning to Spain in 1985. She began her artistic career in New York, creating works with studied compositions and deep symbolism, addressing themes such as the objectification of women, drug use, religious values, the use of the burka and sexual identity, through androgynous figures and cut-outs from fashion magazines, reflecting social and class criticism. She was also a theatre actress in Puerto Rico and New York, and she collaborated on costumes for various theatre productions.

✎ Julia Cejas

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE
SALVADOR OCTAVIO VICENT (1913-1999)

✎ Paula Costas

PRIMERA RENOVACIÓN | PRIMERA RENOVACIÓ | FIRST RENOVATION
AMPARO SEGARRA (1915-2007)

Nacido en el Grao, mostró desde niño su vocación artística. Comenzó en la Escuela de Artes y Oficios, pero la Guerra Civil interrumpió su formación y le obligó a luchar. Tras la guerra, se exilió en Francia, donde estuvo preso en campos de concentración. Su matrimonio con una ciudadana francesa le permitió residir allí durante quince años, combinando la pintura con otros oficios. Su primera etapa, nostálgico-expresionista, reflejaba su experiencia en guerra y exilio, con fuerte carga emocional. Al volver a España, evolucionó hacia un estilo llamado síntesis superrealista, usando madera, hierro y arena. En 1957, ganó el premio del Salón de Otoño del Ateneo Mercantil de València. Desde 1958, creó las integraciones, explorando la expresividad de materiales mediante técnicas de destrucción y reconstrucción con fuego y productos químicos. Posteriormente, desarrolló estructuras complejas llamadas *máquinas para el espíritu*, consolidando un estilo innovador y experimental.

Nascut al Grau, va mostrar des de menut la seua vocació artística. Va començar en l'Escola d'Arts i Oficis, però la Guerra Civil va interrompre la seua formació i el va obligar a lluitar. Després de la guerra, s'exilià a França, on va estar pres en camps de concentració. El seu matrimoni amb una ciutadana francesa li va permetre residir allí quinze anys, durant els quals va combinar la pintura amb altres oficis. La seua primera etapa, nostàlgicoexpressionista, reflectia la seua experiència en la guerra i l'exili, amb forta càrrega emocional. En tornar a Espanya, va evolucionar cap a un estil anomenat síntesi superrealista, per al qual usa fusta, ferro i arena. En 1957, guanyà el premi del Saló de Tardor de l'Ateneu Mercantil de València. Des de 1958, va crear les integracions, amb què explora l'expressivitat de materials mitjançant tècniques de destrucció i reconstrucció amb foc i productes químics. Posteriorment, va desenrotllar estructures complexes, anomenades *màquines per a l'esperit*, amb què va consolidar un estil innovador i experimental.

Born in El Grao, as a child he already revealed his artistic vocation. He enrolled in the School of Arts and Crafts, but the Civil War interrupted his training and forced him to fight. After the war, he went into exile in France, where he was imprisoned in concentration camps. When he married a French citizen, he was able to live there for fifteen years, during which he combined painting with other occupations. His first stage, nostalgic-expressionist, contained a strong emotional tone as it reflected his experience during the war and exile. Upon his return to Spain, his style evolved towards a so-called super-realist synthesis, based on the use of wood, iron and sand. In 1957, he won the prize at the Salón de Otoño of the Ateneo Mercantil de Valencia. Starting in 1958, he created integrations by exploring the expressiveness of materials using techniques of destruction and reconstruction with fire and chemical products. Later, he developed complex structures called *Spirit Machines*, thereby consolidating an innovative and experimental style.

Seudónimo de Fernando Antolí-Candela Piquer. Fue médico otorrinolaringólogo y escultor, pintor y cartelista. Procedente de una familia de médicos, desarrolló una doble trayectoria profesional, utilizando su seudónimo para diferenciar su actividad artística. Autodidacta, cultivó diversas disciplinas, entre ellas la escultura, la pintura, el cartelismo y la cerámica. Realizó numerosas obras públicas en València, entre las que destacan la *Cabeza del rey Jaume I* en la plaza de Zaragoza, la *Victoria de València* en la plaza de América, la cruz de término de la pista de Silla y una escultura en la entrada de la plaza de toros. A lo largo de su carrera recibió diversos reconocimientos, entre ellos la Medalla de Oro de la II Bienal de Arte de Zaragoza, la tercera medalla en la Exposición Nacional de Bellas Artes y el Gran Targa d'Oro de Turín. Trabajó hasta edad avanzada.

Pseudònim de Fernando Antolí-Candela Piquer. Va ser metge otorrinolaringòleg i escultor, pintor i cartellista. Procedent d'una família de metges, va desenrotllar una doble trajectòria professional, utilitzant el seu pseudònim per a diferenciar la seua activitat artística. Autodidacta, va cultivar diverses disciplines, entre d'altres l'escultura, la pintura, el cartellisme i la ceràmica. Va realitzar nombroses obres públiques a València, entre les quals destaquen el *Cap del rei Jaume I* en la plaça de Saragossa, la *Victòria de València* en la plaça d'Amèrica, la creu de terme de la pista de Silla i una escultura en l'entrada de la plaça de bous. Al llarg de la seua carrera va rebre diversos reconeixements, entre d'altres, la medalla d'or de la II Biennal d'Art de Saragossa, la tercera medalla en l'Exposició Nacional de Belles Arts i el Gran Targa d'Oro de Torí. Va treballar fins a una edat avançada.

The artistic name used by Fernando Antolí-Candela Piquer, he was an ENT doctor as well as a sculptor, painter and poster designer. Coming from a family of doctors, he pursued a dual professional career, adopting a pseudonym for his art practice. Self-taught, he worked across a range of disciplines, including sculpture, painting, poster design and ceramics. He produced numerous public works in Valencia, among them the *Head of King Jaume I* in Plaza de Zaragoza, the *Victory of Valencia* in Plaza de América, the municipal boundary cross on the Silla road, and a sculpture at the entrance to the bullring. Throughout his career he received several distinctions, including the Gold Medal at the Second Zaragoza Art Biennial, the Third Medal at the National Exhibition of Fine Arts, and the Gran Targa d'Oro in Turin. He remained active well into his old age.

 Steven Scicluna

NO FIGURATIVA | NON-FIGURATIVE

SALVADOR SORIA (1915-2010)

 Javier Lacasta Llácer

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

ANTONIO SACRAMENTO (1915-2016)

Artista de madre cubana y padre valenciano. Estudió Bellas Artes en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, participando en tertulias de escritores y poetas más reconocidos de la época. Tras casarse con el pintor Manolo Gil, fundaron los grupos de vanguardia *Grupo Z* y *Grupo Parpalló*. Enviudó y se refugió en la pintura, la literatura y la poesía, trabajando en murales, cuadros y grabados en madera. Su compromiso político la llevó a involucrarse en el Partido Comunista, por lo que fue recluida en cárceles de València, Madrid y Alcalá de Henares. Escribió *Vivir en las cárceles de Franco. Testimonio de una presa política*, publicado en 2007, en el que relata su experiencia. Tras su liberación, fue profesora de dibujo en diferentes institutos. Participó en exposiciones como la III Exposición de Arte Universitario, la I Bienal de Arte del Reino de València y el I Salón Mediterráneo.

Artista de mare cubana i pare valencià. Va estudiar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, i va participar en tertúlies d'escriptors i poetes més reconeguts de l'època. Després de casar-se amb el pintor Manolo Gil, van fundar els grups d'avantguarda *Grup Z* i *Grup Parpalló*. En enviuar es va refugiar en la pintura, la literatura i la poesia, treballant en murals, quadres i gravats en fusta. El seu compromís polític la va portar a involucrar-se en el Partit Comunista, per la qual cosa va ser reclosa en presons de València, Madrid i Alcalá de Henares. Escrigué *Vivir en las cárceles de Franco. Testimonio de una presa política*, publicat en 2007, en què relata la seua experiència. Després del seu alliberament, va ser professora de dibuix en diferents instituts. Va participar en exposicions com la III Exposició d'Art Universitari, la I Biennal d'Art del Regne de València i el I Saló Mediterrani.

Born to a Cuban mother and a Valencian father, she studied Fine Arts at the San Carlos School of Fine Arts, where she participated in gatherings of the most renowned writers and poets of the time. After marrying the painter Manolo Gil, they founded the avant-garde groups *Grupo Z* and *Grupo Parpalló*. When she became a widow, she took refuge in painting, literature and poetry, and worked on murals, paintings and wood engravings. Her political commitment led her to get involved in the Communist Party, for which she was later imprisoned in Valencia, Madrid and Alcalá de Henares. She wrote *Vivir en las cárceles de Franco: Testimonio de una presa política (Living in Franco's Prisons: Testimony of a Political Prisoner)*, published in 2007, in which she describes her experience. After her liberation, she taught drawing in different institutes. She participated in exhibitions such as the Third Exhibition of University Art, the First Biennial of Art of the Valencian kingdom and the First Mediterranean Exhibition.

Vinculado a la renovación artística de la segunda mitad del siglo XX. Desde joven mostró vocación por la escultura, iniciando su formación en la Escuela de Artesanos y en la Escuela de Artes y Oficios de València, para continuar después en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos. Con el tiempo sería profesor de esta institución y miembro numerario de la Real Academia de San Carlos desde 1979. Fue también miembro fundador del *Grupo Parpalló*. Su obra evolucionó desde un clasicismo estilizado hacia formas de mayor síntesis y cierta abstracción, manteniendo una fuerte referencia al humanismo renacentista. Viajó por Europa y América, donde entró en contacto con corrientes escultóricas contemporáneas y con artistas como Alberto Giacometti. Realizó numerosas esculturas públicas en València y otras ciudades.

Vinculat a la renovació artística de la segona mitat del segle XX. Des de jove va mostrar vocació per l'escultura, va iniciar la seua formació en l'Escola d'Artesans i en l'Escola d'Arts i Oficis de València per a continuar després en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles. Amb el temps seria professor d'esta institució i membre numerari de la Reial Acadèmia de Sant Carles des de 1979. Va ser també membre fundador del *Grup Parpalló*. La seua obra va evolucionar des d'un classicisme estilitzat cap a formes de major síntesi i una certa abstracció, mantenint una forta referència a l'humanisme renaixentista. Va viatjar per Europa i Amèrica, on va entrar en contacte amb corrents escultòrics contemporanis i amb artistes com Alberto Giacometti. Va realitzar nombroses escultures públiques a València i altres ciutats.

Closely associated with the artistic renewal of the second half of the twentieth century, he was drawn to sculpture from an early age. He trained at the School of Artisans and the School of Arts and Crafts in Valencia before continuing his studies at the San Carlos School of Fine Arts, where he later taught and became a member of the Royal Academy of San Carlos in 1979. He was also a founding member of *Grupo Parpalló*. His work evolved from a stylised classicism towards greater formal synthesis and a degree of abstraction, while maintaining a strong connection to Renaissance humanism. He travelled widely throughout Europe and America, coming into contact with contemporary sculptural movements and artists such as Alberto Giacometti. He produced numerous public sculptures in Valencia and other cities.

 Napol

LA RENOVACIÓN | LA RENOVACIÓ | THE RENOVATION

JACINTA GIL RONCALÉS (1917-2014)

 Esteban Hernández

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

JOSÉ ESTEVE EDO (1917-2015)

Pintor, decorador y muralista. Estudió en la Escuela de Artes y Oficios de la que fue catedrático de dibujo y director. Cursó pintura en la Escuela Superior de Bellas Artes en la que también impartió docencia. Gracias a la Beca de Pintura de la Diputación de València, viajó y residió en Granada, Sevilla, Madrid y Barcelona. Sus primeras obras abordaron cierto estilo neorrealista, resaltando el valor del dibujo y la composición junto a algunas otras de austeros bodegonos. Su evolución le impulsó hacia una pintura más experimental, centrada en series sobre La Albufera, El Saler y La Patacona con incursiones especiales en el paisaje volcánico de Lanzarote. Su tratamiento de la luz y el color aportó una visión innovadora, alejada del luminismo sorollista, simplificando y sintetizando elementos. Fue nombrado Académico de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos. El Ayuntamiento de València le otorgó el título de Hijo Predilecto de la ciudad en 2011. Dejó una importante huella en la pintura valenciana.

Pintor, decorador i muralista. Estudià en l'Escola d'Arts i Oficis, de la qual va ser catedràtic de dibuix i director. Cursà pintura en l'Escola Superior de Belles Arts, en què també va impartir docència. Gràcies a una beca de pintura de la Diputació de València, va viatjar i va viure a Granada, Sevilla, Madrid i Barcelona. Les seues primeres obres van abordar un cert estil neorealista, en què destaca el valor del dibuix i la composició, juntament amb algunes altres de bodegons austers. La seua evolució l'impulsà cap a una pintura més experimental, centrada en sèries sobre l'Albufera, el Saler i la Patacona, amb incursions especials en el paisatge volcànic de Lanzarote. El seu tractament de la llum i el color va aportar una visió innovadora, allunyada del luminisme sorollista, que simplifica i sintetitza elements. Fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles. L'Ajuntament de València li atorgà el títol de fill predilecte de la ciutat en 2011. Va deixar una empremta important en la pintura valenciana.

A painter, decorator and muralist, he studied at the School of Arts and Crafts, where he taught drawing and was director of the school. He studied painting at the School of Fine Arts, where he also taught. After receiving a painting scholarship from the Valencia Provincial Council, he travelled and lived in Granada, Seville, Madrid and Barcelona. His first works were somewhat neo-realist in style, emphasising the value of drawing and composition, in addition to various other austere still lifes. As he evolved, he progressed towards a more experimental style of painting, focusing on series on La Albufera, El Saler and La Patacona, with special incursions into the volcanic landscape of Lanzarote. The way he treated light and colour by simplifying and synthesising elements contributed an innovative vision that was quite different from that of Sorollista luminism. He was appointed Academician of the Royal Academy of Fine Arts of San Carlos. The Valencia City Council awarded him the title of Hijo Predilecto de la ciudad (Favourite Son of the city) in 2011. He made major contributions to Valencian painting.

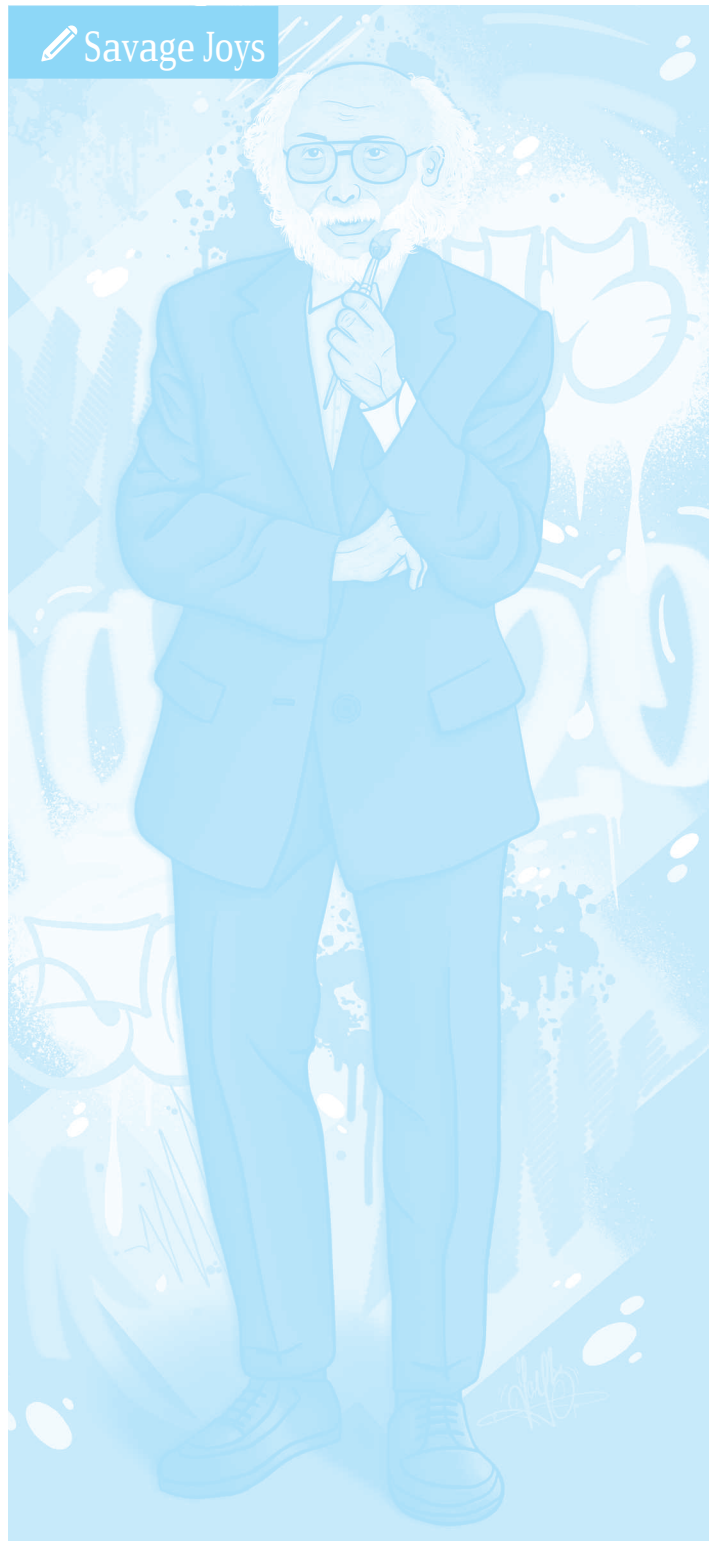

Pintor, escultor y grabador. Inició su formación en 1939 en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València, tras aprender el oficio junto a su padre, el escultor Alfonso Gabino. Gracias a diversas becas amplió estudios en Roma, París, Hamburgo y Nueva York, donde entró en contacto con las vanguardias internacionales y con artistas como Max Ernst, Archipenko o Calder. A partir de estas experiencias evolucionó desde una etapa figurativa hacia la abstracción geométrica y constructivista, incorporando materiales industriales y un lenguaje próximo a lo tecnológico. Fue también uno de los fundadores del *Grupo Parpalló*, que introdujo nuevos planteamientos artísticos en València durante los años cincuenta. Participó en exposiciones internacionales y recibió diversos galardones, entre ellos la Trienal de Milán y el Gran Premio de la Bienal Iberoamericana de La Habana. Su obra se conserva en museos y espacios públicos.

Pintor, escultor i gravador. Va iniciar la seua formació en 1939 en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València, després d'aprendre l'ofici amb el seu pare, l'escultor Alfonso Gabino. Gràcies a diverses beques va ampliar estudis a Roma, París, Hamburg i Nova York, on va entrar en contacte amb les avantguardes internacionals i amb artistes com Max Ernst, Calder o Archipenko. A partir d'estes experiències va evolucionar des d'una etapa figurativa cap a l'abstracció geomètrica i constructivista, amb incorporació de materials industrials i un llenguatge pròxim al tecnològic. També va ser un dels fundadors del *Grup Parpalló*, que va introduir nous plantejaments artístics a València durant els anys cinquanta. Va participar en exposicions internacionals i va rebre diversos guardons, entre d'altres, el gran premi de la Biennal Iberoamericana de l'Havana i la Triennal de Milà. La seua obra es conserva en museus i espais públics.

A painter, sculptor and printmaker, he enrolled at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia in 1939, after learning the craft alongside his father, the sculptor Alfonso Gabino. Thanks to a series of grants, he continued his studies in Rome, Paris, Hamburg and New York, where he came into contact with the international avant-gardes and artists such as Max Ernst, Calder and Archipenko. Following these experiences, he evolved from an early figurative phase towards geometric and constructivist abstraction, incorporating industrial materials and a visual language closely connected to technology. He was a founding member of the *Grupo Parpalló*, which introduced new artistic approaches in Valencia during the 1950s. He took part in numerous international exhibitions and won several distinctions, including the Grand Prize at the Ibero-American Biennial in Havana and at the Milan Triennale. His work is on view in museums and public spaces.

 Savage Joys

LA RENOVACIÓN | LA RENOVACIÓ | THE RENOVATION

FRANCISCO SEBASTIÁN (1920-2013)

 Soledad Bardají

ESCALERA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

AMADEO GABINO (1922-2004)

Su infancia estuvo marcada por la tristeza, la soledad y problemas de salud que le dejaron una debilidad constante. Desde joven, mostró interés por el arte, estudiando en la Escuela de Artes y Oficios de València y en la de Bellas Artes. En 1948, con una beca del SEU, viajó a París, donde se inspiró en Matisse, Braque, Kandinsky y Mondrian. De regreso en València, presentó obras abstractas que fueron rechazadas por público y crítica, lo que lo llevó a destruirlas y volver a París, donde conoció a Vasarely y Soto. En 1955 publicó el *Manifiesto de la luz*. De vuelta en España, exhibió en el Ateneo de Madrid y colaboró en el Museo de Arte Contemporáneo de Cuenca. Influenciado por el Cinetismo, desarrolló gouaches y relieves luminosos con luz y movimiento. En 1963 experimentó con la escultura en acero inoxidable. Considerado un pionero del arte abstracto español del siglo XX, recibió premios como la Medalla de Oro al Mérito de las Bellas Artes y el Príncipe de Asturias. Su obra se encuentra en colecciones de Europa, Asia y América.

La seua infància estigué marcada per la tristesa, la soledat i problemes de salut que li van deixar una debilitat constant. Des de jove, va mostrar interès per l'art i va estudiar en l'Escola d'Arts i Oficis de València i en la de Belles Arts. En 1948, amb una beca del SEU, viatjà a París, on es va inspirar en Matisse, Braque, Kandinsky i Mondrian. De retorn a València, presentà obres abstractes que van ser rebutjades per públic i crítica. Això el va portar a destruir-les i tornar a París, on va conèixer Vasarely i Soto. En 1955 publicà el *Manifest de la llum*. De tornada a Espanya, va exposar la seua obra en l'Ateneu de Madrid i va col·laborar en el Museu d'Art Contemporani de Conca. Influit pel cinetisme, va desenvolupar guaixos i relleus lluminosos amb llum i moviment. En 1963 va experimentar amb l'escultura en acer inoxidable. Considerat un pioner de l'art abstracte espanyol del segle XX, va rebre premis com la Medalla d'Or al Mèrit de les Belles Arts i el Príncep d'Astúries. La seua obra es troba en col·leccions d'Europa, Àsia i Amèrica.

His childhood was characterised by sadness, loneliness and health problems that made him constantly weak. From an early age, he showed an interest in art, and studied at the School of Arts and Crafts in Valencia and at the School of Fine Arts. With a grant from the SEU in 1948, he travelled to Paris and found inspiration in Matisse, Braque, Kandinsky and Mondrian. On his return to Valencia, he presented abstract works that were rejected by the public and critics, causing him to destroy them and return to Paris, where he met Vasarely and Soto. In 1955 he published the *Manifesto of light*. When he returned to Spain, he exhibited his work at the Ateneo in Madrid and collaborated with the Museum of Contemporary Art in Cuenca. He was influenced by Kineticism, and developed gouaches and luminous reliefs with light and movement. In 1963 he experimented with sculpture in stainless steel. Regarded as a pioneer of 20th century Spanish abstract art, he received awards such as the Gold Medal for the Fine Arts and the Prince of Asturias. His work can be found in collections in Europe, Asia and America.

Nacido en Burjassot, estudió en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, formándose en pintura y escultura. Rápidamente exploró nuevos lenguajes artísticos y se unió a iniciativas colectivas que buscaban renovar el panorama artístico en València, como el *Grupo Z*, que promovía la modernidad y la experimentación, y el *Grupo Parpalló*, uno de los movimientos más influyentes en la renovación artística de la posguerra. Comenzó con una pintura figurativa expresionista centrada en las formas humanas, evolucionando hacia la abstracción. Trabajó en grabado y escultura, explorando diversas técnicas y materiales, siempre buscando conectar con las vanguardias internacionales. Influído por el cubismo y la abstracción geométrica, mantuvo un vínculo con su tierra, reflejando elementos de la cultura mediterránea. A pesar de su temprana muerte, dejó un legado importante en la escena artística, siendo reconocido por críticos y artistas, y su obra ha sido reivindicada en múltiples exposiciones y estudios.

Nascut a Burjassot, va estudiar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, on es va formar en pintura i escultura. Ràpidament va explorar nous llenguatges artístics i es va unir a iniciatives col·lectives que buscaven renovar el panorama artístic a València, com el *Grup Z*, que promovia la modernitat i l'experimentació, i el *Grup Parpalló*, un dels moviments més influents en la renovació artística de la postguerra. Començà amb una pintura figurativa expressionista centrada en les formes humanes i va evolucionar cap a l'abstracció. Treballà en gravat i escultura, en què va explorar diverses tècniques i materials, sempre buscant connectar amb les avantguardes internacionals. Influit pel cubisme i l'abstracció geomètrica, va mantindre un vincle amb la seua terra, en què es reflectixen elements de la cultura mediterrània. Tot i morir prematurament, va deixar un llegat important en l'escena artística, reconegut per crítics i artistes, i la seua obra ha sigut reivindicada en múltiples exposicions i estudis.

Born in Burjassot, he studied at the San Carlos School of Fine Arts, specialising in painting and sculpture. He quickly explored new artistic languages and joined collective initiatives that sought to renew the artistic scene in Valencia, such as the *Z Group*, which promoted modernity and experimentation, and the *Grupo Parpalló*, one of the most influential movements in post-war artistic renewal. He began with expressionist figurative painting centred on human forms, and evolved towards abstraction. He worked in engraving and sculpture and explored various techniques and materials, always seeking to connect with the international avant-garde. Influenced by cubism and geometric abstraction, he maintained a link with his homeland by reflecting elements of Mediterranean culture. Despite his early death, he bequeathed an important legacy on the art scene and was well-known by critics and artists. His work has been highlighted in a number of exhibitions and studies.

 Canya

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

EUSEBIO SEMPERE (1923-1985)

 Elías Taño

LA RENOVACIÓN | LA RENOVACIÓ | THE RENOVATION

MANOLO GIL (1925-1957)

Nacido en Alcora, se trasladó a València en 1932. Estudió Magisterio y en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, y fue académico de la Real Academia de Bellas Artes desde 1975, presidiéndola desde 2006. Antes de terminar sus estudios se unió a *Los Siete*, grupo renovador que impulsó su carrera. Su obra inicial se centró en el paisajismo expresionista, reflejando la soledad de la naturaleza. Posteriormente, adoptó un enfoque constructivista influenciado por Mondrian y Malévich, explorando la belleza a través de la geometría y la razón, culminando en 1977 con la exposición *Forma y medida en el arte español actual* en la Biblioteca Nacional. Más tarde, volvió al paisajismo con su serie *El llac*, que valoró la Albufera, combinando técnica y lirismo para reflejar su riqueza natural. Como profesor en las facultades de Bellas Artes y Magisterio, promovió la incorporación del arte contemporáneo a la enseñanza.

Nascut a l'Alcora, es traslladà a València en 1932. Va estudiar Magisteri i en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles. Va ser acadèmic de la Reial Acadèmia de Belles Arts des de 1975 i va presidir-la des de 2006. Abans d'acabar els seus estudis es va unir *Als Set*, grup renovador que va impulsar la seua carrera. La seua obra inicial es va centrar en el paisatgisme expressionista, en què reflectix la soledat de la naturalesa. Posteriorment, va adoptar un enfocament constructivista influït per Mondrian i Malèvitx, a partir del qual explora la bellesa a través de la geometria i la raó, que culmina en 1977 amb l'exposició *Forma i mesura en l'art espanyol actual* en la Biblioteca Nacional. Més tard, va tornar al paisatgisme amb la seua sèrie *El llac*, que va valorar l'Albufera, i en què combinà tècnica i lirisme per a reflectir-ne la riquesa natural. Com a professor en les facultats de Belles Arts i Magisteri, va promoure la incorporació de l'art contemporani a l'ensenyança.

He was born in Alcora, and moved to Valencia in 1932. After studying to be a teacher and at the San Carlos School of Fine Arts, he became a member of the Royal Academy of Fine Arts in 1975 and has been its president since 2006. Before finishing his studies, he joined *Los Siete*, a renovationist group that propelled his career. His early work focused on expressionist landscape painting, reflecting the solitude of nature. Later, he adopted a constructivist approach under the influence of Mondrian and Malevich. He explored beauty through geometry and rationalism, culminating in 1977 with the exhibition *Forma y medida en el arte español actual* (*Form and Measure in Contemporary Spanish Art*) at the National Library. Later, he returned to landscape painting with his series *El llac*. By combining technique and lyricism, he reflected the natural richness of the Albufera. He was a lecturer in the Fine Arts and Teaching Departments, and he advocated introducing contemporary art into the curricula.

Desde joven, mostró inclinación por el arte, influido por su padre, pintor y profesor. A los 13 años ingresó en la Escuela de Artes y Oficios de València y en 1943 empezó en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos. Gracias a una beca, profundizó en su formación en la Residencia de Pintores de Granada. Su primera exposición individual fue en la Galería Mateu de València. Luego se trasladó a París, donde contactó con las vanguardias europeas, marcando su evolución hacia la abstracción. Residió en la Academia Española en Roma y en Holanda, ampliando su visión artística. Su obra, de carácter abstracto lírico, combina elementos figurativos con paisajes urbanos y escenas cotidianas, usando una paleta suave y técnica de transparencia. Recibió numerosos premios, incluido el de la UNESCO en la Bienal de Venecia. Su legado permanece en importantes colecciones y museos en España y Europa, siendo reconocido por su contribución a la abstracción lírica y su capacidad de fusionar figuración y abstracción de forma única.

Des de jove, va mostrar inclinació per l'art, influït per son pare, pintor i professor. Als 13 anys va ingressar en l'Escola d'Arts i Oficis de València i en 1943 va començar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles. Gràcies a una beca, va aprofundir en la seua formació en la Residència de Pintors de Granada. La seua primera exposició individual fou en la Galeria Mateu de València. Després es traslladà a París, on va contactar amb les avantguardes europees, que van marcar la seua evolució cap a l'abstracció. Residí en l'Acadèmia Espanyola a Roma i a Holanda, on va ampliar la seua visió artística. La seua obra, de caràcter abstracte líric, combina elements figuratius amb paisatges urbans i escenes quotidianes, usant una paleta suau i tècnica de transparència. Va rebre nombrosos premis, inclòs el de la UNESCO en la Biennal de Venècia. El seu llegat perdura en importants col·leccions i museus a Espanya i Europa, on va ser reconegut per la seua contribució a l'abstracció lírica i la seua capacitat de fusionar figuració i abstracció de manera única.

From an early age, he showed an inclination for art, undoubtedly due to the influence of his father who was a painter and teacher. When he was thirteen he enrolled at the School of Arts and Crafts in Valencia and in 1943 he started at the San Carlos School of Fine Arts. He received a scholarship to continue his studies at the Painters' Residence in Granada. His first individual exhibition was at the Galería Mateu in Valencia. After that he moved to Paris, where he discovered the European avant-garde, which marked his evolution towards abstraction. His artistic vision broadened during his residence at the Spanish Academy in Rome and in Holland. His lyrical abstract work combines figurative elements with urban landscapes and everyday scenes, using a soft palette and transparent technique. He received numerous awards, including the UNESCO prize at the Venice Biennale. His ability to uniquely fuse figurative and abstract art has earned him widespread acclaim in Spain and Europe for his contribution to lyrical abstraction.

 Lluïsa Penella

NO FIGURATIVA | NON-FIGURATIVE

JOAQUÍN MICHAVILA (1926-2016)

 Rafa Fonteriz

NO FIGURATIVA | NON-FIGURATIVE

HERNÁNDEZ MOMPÓ (1927-1992)

Se formó en las Escuelas de Bellas Artes de San Fernando de Madrid y en la de València, donde obtuvo el Premio del Estado Fin de Carrera. Inició su trayectoria en la pintura, disciplina en la que consiguió diversos premios, antes de orientarse definitivamente hacia la escultura. A partir de entonces adoptó el hierro como material principal, desarrollando una obra caracterizada por la síntesis formal, el dinamismo y la estilización de las formas orgánicas. Tras exponer en Nueva York y participar en el Pabellón Vaticano de la Feria Mundial de 1964, regresó a su localidad natal, desde donde impulsó una intensa actividad artística y de restauración arquitectónica. Fue miembro de la Real Academia de San Carlos de València y de la de San Luis de Zaragoza.

Es va formar en les escoles de belles arts de San Fernando de Madrid i de València, on va obtenir el premi de l'Estat de fi de carrera. Va iniciar la seua trajectòria en la pintura, una disciplina en la qual va guanyar diversos premis, abans d'orientar-se definitivament cap a l'escultura. A partir de llavors va adoptar el ferro com a material principal, i va dur a terme una obra caracteritzada per la síntesi formal, el dinamisme i l'estilització de les formes orgàniques. Després d'exposar a Nova York i participar en el Pavelló Vaticà de la Fira Mundial de 1964, va tornar a la seua localitat natal, des d'on va impulsar una intensa activitat artística i de restauració arquitectònica. Va ser membre de la Reial Acadèmia de Sant Carles de València i de la de San Luis de Saragossa.

He trained at the Schools of Fine Arts in Madrid and in Valencia, where he received the State Prize on graduating. He began his career as a painter, for which he won several awards before opting definitively for sculpture. From that point onwards, he adopted iron as his main material, developing a body of work characterised by formal synthesis, dynamism and the stylisation of organic forms. After exhibiting in New York and participating in the Vatican Pavilion at the 1964 World Fair, he returned to his hometown, where he remained actively involved in both artistic production and architectural restoration. He was a member of the Royal Academy of San Carlos in Valencia and the Royal Academy of San Luis in Zaragoza.

Fue un pintor, diseñador y escultor autodidacta, originario de una familia de comerciantes. En 1957 presentó su primera exposición en València, con dibujos de líneas continuas sin levantar el lápiz. La visita a la exposición *50 años de arte moderno en Bruselas* fue un punto de inflexión, donde descubrió obras de Boccioni, Brâncusi, González y Gabo. Se unió al *Grupo Parpalló* y decidió dedicarse principalmente a la escultura. Reconocido por sus obras abstractas que exploran espacio, luz y geometría, trabajó con acero y aluminio, creando piezas que interactúan con su entorno y mantienen influencias del Constructivismo. Recibió premios como el Premio de Honor Jaume I (1980) y el Premio Nacional de Artes Plásticas (1981). Su obra, presente en museos y espacios públicos, lo consagra como una figura clave en la escultura contemporánea española.

Va ser un pintor, dissenyador i escultor autodidacte, originari d'una família de comerciants. En 1957 va presentar la seua primera exposició a València, amb dibuixos de línies contínues sense alçar el llapis. La visita a l'exposició *50 anys d'art modern a Brussel·les* va ser un punt d'inflexió, on va descobrir obres de Boccioni, Brâncusi, González i Gabo. Es va unir al *Grup Parpalló* i va decidir dedicar-se principalment a l'escultura. Reconegut per les seues obres abstractes que exploren espai, llum i geometria, va treballar amb acer i alumini per a crear peces que interactuen amb el seu entorn i mantenen influències del Constructivisme. Va rebre premis com el Premi d'Honor Jaume I (1980) i el Premi Nacional d'Arts Plàstiques (1981). La seua obra, present en museus i espais públics, el consagra com una figura clau en l'escultura contemporània espanyola.

Born into a family of merchants, he was a self-taught painter, designer and sculptor. In 1957 he presented his first exhibition in Valencia, with continuous line drawings without lifting the pencil. His visit to the exhibition *50 years of modern art in Brussels* was a turning point, and he discovered works by Boccioni, Brâncusi, González and Gabo. He joined the *Grupo Parpalló* and decided to focus mainly on sculpture. He is known for his abstract works that explore space, light and geometry. He worked with steel and aluminium, creating pieces that interact with their surroundings while retaining Constructivist influences. He received awards such as the Premio de Honor Jaume I (1980) and the Premio Nacional de Artes Plásticas (1981). His work, present in museums and public spaces, establishes him as a key figure in Spanish contemporary sculpture.

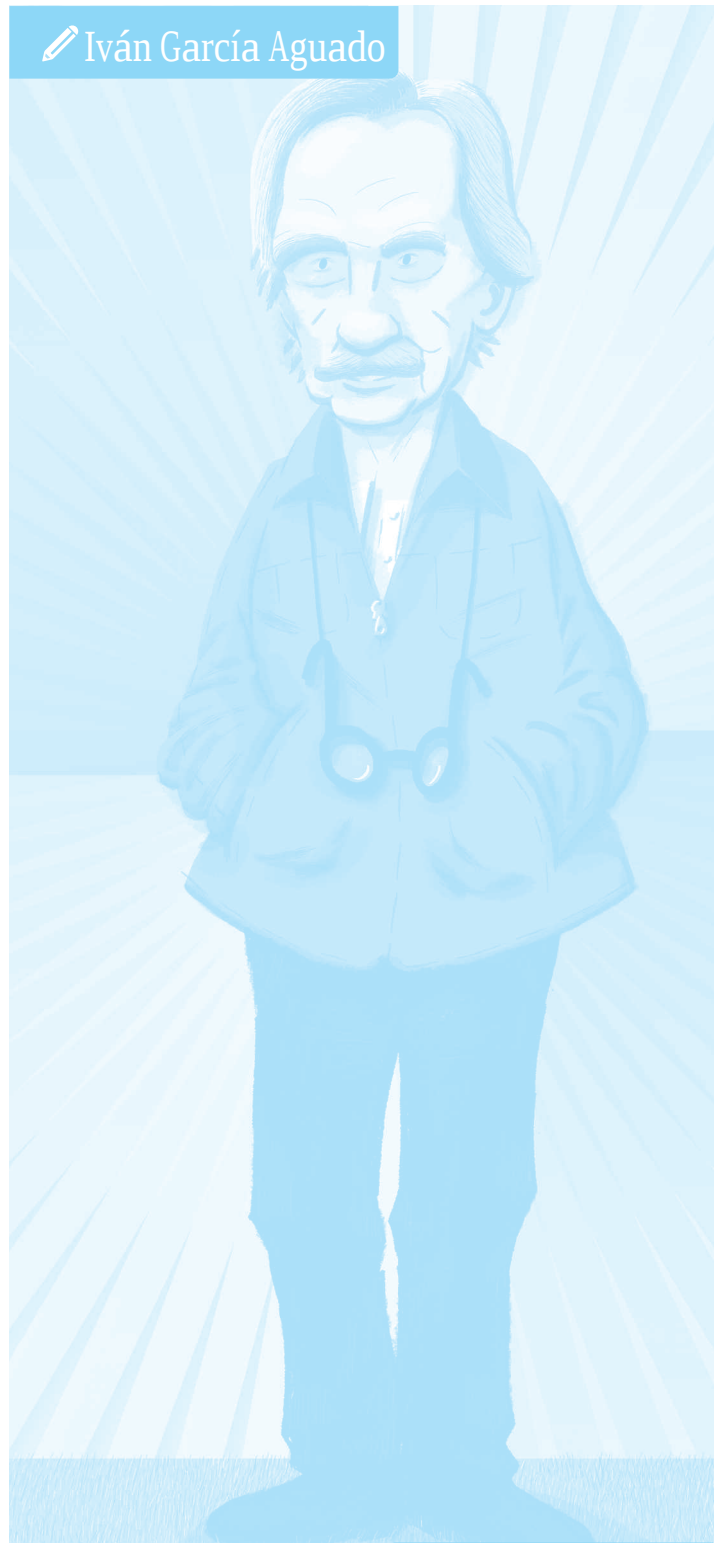
 Jordi Bayarri

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

JOSÉ GONZALVO VIVES (1929-2010)

 Iván García Aguado

ESCULTURA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

ANDREU ALFARO (1929-2012)

Nació en una família humil i des de jove va mostrar interès per l'art. Es va formar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles. La seua obra primerenca estigué marcada per les tensions socials i polítiques de la postguerra, usant l'art per a expressar les seues inquietuds. En els cinquanta, va participar en grups com *Els Set* i *Parpalló*, que buscaven renovar l'art des d'una perspectiva crítica enfront del franquisme. El seu treball destaca pel compromís polític i aborda temes com la repressió, la lluita per la llibertat i la solidaritat. Les seues composicions més famoses mostren figures humanes diminutes en multitud, que simbolitzen la força del col·lectiu contra l'opressió. Va utilitzar contrastos cromàtics i perspectives aèries que aporten moviment i dinamisme. Reconegut per la seua influència, el seu llegat transcendeix l'àmbit artístic i es convertix en referent de la memòria històrica i la lluita pels drets humans.

Born into a humble family, he showed an interest in art from an early age. He studied at the San Carlos School of Fine Arts. His early work was shaped by the social and political tensions of the post-war period, and he used art to express his unease. In the 1950s, he was involved in groups such as *Los Siete* and *Parpalló*. These groups aimed to renovate art from a critical perspective in response to Franco's regime. His work stands out for its political activism, addressing themes such as repression, the struggle for freedom and solidarity. His most famous compositions show tiny human figures in crowds, symbolising the strength of the collective against oppression. He used chromatic contrasts and aerial perspectives to provide dynamic movement. Renowned for his influential work, his legacy has transcended the artistic sphere, and he has since become a symbol of historical memory and the struggle for human rights.

José Iranzo Almonacid nació en Utiel y fue uno de los pioneros del *Pop Art* en España, introduciéndolo en los 60 y 70. Influido por su entorno y su abuelo, estudió arquitectura en Barcelona, desarrollando interés por las estructuras geométricas. Tras volver a València en 1954, trabajó en artes gráficas y publicidad, participando en exposiciones. A principios de los 60 fue uno de los fundadores del grupo *Estampa Popular* en un contexto antifranquista, con obras que evolucionaron hacia un estilo alienante y claustrofóbico. Su trayectoria se divide en varias fases: *Arte Pop* (1964-1967), con vínculo al *Equipo Crónica*; *Mec Art* y *Aislamientos* (1967-1985), fusionando sociología e innovación tecnológica; y *Geometría Lírica* (1985-1993), que combina geometría y sensibilidad poética. En 2021, la Fundación Anzo en València se encargó de conservar su legado, asegurando que su influencia perdure en futuras generaciones.

José Iranzo Almonesir va nèixer a Utiel i va ser un dels pioners del *Pop Art* a Espanya, que introduí en els seixanta i setanta. Influit pel seu entorn i el seu avi, va estudiar arquitectura a Barcelona i va desenvolupar interès per les estructures geomètriques. Després de tornar a València en 1954, va treballar en arts gràfiques i publicitat, i va participar en exposicions. A començaments dels seixanta fou un dels fundadors del grup *Estampa Popular*, en un context antifranquista, amb obres que van evolucionar cap a un estil alienador i claustrofòbic. La seua trajectòria es dividí en diverses fases: *Art Pop* (1964-1967), amb vincles amb l'*Equip Crònica*; *Mec Art* i *Aïllaments* (1967-1985), en què fusiona sociologia i innovació tecnològica, i *Geometria Lírica* (1985-1993), que combina geometria i sensibilitat poètica. En 2021, la Fundació Anzo a València es va encarregar de conservar el seu llegat, assegurant que la seua influència perdure en generacions futures.

Born in Utiel, José Iranzo Almonacid was a pioneer of Spanish Pop Art, which he introduced in the 60s and 70s. Initially influenced by his environment and his grandfather, he studied architecture in Barcelona and developed an interest in geometric structures. After returning to Valencia in 1954, he worked in graphic arts and advertising and participated in exhibitions. In the early 1960s, he was one of the founders of the *Estampa Popular* group in an anti-Franco context, with works that gradually evolved towards an alienating and claustrophobic style. His works can be divided into several stages: *Pop Art* (1964-1967), closely linked to *Equipo Crónica*; *Mec Art* and *Isolations* (1967-1985), fusing sociology and technological innovation; and *Lyrical Geometry* (1985-1993), combining geometry and poetic sensibility. In 2021, the Anzo Foundation in Valencia assumed responsibility for preserving his legacy, to ensure that his influence will live on in future generations.

 Jose Santaaulalia

PINTURA CRÍTICA | CRITICAL PAINTING

JUAN GENOVÉS (1930-2020)

 Claudia Cantador

NO FIGURATIVA | NON-FIGURATIVE

ANZO (1931-2006)

Conocida por su enfoque innovador en la pintura abstracta, su obra destaca por la interacción entre color, luz y textura. Conoció al historiador y crítico de arte Tomás Llorens en el estudio del pintor Vicente Cardells. Se casaron en Bremen en 1964 año en el que ambos colaboraron con *Estampa Popular* de València y participaron a su vez en las reuniones fundacionales del *Equipo Crónica*. Su lenguaje artístico se caracteriza por el uso de formas fluidas que invitan a la reflexión, explorando temas como la identidad, el tiempo o la percepción, con sencillez y serenidad visual. Utiliza técnicas mixtas, combinando acrílico, óleo y otros materiales para crear texturas y profundidad, logrando composiciones dinámicas y equilibradas. Participó en exposiciones nacionales e internacionales, siendo reconocida por su capacidad de transmitir emociones y experiencias visuales. Su legado la consolida como una figura clave del arte contemporáneo.

Coneguda pel seu enfocament innovador en la pintura abstracta, la seua obra destaca per la interacció entre color, llum i textura. Conegué l'historiador i crític d'art Tomàs Llorens en l'estudi del pintor Vicent Cardells. Es van casar a Bremen en 1964, any en què els dos van col·laborar amb *Estampa Popular* de València i van participar, al seu torn, en les reunions fundacionals de l'*Equip Crònica*. El seu llenguatge artístic es caracteritza per l'ús de formes fluïdes que conviden a la reflexió i que exploren temes com la identitat, el temps o la percepció, amb senzillesa i serenitat visual. Utilitza tècniques mixtes, combinant acrílic, oli i altres materials, per a crear textures i profunditat amb què aconseguix composicions dinàmiques i equilibrades. Va participar en exposicions nacionals i internacionals, en què fou reconeguda per la seua capacitat de transmetre emocions i experiències visuals. El seu llegat la consolida com una figura clau de l'art contemporani.

She is known for her innovative approach to abstract painting, and her work stands out for its interaction among colour, light and texture. At the painter Vicente Cardells' studio, she met the art historian and critic Tomás Llorens. They married in Bremen in 1964. That same year they both collaborated with *Estampa Popular* of Valencia and participated in the initial meetings of *Equipo Crónica*. Her artistic language is characterised by the use of fluid, thought-provoking forms, as she explores themes such as identity, time and perception, with simplicity and visual serenity. Her mixed techniques combine acrylic, oil and other materials to create textures and depth, achieving dynamic and balanced compositions. She participated in both national and international exhibitions. She is well known for her ability to transmit emotions and visual experiences, and her legacy has made her a key figure in contemporary art.

Se formó inicialmente con su padre, Josep María Bayarri, escultor y académico de San Carlos. Tras cursar el bachillerato inició sus estudios artísticos en la Escuela de Artes y Oficios de Vaència, donde se ejerció especialmente en el dibujo. En 1947 ingresó en la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de València para especializarse en escultura, concluyendo sus estudios en 1952 con el Premio Extraordinario de Fin de Carrera. A lo largo de su trayectoria recibió numerosos reconocimientos. Fue galardonado en tres ocasiones con la Medalla Nacional de Escultura y obtuvo la Medalla de Oro en Indian Hill. En 1989 fue nombrado académico numerario de la Real Academia de San Carlos, institución de la que fue vicepresidente entre 2001 y 2002. Recibió también la Medalla de Oro del Círculo de Bellas Artes de València y la Distinción al Mérito Cultural de la Generalitat Valenciana.

Es va formar inicialment amb el seu pare, Josep Maria Bayarri, escultor i acadèmic de Sant Carles. Després de cursar el Batxillerat va iniciar els seus estudis artístics en l'Escola d'Arts i Oficis de València, on es va exercitar especialment en el dibuix. En 1947 va ingressar en la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València per a especialitzar-se en escultura, conclou els seus estudis en 1952 amb el Premi Extraordinari de Fi de Carrera. Al llarg de la seua trajectòria va rebre nombrosos reconeixements. Va ser guardonat en tres ocasions amb la Medalla Nacional d'Escultura i va obtindre la medalla d'or en Indian Hill. En 1989 va ser nomenat acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Sant Carles, institució de la qual va ser vicepresident entre 2001 i 2002. Va rebre també la medalla d'or del Cercle de Belles Arts de València i la Distinció al Mèrit Cultural de la Generalitat Valenciana.

He initially trained under his father, Josep María Bayarri, a sculptor and member of the San Carlos Academy. After his secondary education, he began studying at the School of Arts and Crafts in Valencia, where he devoted particular attention to drawing. In 1947 he enrolled at the Royal Academy of Fine Arts of San Carlos in Valencia, specialising in sculpture, graduating with top honours in 1952. He earned numerous distinctions throughout his career. He was awarded the National Sculpture Medal on three occasions and received the Gold Medal at Indian Hill. In 1989 he became a member of the Royal Academy of San Carlos, serving as vice-president between 2001 and 2002. He also received the Gold Medal of the Círculo de Bellas Artes of Valencia and the Cultural Merit Distinction of the Generalitat Valenciana.

✎ Silvia López

PINTURA CRÍTICA | CRITICAL PAINTING

ANA PETERS IVERT (1932-2012)

✎ Raúl Salazar

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

NASSIO BAYARRI (1932-2023)

Estudió en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, donde desarrolló una sólida base técnica y conceptual. Su obra abarca desde el arte figurativo hasta el abstracto, reflejando su interés por la figura humana, la naturaleza y la introspección. Influenciado por Velázquez, Goya, el Cubismo y el Surrealismo, exploró también el Futurismo, *Op Art* y el Informalismo, pero se consolidó en el Pop Art, y su creación, el *Grotesh Art*. Utilizó color, textura y espacio para comunicar emociones profundas, experimentando con óleo, acuarela, collage y grabado. Sus composiciones transmiten sensaciones de expansión y unidad, con elementos que trascienden los límites del lienzo. Participó en exposiciones nacionales e internacionales, recibiendo reconocimientos diversos. Su filosofía artística valora la subjetividad y la reflexión personal, convirtiéndose en una figura clave del arte contemporáneo en España.

Va estudiar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, on va desenvolupar una sòlida base tècnica i conceptual. La seua obra abasta des de l'art figuratiu fins a l'abstracte, i reflectix el seu interès per la figura humana, la naturalesa i la introspecció. Inlluït per Velázquez, Goya, el Cubisme i el Surrealisme, va explorar també el Futurisme, l'*Op Art* i l'Informalisme, però es va consolidar en el Pop Art, i la seua creació, el *Grotesc Art*. Va utilitzar color, textura i espai per a comunicar emocions profundes, experimentant amb oli, aquarel·la, collage i gravat. Les seues composicions transmeten sensacions d'expansió i unitat, amb elements que transcendixen els límits del llenç. Va participar en exposicions nacionals i internacionals, en què rebé reconeixements diversos. La seua filosofia artística valora la subjectivitat i la reflexió personal, i es va convertir en una figura clau de l'art contemporani a Espanya.

He studied at the San Carlos School of Fine Arts, where he developed a solid technical and conceptual base. His work, ranging from figurative to abstract art, reflects his interest in the human figure, nature and introspection. Influenced by Velázquez, Goya, Cubism and Surrealism, his work explored Futurism, Op Art and Informalism, but he excelled in Pop Art and in his creation, *Grotesh Art*. Using colour, texture and space to communicate deep emotions, he experimented with oil, watercolour, collage and printmaking. His compositions convey sensations of expansion and unity, featuring elements that transcend the limits of the canvas. He participated in national and international exhibitions, and received numerous awards. His artistic philosophy values subjectivity and personal reflection, and he has become a key figure in contemporary Spanish art.

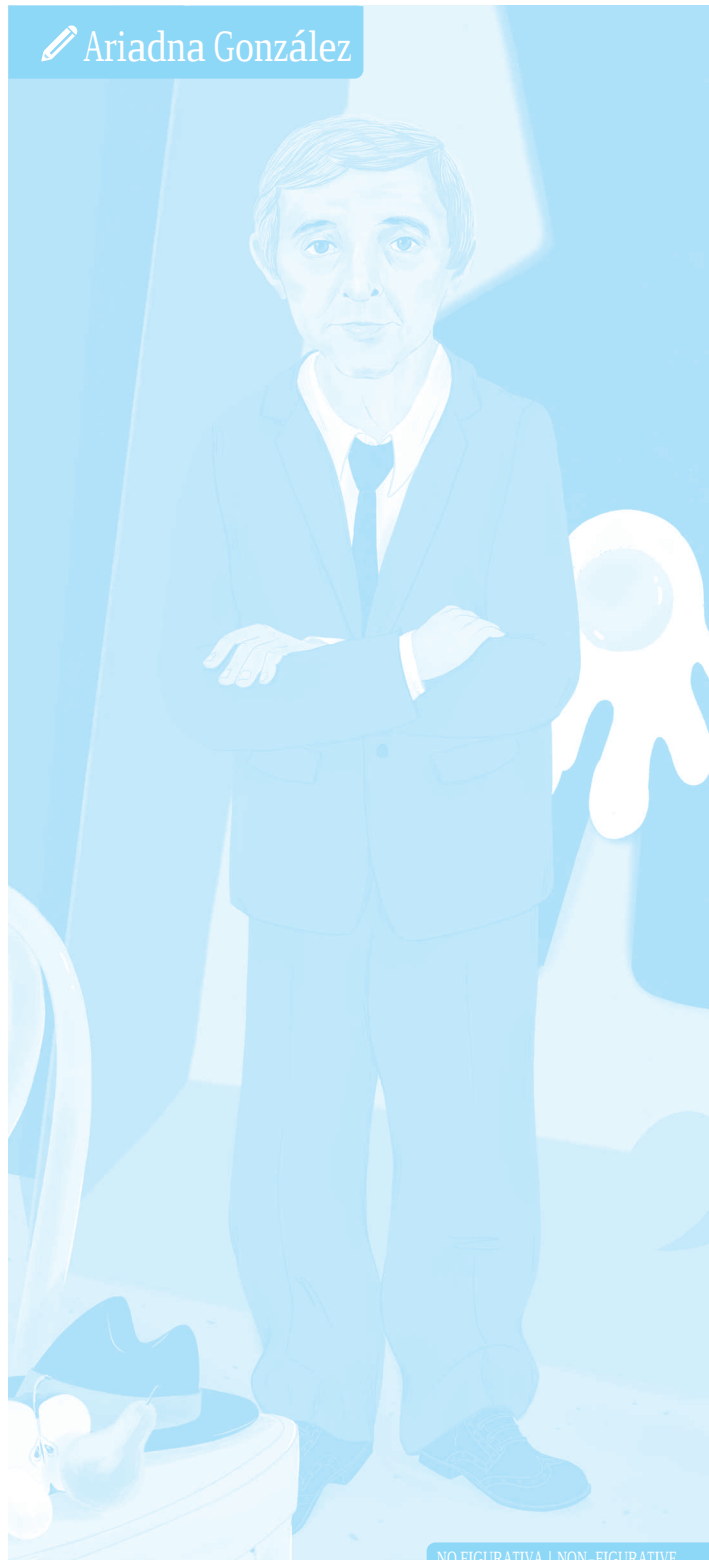

Escultor y pintor español destacado por su intensa actividad artística y el reconocimiento obtenido tanto en España como en el ámbito internacional desde la segunda mitad del siglo XX. Realizó sus estudios en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos de València, donde obtuvo el título de Profesor de Dibujo en 1957, la licenciatura en 1981 y el doctorado en Bellas Artes por la Universidad Politécnica de València en 1989. Amplió su formación durante varios años en Stuttgart y posteriormente en París y Roma. Desarrolló también una amplia labor docente como profesor titular del Departamento de Escultura de la Facultad de Bellas Artes de València entre 1990 y 2007. A lo largo de su trayectoria recibió numerosos premios y distinciones artísticas, entre ellos diversas medallas en el Salón de Marzo de València y el Premio Senyera del Ayuntamiento. Su obra se conserva en museos, galerías y colecciones internacionales.

Escultor i pintor espanyol destacat per la seua intensa activitat artística i el reconeixement obtingut tant a Espanya com en l'àmbit internacional des de la segona mitat del segle XX. Va realitzar els seus estudis en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles de València, on va obtindre el títol de Professor de Dibuix en 1957, la llicenciatura en 1981 i el doctorat en Belles Arts per la Universitat Politècnica de València en 1989. Va ampliar la seua formació durant diversos anys a Stuttgart i posteriorment a París i Roma. Va desenvolupar també una àmplia labor docent com a professor titular del Departament d'Escultura de la Facultat de Belles Arts de València entre 1990 i 2007. Al llarg de la seua trajectòria va rebre nombrosos premis i distincions artístiques, entre d'altres, diverses medalles en el Saló de Març de València i el Premi Senyera de l'Ajuntament. La seua obra es conserva en museus, galeries i col·leccions internacionals.

Spanish sculptor and painter noted for his prolific output and for the recognition he achieved both in Spain and internationally from the second half of the twentieth century onwards. He studied at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia, where he went on to teach Drawing in 1957, later completing a degree in 1981 and a doctorate in Fine Arts at the Polytechnic University of Valencia in 1989. He furthered his training during several years in Stuttgart and later in Paris and Rome. He also pursued an extensive teaching career, as senior lecturer in the Department of Sculpture at the Faculty of Fine Arts in Valencia between 1990 and 2007. Throughout his career he won numerous awards and distinctions, including several medals at Salón de Marzo in Valencia and the Senyera Prize awarded by the Valencia City Council. His work is included in museums, galleries and international collections.

 Ariadna González

NO FIGURATIVA | NON-FIGURATIVE

ANDRÉS CILLERO (1934-1993)

 Max Vento

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

ALFONSO PÉREZ PLAZA (1936-2013)

Ceramista, escultor y pintor. Inició su formación artística bajo la influencia de Alfonso Blat, de quien aprendió el dominio técnico del esmalte y el interés por la investigación en cerámica. En 1958 obtuvo el título de profesor de dibujo en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València. Posteriormente se especializó en cerámica en la Escuela de Artes Aplicadas de València y se licenció en Bellas Artes en 1982. Desarrolló una amplia trayectoria docente durante más de tres décadas, compaginada con una intensa actividad artística. Desde 1964 expuso su obra en España y en diversos países europeos y asiáticos. Su trabajo contribuyó a renovar el lenguaje de la cerámica contemporánea, explorando nuevas posibilidades formales y técnicas. Fue miembro de la Academia Internacional de la Cerámica desde 1979 y académico de número de la Real Academia de San Carlos de València desde 1983.

Ceramista, escultor i pintor. Va iniciar la seua formació artística amb la influència d'Alfonso Blat, de qui va aprendre el domini tècnic de l'esmalt i l'interés per la investigació en ceràmica. En 1958 va obtenir el títol de professor de dibuix en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València. Posteriorment, es va especialitzar en ceràmica en l'Escola d'Arts Aplicades de València i es va llicenciar en Belles Arts en 1982. Va desenrotllar una àmplia trajectòria docent durant més de tres dècades, compaginada amb una intensa activitat artística. Des de 1964 va exposar la seua obra a Espanya i en diversos països europeus i asiàtics. El seu treball va contribuir a renovar el llenguatge de la ceràmica contemporània, explorant noves possibilitats formals i tècniques. Va ser membre de l'Acadèmia Internacional de la Ceràmica des de 1979 i acadèmic de número de la Reial Acadèmia de Sant Carles de València des de 1983.

Ceramic artist, sculptor and painter, who started training under Alfonso Blat, from whom he learned both the technical mastery of glazing and an interest in experimentation within ceramics. In 1958 he became a drawing teacher at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia. He later specialised in ceramics at the School of Applied Arts in Valencia and completed a degree in Fine Arts in 1982. Besides his career as a teacher for more than three decades, he was also a prolific artist. From 1964 onwards, he exhibited his work throughout Spain and in several European and Asian countries. His work was instrumental in the renewal of contemporary ceramics through the exploration of new formal and technical possibilities. He became a member of the International Academy of Ceramics in 1979 and a member of the Royal Academy of San Carlos in Valencia in 1983.

Inició su formación en las Escuelas de Artes y Oficios y de Bellas Artes de San Carlos de València, en un contexto marcado por el aprendizaje artesanal en el taller familiar de joyería, que influyó en su atención al detalle, la materialidad y el tratamiento del volumen. Entre 1959 y 1969 residió en París, donde amplió estudios en la Escuela de Bellas Artes bajo la dirección de Jean Souverbie. Durante este periodo desarrolló una actividad profesional diversa como diseñador, ilustrador y realizador de animación, al tiempo que consolidaba un lenguaje plástico con una marcada sensibilidad estructural y espacial, cercana a planteamientos escultóricos. Fue miembro fundador de *Estampa Popular* en 1964, participando activamente en sus iniciativas y organizando su proyección internacional. A su regreso a València en 1969 continuó su trayectoria artística, integrando en su obra gráfica y pictórica una constante preocupación por la forma, el relieve y la construcción del espacio.

Va iniciar la seua formació en les escoles d'arts i oficis i de belles arts de Sant Carles de València, en un context marcat per l'aprenentatge artesanal en el taller familiar de joieria, que va influir en la seua atenció al detall, la materialitat i el tractament del volum. Entre 1959 i 1969 va residir a París, on va ampliar estudis en l'Escola de Belles Arts amb la direcció de Jean Souverbie. Durant este període va desenrotllar una activitat professional diversa com a dissenyador, il·lustrador i realitzador d'animació, al mateix temps que consolidava un llenguatge plàstic amb una marcada sensibilitat estructural i espacial, pròxima a plantejaments escultòrics. Va ser membre fundador d'*Estampa Popular* en 1964, va participar activament en les seues iniciatives i va organitzar la seua projecció internacional. En tornar a València en 1969 va continuar la seua trajectòria artística, integrant en la seua obra gràfica i pictòrica una constant preocupació per la forma, el relleu i la construcció de l'espai.

He studied at the School of Arts and Crafts and the San Carlos School of Fine Arts in Valencia, building on the craft skills he learned in his family's jewellery workshop, an experience that influenced his attention to detail, materials and treatment of volume. Between 1959 and 1969 he lived in Paris, where he continued his studies at the École des Beaux-Arts under the direction of Jean Souverbie. During this period he worked as a designer, illustrator and animation artist, which helped him to consolidate a personal visual language marked by a strong structural and spatial sensibility, close to sculptural concerns. In 1964 he was a founding member of *Estampa Popular*, taking an active role in its initiatives and international projection. After returning to Valencia in 1969, he continued his artistic career, integrating an ongoing concern with form, relief and the construction of space into his graphic and pictorial work.

✎ Beatriz Quesada

ESCULTURA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

ENRIC MESTRE (1936-2026)

✎ Fedde Carroza

REVOLUCIÓN FIGURATIVA | REVOLUCIÓ FIGURATIVA | RENEWAL IN FIGURATIVE SCULPTURE

JOSÉ MARÍA GORRÍS (1937-1999)

Estudió en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos. Pronto consiguió premios y distinciones y expuso con el grupo *Arte Actual*. Realizó escenografías teatrales en España y Suiza y colaboró como ilustrador en revistas, sobre todo del extranjero. En 1964 fue seleccionado, junto con Manolo Valdés para participar en la exposición *España libre*, itinerante por Italia, entablando una relación de amistad y colaboración. Ese mismo año crean, junto con otros artistas valencianos, el grupo de grabado *Estampa Popular* de València y paralelamente el de pintura *Equipo Crónica* al que se sumará Juan Antonio Toledo. Realizaron un tipo de arte con estética realista y comprometido al servicio de la sociedad. Su obra se caracteriza por el empleo de tintas planas y el uso de un lenguaje visual procedente de los medios de comunicación de masas, reconocibles por el espectador. Todo ello los aproximaba al *Pop Art*, aunque la obra del *Equipo Crónica* posee una componente de crítica social que lo distanciaba del mismo.

Va estudiar en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles. Prompte va aconseguir premis i distincions i va exposar amb el grup *Art Actual*. Feu escenografies teatrals a Espanya i Suïssa, i col·laborà com a il·lustrador en revistes, sobretot de l'estranger. En 1964 va ser seleccionat per a participar en l'exposició *Espanya lliure*, itinerant per Itàlia, juntament amb Manolo Valdés, amb qui entaulà una relació d'amistat i col·laboració. Eixe mateix any creen, juntament amb altres artistes valencians, el grup de gravat *Estampa Popular* de València i, paral·lelament, el de pintura *Equip Crònica*, al qual se sumará Joan Antoni Toledo. Van fer un tipus d'art amb estètica realista i compromés al servei de la societat. La seua obra es caracteritza per l'ús de tintes planes i l'ús d'un llenguatge visual procedent dels mitjans de comunicació de massa, recognoscibles per l'espectador. Tot això els aproximava al *Pop Art*, encara que l'obra de l'*Equip Crònica* posseïx un component de crítica social que el distanciava d'este.

He studied at the San Carlos School of Fine Arts. Early on he won prizes and distinctions and exhibited his work with the group *Arte Actual*. He created theatrical scenes in Spain and Switzerland and collaborated as an illustrator in magazines, especially abroad. In 1964, he and Manolo Valdés were selected to take part in the exhibition *España libre* on tour in Italy. Their friendship and collaboration developed. That same year they created the printmaking group *Estampa Popular* of Valencia, together with other Valencian artists. Simultaneously, they founded the painting group *Equipo Crónica*, which Juan Antonio Toledo also joined. Their art was realistic in aesthetic and committed to serving society. Their art was easily recognised by the use of flat inks and a visual language derived from the mass media. All these elements related them to *Pop Art*, although *Equipo Crónica's* work has the added component of social criticism that makes it unique.

Inició sus estudios en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos y continuó en Madrid, aunque no los concluyó formalmente. Su pasión y dedicación le permitieron crear un estilo propio, explorando dibujo, pintura y grabado con técnicas variadas. Su obra refleja un fuerte compromiso social y político, con una crítica a la realidad de España durante la dictadura franquista y la transición democrática, llegando a formar parte del grupo artístico *Equipo Crónica*, del que pronto se desligó. De estética figurativa y expresionista, utilizó el color y la forma para transmitir emociones y mensajes profundos, fusionando elementos tradicionales con enfoques contemporáneos. Participó en numerosas exposiciones en España y el extranjero, y su obra forma parte de colecciones públicas y privadas. Su legado perdura como testimonio de una época y ejemplo de arte comprometido y de calidad.

Va iniciar els seus estudis en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles i va continuar a Madrid, encara que no els va concloure formalment. La seua passió i dedicació li van permetre crear un estil propi, en què explora dibuix, pintura i gravat amb tècniques variades. La seua obra reflectix un fort compromís social i polític, amb una crítica a la realitat d'Espanya durant la dictadura franquista i la transició democràtica, i arribà a formar part del grup artístic *Equip Crònica*, del qual prompte es deslligà. D'estètica figurativa i expressionista, va utilitzar el color i la forma per a transmetre emocions i missatges profunds, fusionant elements tradicionals amb enfocaments contemporanis. Va participar en nombroses exposicions a Espanya i l'estranger, i la seua obra forma part de col·leccions públiques i privades. El seu llegat perdura com a testimoni d'una època i exemple d'art compromés i de qualitat.

Beginning his studies at the San Carlos School of Fine Arts, he continued his education in Madrid, although he never formally completed them. With a passion and dedication that led him to create his own style, he experimented with drawing, painting and engraving using a variety of techniques. His work reflects a strong social and political commitment. He criticised the reality of Spain during the Franco dictatorship and its transition to democracy. He became a member of the artistic group *Equipo Crónica*, although his involvement was short-lived. His figurative and expressionist aesthetic used colour and form to convey deep emotions and messages, and he often blended traditional elements with contemporary perspectives. He took part in numerous exhibitions in Spain and abroad, and his work is included in public and private collections. His legacy endures as a lasting testimony to an era and an example of committed, quality art.

✎ Beatriz Adela

PINTURA CRÍTICA | CRITICAL PAINTING

RAFAEL SOLBES (1940-1981)

✎ Jordi Gamón Blanch

PINTURA CRÍTICA | CRITICAL PAINTING

JOAN ANTONI TOLEDO (1940-1995)

Destacado pintor y diseñador gráfico, fue reconocido por su compromiso social y político en el arte. Hijo del escultor Tónico Ballester y sobrino del cartelista Josep Renau, su entorno familiar influyó en su formación artística. En 1966, fundó junto a Joan Cardells el *Equipo Realidad*, colectivo que utilizó el lenguaje del *Pop Art* para reflejar una vertiente comprometida y social. Tras su disolución en los ochenta, continuó pintando en la intimidad, alejándose del mercado, pero sin abandonar su práctica. Vivió en ciudades como Ciudad de México, Roma y Los Ángeles, experiencias que enriquecieron su discurso artístico. En 2013, regresó a la escena con la exposición *Inclasificable* en la Galería Punto, donde mostró obras producidas desde los setenta. Es curioso que, cuando le preguntaban por el arte, solía contestar *me gusta pintar pero no ser pintor*.

Destacat pintor i dissenyador gràfic, va ser reconegut pel seu compromís social i polític en l'art. Fill de l'escultor Tònic Ballester i nebot del cartellista Josep Renau, el seu entorn familiar influí en la seua formació artística. En 1966, fundà, juntament amb Joan Cardells, l'*Equip Realitat*, col·lectiu que va utilitzar el llenguatge del *Pop Art* per a reflectir un vessant compromès i social. Després de dissoldre's en els huitanta, va continuar pintant en la intimitat, allunyant-se del mercat, però sense abandonar-ne la pràctica. Va viure en ciutats com ara Ciutat de Mèxic, Roma i Los Angeles, experiències que van enriquir el seu discurs artístic. En 2013, tornà a l'escena amb l'exposició *Inclasificable* en la galeria Punto, on mostrà obres produïdes des dels setanta. És curiós que, quan li preguntaven per l'art, solia contestar *M'agrada pintar, però no ser pintor*.

An outstanding painter and graphic designer, he was renowned for his social and political commitment in art. As the son of the sculptor Tónico Ballester and nephew of the poster artist Josep Renau, his family background influenced his artistic training. In 1966, he and Joan Cardells founded *Equipo Realidad*, a group that used the language of *Pop Art* to reflect a committed and social aspect. After it disbanded in the 1980s, he continued to paint privately, distancing himself from the business, although he never abandoned his practice. He lived in diverse cities such as Mexico City, Rome and Los Angeles, and these experiences enriched his artistic discourse. In 2013, he returned to the scene with the exhibition *Inclasificable* (Unclassifiable) at the Galería Punto, where he showed works that had been produced starting in the 1970s. Interestingly enough, when asked about art, he used to answer, *I like to paint but I don't like being a painter*.

Se formó en la Escuela de Bellas Artes de San Carlos de València y en la de San Fernando de Madrid. Fue fundador del grupo *Antes del Arte* (1968-1969) y posteriormente del *Grupo Bulto* (1974-1976). Desarrolló también una amplia actividad docente en la Universidad Politécnica de València y en la Universidad Complutense de Madrid. Fue presidente del Círculo de Bellas Artes de València y miembro del Consejo Valenciano de Cultura. Su obra inicial se vinculó al constructivismo y al arte cinético, articulada en sistemas modulares que denominó *Sistema generador de configuraciones espaciales*, donde investigó las relaciones entre forma, módulo y espacio. Tras una etapa cercana al realismo social en los años setenta, retomó el lenguaje constructivo con la serie *Mediterránea* (1983), caracterizada por la simplificación geométrica. En sus últimos trabajos desarrolló instalaciones espaciales que invitan al espectador a recorrer la obra como experiencia estética y reflexiva.

Es va formar en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València i en la de San Fernando de Madrid. Va ser fundador del grup *Antes del Arte* (1968-1969) i posteriorment del *Grupo Bulto* (1974-1976). Va desenvolupar també una àmplia activitat docent en la Universitat Politècnica de València i en la Universitat Complutense de Madrid. Va ser president del Cercle de Belles Arts de València i membre del Consell Valencià de Cultura. La seua obra inicial es va vincular al constructivisme i a l'art cinètic, articulada en sistemes modulars que va denominar *Sistema generador de configuracions espacials*, amb què va investigar les relacions entre forma, mòdul i espai. Després d'una etapa pròxima al realisme social en els anys setanta, va reprendre el llenguatge constructiu amb la sèrie *Mediterrània* (1983), caracteritzada per la simplificació geomètrica. En els seus últims treballs va desenvolupar instal·lacions espacials que conviden a l'espectador a recórrer l'obra com a experiència estètica i reflexiva.

He trained at the San Carlos School of Fine Arts in Valencia and at the San Fernando School of Fine Arts in Madrid. He was a founding member of the *Antes del Arte* group (1968-1969) and later of the *Bulto Group* (1974-1976). In parallel with his art practice, he pursued an extensive teaching career at the Polytechnic University of Valencia and the Complutense University of Madrid. He was president of the Círculo de Bellas Artes of Valencia and a member of the Valencian Council of Culture. His early work was linked to Constructivism and kinetic art, structured around a modular system he called *System for the Generation of Spatial Configurations*, through which he explored the relationships between form, module and space. After a period influenced by social realism during the 1970s, he returned to a constructive language with his *Mediterranean* series (1983), characterised by geometric simplification. In his final works he developed spatial installations that invite the viewer to explore the work as an aesthetic and reflective experience.

 Gonzalo Mora

Ceci n'est pas un concept.

PINTURA CRÍTICA | CRITICAL PAINTING

JORGE BALLESTER (1941-2014)

 Adrián Bago

ESCALA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

RAMÓN DE SOTO (1942-2014)

Escultora valenciana formada en la Facultad de Bellas Artes de San Carlos, donde finalizó sus estudios en 1966. Obtuvo el doctorado en 1987 por la Universidad Politécnica de València, institución en la que ejerció la docencia desde 1989, compaginando durante años la enseñanza con la creación artística. Su obra se caracteriza por la investigación espacial y el uso preferente del hierro, aunque también trabajó materiales como caucho, cristal o cera. Influida por el minimalismo, el constructivismo y el arte conceptual, desarrolló un lenguaje escultórico basado en la alteración perceptiva del espacio y en estructuras de gran síntesis formal. En 1988 recibió el Premio Alfons Roig de la Diputación de València y ese mismo año el IVAM le dedicó la exposición *El taller de la memoria*. Considerada una de las figuras clave de la escultura contemporánea valenciana, realizó numerosas exposiciones y dejó obra en importantes colecciones públicas.

Escultora valenciana formada en la Facultat de Belles Arts de Sant Carles, on va finalitzar els seus estudis en 1966. Va obtenir el doctorat en 1987 per la Universitat Politècnica de València, institució en la qual va exercir la docència des de 1989, compaginant durant anys l'ensenyança amb la creació artística. La seua obra es caracteritza per la investigació espacial i l'ús preferent del ferro, encara que també va treballar materials com el cautxú, el vidre o la cera. Influïda pel minimalisme, el constructivisme i l'art conceptual, va desenvolupar un llenguatge escultòric basat en l'alteració perceptiva de l'espai i en estructures de gran síntesi formal. En 1988 va rebre el Premi Alfons Roig de la Diputació de València i eixe mateix any l'IVAM li va dedicar l'exposició *El taller de la memòria*. Considerada una de les figures clau de l'escultura contemporània valenciana, va realitzar nombroses exposicions i va deixar obra en importants col·leccions públiques.

A sculptor trained at the San Carlos Faculty of Fine Arts, where she studied until 1966. She received her doctorate from the Polytechnic University of Valencia in 1987 and taught there from 1989 onwards, combining teaching with her art practice over many years. Her work is characterised by an exploration of space and her frequent use of iron, although she also worked with materials such as rubber, glass and wax. Influenced by Minimalism, Constructivism and Conceptual Art, she developed a personal sculptural language based on the perceptual transformation of space and on structures of great formal synthesis. In 1988 she was awarded the Alfons Roig Prize from the Provincial Council of Valencia, and that same year the IVAM held an exhibition of her work called *El taller de la memoria* (*The workshop of memory*). Considered one of the key figures in contemporary Valencian sculpture, she exhibited widely and her work is included in major public collections.

Estudió en la Escuela de Artes y Oficios y en la Escuela Superior de Bellas Artes de San Carlos, donde adquirió una sólida base técnica y sensibilidad artística. En sus inicios, formó parte del colectivo *Estampa Popular*, comprometido con un arte social y accesible. En 1966, junto a Jorge Ballester, fundó el *Equipo Realidad*, que utilizó el *Pop Art* para abordar temas sociales y políticos, criticando la sociedad de consumo y la situación política durante el franquismo. El grupo se disolvió en 1977, dejando huella en el arte español. Tras ello, desarrolló una carrera en solitario, profundizando en temas como la memoria, la identidad y la relación del hombre con su entorno. Utilizó materiales diversos como plomo, cartón cosido, fibrocemento o uralita, explorando la escultura y el dibujo con un enfoque introspectivo y conceptual, siempre con compromiso social. Es una figura clave del arte contemporáneo de nuestro país.

Va estudiar en l'Escola d'Arts i Oficis i en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, on va adquirir una sòlida base tècnica i sensibilitat artística. En els seus inicis, va formar part del col·lectiu *Estampa Popular*, compromés amb un art social i accessible. En 1966, al costat de Jordi Ballester, va fundar l'*Equip Realitat*, que va utilitzar el *Pop Art* per a abordar temes socials i polítics, criticant la societat de consum i la situació política durant el franquisme. El grup es va dissoldre en 1977 i va deixant empremta en l'art espanyol. Després d'això, va desenvolupar una carrera en solitari, en què aprofundi en temes com la memòria, la identitat i la relació de l'home amb el seu entorn. Va utilitzar materials diversos com ara plom, cartó cosit, fibrociment o uralita, amb què va explorar l'escultura i el dibuix amb un enfocament introspectiu i conceptual, sempre amb compromís social. És una figura clau de l'art contemporani del nostre país.

He studied at the School of Arts and Crafts and at the San Carlos School of Fine Arts, where he developed a solid technical base and artistic sensitivity. In his early days, he was a member of the *Estampa Popular* collective and promoted social and accessible art. In 1966, he and Jorge Ballester founded *Equipo Realidad*, which used Pop Art to address social and political issues, while criticising the consumer society and the political situation during Franco's dictatorship. The group disbanded in 1977, leaving its mark on Spanish art. Following this, he developed his solo career, focusing on themes such as memory, identity and the relationship between man and his environment. He used a variety of materials such as lead, sewn cardboard, fibre cement and corrugated iron, while he continued to explore sculpture and drawing. His approach was introspective and conceptual, and he always had a social commitment. He is a key figure in contemporary art in our country.

✎ Cristina Durán

ESCULTURA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

ÁNGELES MARCO (1947-2008)

✎ Txemacantropus

ESCULTURA ACTUAL | ACTUAL EXHIBITION

JOAN CARDELLS (1948-2019)

CONSEJO GENERAL
DEL CONSORCI DE MUSEUS
DE LA COMUNITAT
VALENCIANA

President d'honor
Juan Francisco Pérez Llorca
President de la Generalitat

Presidente
María del Carmen Ortí Ferre
*Consellera de Educació,
Cultura y Universidades*

Vicepresidentes
Luis José Barcala Sierra
Alcalde de Alicante

Begoña Carrasco García
*Alcaldesa de Castelló
de la Plana*

Maria José Catalá Verdet
Alcaldesa de València

Vocales
Marta Alonso Rodríguez
*Secretaria Autonómica
de Cultura*

Antonio Pérez Pérez
*Presidente de la Diputación
Provincial de Alicante*

Marta Barrachina Mateu
*Presidenta de la Diputación
Provincial de Castellón*

Vicente José Mompó Aledo
*Presidente de la Diputación
Provincial de Valencia*

José María Lozano Velasco
*Presidente del Consell
Valencià de Cultura*

Secretario
Carlos Pablo Gracia Calandín
*Subsecretario de la
Conselleria de Educació,
Cultura y Universidades*

Dirección - Gerencia
Nicolás S. Bugada i Cabrera

CONSORCI DE MUSEUS
DE LA COMUNITAT
VALENCIANA

Dirección - Gerencia
Nicolás S. Bugada i Cabrera

Jefe de Unidad de Coordinación
de Gestión Económica
y Presupuestaria
Miguel Ángel Romero García

Jefe de Sección Económica
y Presupuestaria
Miguel Ángel Antonio Gómez

Jefa de Soporte de
Coordinación de Contratación
y Asuntos Generales
Claudia Hernández Pérez

Coordinación de exposiciones
Eva Doménech López
Lucía González Menéndez
Isabel Pérez Ortiz
Vicente Samper Embiz

Programas públicos
Aïda Antonino Queralt
Andrés Sánchez Pérez

Medios y redes
Carmen Valero Escribá

Educación y mediación
José Campos Alemany

Secretario de Dirección
- Gerencia
Antonio Martínez Palop

Administración
Rosario Campos Saborido
Germà Sánchez Eslava
Ana Viña Sanchis

EXPOSICIÓN

Organiza
Consortio de Museos
de la Comunitat Valenciana

Comisariado
Catalina Martín Lloris

Diseño gráfico y museográfico
MacDiego

Impresión digital
315 Gramos
Laboratorio Gráfico

CATÁLOGO

Textos
Catalina Martín Lloris

Diseño y maquetación
MacDiego

Fotografías
Juan R. Peiró

Traducción al valenciano
Servei de Traducció
i Assessorament Lingüístic,
Conselleria d'Educació,
Cultura i Universitats

Traducción al inglés
A. G. Álvarez

Impresión y encuadernación
Mundo Gráfico

© de los textos
Catalina Martín Lloris
© de las imágenes:
sus autores y autoras
© de la presente edición:
Consortio de Museos de la
Comunitat Valenciana, 2026

ISBN: 978-84-482-7169-5
D.L: V-3578-2026

GENERALITAT
VALENCIANA

CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA

| Eva Delaserra | Cento Yuste | Víctor Puchalsky | Mik Baro
| Boke Bazán | Emma Such | Sergio Meliá | Ferran Brooks
| Sergio Bleda | MacDiego | Alex DG | Inma Carpena | Ortifus
| Lalo Kubala | Diego Mir | Manel Gimeno | Paco Roca | Sara
de la Mora | Carles Tarazona | Karme Soriano | Amélia
Navarro | Don Rogelio J. | Pedro Oyarbide | Paloma Lapalo
| Paco Ramos | Marta Torres | Adrián Bonilla | César
Moragues | Carla Fuentes | Mai Hidalgo | Leviathan | Mar
Silvestre | María Herreros | Rosa Deltoro | Sento Llobell |
Mique Beltrán | Vicente Perpiñá | Josep Rural | Luis Armand
Villalba | Nacho Casanova | César Sebastián | Miguel Ángel
Giner Bou | Julia Cejas | Paula Costas | Steven Scicluna |
Javier Lacasta Llácer | Napol | Esteban Hernández | Savage
Joys | Soledad Bardají | Canya | Elias Taño | Lluïsa Penella
| Rafa Fonteriz | Jordi Bayarri | Iván García Aguado | Jose
Santaeulalia | Claudia Cantador | Silvia López | Raúl Salazar
| Ariadna González | Max Vento | Beatriz Quesada | Fedde
Carroza | Beatriz Adela | Jordi Gamón Blanch | Gonzalo
Mora | Adrián Bago | Cristina Durán | Txemacantropus |

70 ILLUSTRIOUS
70 ILLUSTRATORS

70 ILLUSTRATIVES
70 ILLUSTRATIVES

GENERALITAT
VALENCIANA

CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA